TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

SPOR KULÜPLERİNİN FİNANSAL MANİPÜLASYON EĞİLİMİ İLE FİNANSAL FAİR PLAY KURALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BENEİSH MODELİ İLE ÖLÇÜLMESİ

Sercan KARAKAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

SPOR KULÜPLERİNİN FİNANSAL MANİPÜLASYON EĞİLİMİ İLE FİNANSAL FAİR PLAY KURALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BENEİSH MODELİ İLE ÖLÇÜLMESİ

Sercan KARAKAŞ

Danışman: **Doç.Dr. Jale SAĞLAR**
Jüri Üyesi: **Doç.Dr.Koray TUAN**
Jüri Üyesi: **Dr.Öğretim Üyesi İlker KEFE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: …….

(Danışman)

Üye: ……

Üye: ……

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

…/…/2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim

31/ 10 / 2019

Sercan KARAKAŞ

ÖZET

SPOR KULÜPLERİNİN FİNANSAL MANİPÜLASYON EĞİLİMİ İLE FİNANSAL FAİR PLAY KURALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BENEİSH MODELİ İLE ÖLÇÜLMESİ

Sercan KARAKAŞ

Yüksek Lisans Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Jale SAĞLAR
Ekim 2019, 112 sayfa

Futbol, yüzyıllar boyunca bir eğlence aracı olarak görülmüş ancak; sanayi devrimi ile birlikte bir değişim/gelişim evresine girmiştir. Küreselleşme, şirketleşme, uluslararası rekabet gibi kavramların etkisi futbola, dolayısıyla spor kulüplerine de yansımıştır. Bu etki ile futbol daha profesyonel bir temelde oynanmaya başlamıştır. Bu durum, ulusal ve kıtasal federasyonların kurulması ve kulüplerin önce dernek statüsüne ardından şirket statüsüne dönüşmesine yol açmıştır. Avrupa futbolunun düzenleyici üst kuruluşu olan Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA), futbolu disipline etmek için Finansal Fair Play (FFP) olarak ifade edilen bazı yükümlülükler yayınlamıştır. Futbolun mali anlamda düzenlenmesi de bu yükümlülüklerin bir parçasıdır ve bu nedenle bazı finansal kuralları 2013 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu yıldan itibaren süper lige dahil olan kulüp veya şirketlerin sunduğu finansal tabloların bu düzenlemelere uygun sunulması gerekmektedir.

1950li yıllardan sonra sıklıkla yaşanan finansal skandallar sonucunda finansal manipülasyon ihtimali, denetim faaliyetlerinin planlanması ve uygulanması aşamasında dikkate alınması gereken bir unsur olmuştur. Bilgi kullanıcıları açısından büyük öneme sahip olan finansal bilgilerde, manipülasyon ihtimalinin belirlenmesi için ortaya atılan pek çok model bulunmaktadır. Bunların arasında en çok bilinen ve kullanılan yöntem Beneish modelidir.

Bu çalışmada, UEFA'nın yayınladığı Finansal Fair Play kurallarının, borsada işlem gören Türk spor kulüplerinin manipülasyon eğilimlerine etki düzeyi Beneish modeli kullanılarak araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: finansal fair play, finansal manipülasyon, beneish modeli.

ABSTRACT

MEASUREMENT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL MANIPULATION TENDENCIES OF SPORT CLUBS AND FINANCIAL FAIR PLAY RULES WITH BENEISH MODEL

Sercan KARAKAŞ

Master Thesis, Department of Business Administration
Supervisor: Associate Professor Jale Sağlar
October 2019, 112 pages

For centuries, football has been regarded as a means of entertainment. With the industrial revolution has entered a phase of change / development. The effects of notions like globalization, corporatization and international competition also has been reflected in football. With this effect, football has started to be played on a more professional basis and gained a commercial and institutional aspect. This has led to the establishment of continental and national federations and the transformation of clubs into association status and then to company status. Union of European Football Associations (UEFA), as the governing body of European football, has issued certain obligations to discipline football with Financial Fair Play regulations. The financial regulation of football is also a part of this situation; therefore some financial rules was announced to be implemented from 2013 onwards. As of this year, the financial statements submitted by the clubs or companies included in the super league must be presented in accordance with these regulations.

As a result of the frequent financial scandals after the 1950s, the possibility of financial manipulation has been a factor to be considered in the planning and implementation of audit activities. There are many models for determining the possibility of manipulation in financial information, which is very important for information users. Beneish model is the most well known and used method.

In this study, the effect of UEFA's Financial Fair Play rules on the manipulation tendencies of Turkish sports clubs traded on the stock market was investigated using the Beneish model.

Keywords: Financial fair play, financial manipulation, beneish.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, finansal bilgi manipülasyonu ve Finansal Fair Play (FFP) ilişkisini içermektedir. Tespit için yaygın kullanım alanı bulan Beneish modeli uygulanmıştır. Açıklanan FFP kurallarının spor kulüplerini manipülasyon yapmaya sevk edip etmediği ve manipülasyon eğilimlerindeki etkisi incelenmiştir. Bu nedenle uygulama alanı olarak Türkiye'de faaliyet gösteren ve hisseleri halka açık olarak işlem gören spor kulüpleri seçilmiştir. Bu kulüplerin finansal tablolarını denetleyen denetçiler, lisanslama sürecinde bu verilerden yola çıkan Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF), finansal manipülasyonun tespiti için spor endüstrisinde Beneish modelini kullanacak araştırmacılar için yol gösterici olacaktır.

Tez çalışmam boyunca ilgi ve desteklerini esirgemeyen danışmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Jale Sağlar'a ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

31 / 10 / 2019

Sercan KARAKAŞ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET iv
ABSTRACT v
ÖNSÖZ vi
KISALTMALAR x
TABLOLAR LİSTESİ xi
ŞEKİLLER LİSTESİ xii

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 2
1.3. Araştırmanın Önemi 2
1.4. Sınırlılıklar 3
1.5. Çalışma Planı 3

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Modern Futbolun Doğuşu ve Futbolda Kurumsal Yaklaşımın Yerleşmesi 4
2.1.1. Modern Futbolun Ortaya Çıkışı ve Profesyonelleşme 4
2.1.2. Futbolun Endüstrileşmesi ve Ticarileşmesi 12
2.1.3. Futbolun Kurumsallaşması ve Şirketleşmesi 16
2.2. Avrupa ve Türk Futbolunu Düzenleyen Kurumlar 20
2.2.1. Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) 20
2.2.2. Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) 25
2.3. UEFA Kulüp Lisanslama (Finansal Fair Play) - Ulusal Kulüp Lisanslama, Mali (Finansal) Kriterler ve İzleme Kavramları 27
2.3.1. UEFA Finansal Kontrol Kurulu (CFCB) / TFF Kulüp Lisans Kurulu (KLK) ve Lisans Alan Kulübün Sorumlulukları 29
2.3.2. Mali (Finansal) Kriterler 31

2.3.2.1. Varlıkların Raporlanması, Raporlama Çerçevesi ve Sunulacak Finansal Tablolar 31
2.3.2.2. Gecikmiş (Vadesi Geçmiş) Borç Bulunmaması Kuralı 32
2.3.2.3. Gelecekteki Finansal Bilgiler 33
2.3.3. UEFA Kulüp İzleme Süreci 34
2.3.3.1. Uygulama Kapsamı ve Muafiyet 34
2.3.3.2. Denk Hesap (Başabaş) Kuralı, İzleme Dönemi ve İlgili Gelir/Gider Kavramları 35
2.2.3.3. Diğer İzleme Şartları 45
2.3.4. Finansal Fair Play Uygulamasına İlişkin Bazı Ek Bilgiler 46
2.3.4.1. Denetimde Uygulanması Gereken Prosedürler 46
2.3.4.2. Finansal Tabloların Asgari Bildirim Yükümlülükleri 47
2.3.4.3. İzleme Gereksinimleri Bakımından Dikkate Alınması Gereken Diğer Faktörler 52
2.3.5. Finansal Fair Play Yaptırımları 53
2.4. Finansal Manipülasyon 61
2.4.1. Finansal Manipülasyonun Tarihsel Süreci 63
2.4.2. Finansal Manipülasyonun Nedenleri 64
2.4.2.1. Şirketlerin Zayıf Yönetim Yapıları 65
2.4.2.2. Yöneticilerin Menfaatleri ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları 66
2.4.2.3. Yetersiz İç Denetim Sistemi, Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı ve Bağımsız Denetim 66
2.4.2.4. Tahakkuk Esası (Muhasebesi) ve Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik 67
2.4.2.5. Periyodik Bilgilendirme Sistemi ve Analistlerin Kar Tahminleri 67
2.4.2.6. Muhasebenin Gerçekleşme ve Tahsis Etme Kavramları 68
2.4.3. Finansal Manipülasyonun Amaçları Ve Teknikleri 69
2.4.4. Finansal Manipülasyonun Türleri 72

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Giriş 75
3.2. Örneklem, Çalışmanın Dönemi ve Araştırmanın Kısıtları 76

3.3. Finansal Manipülasyonun Tespiti ve Ortaya Çıkarma Yöntemleri 76
3.3.1. Healy Modeli 77
3.3.2. DeAngelo Modeli 78
3.3.3. Jones Modeli ve Düzeltilmiş Jones Modeli 78
3.3.4. Endüstri Modeli 80
3.3.5. Beneish Modeli 80
3.3.6. Spathis Modeli (2002) 83
3.3.7. Alternatif Modeller 83
3.4. Araştırmada Yararlanılacak Model 85

BÖLÜM IV
VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

4.1. Verilerin Analizi ve Bulgular 93
4.2. Bulguların Yorumlanması 100

BÖLÜM V
SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç 102
5.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı 103
KAYNAKÇA 104
ÖZGEÇMİŞ 112

KISALTMALAR

FFP : Finansal Fair Play

UEFA : Union of European Football Associations (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği)

CFCB : Club Financial Control Body (Kulüp Finansal Kontrol Organı)

FIFA : Federation Internationale de Football Association (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)

TFF : Türkiye Futbol Federasyonu

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

BIST : Borsa İstanbul

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

SEC : Securities and Exchange Comission

FA : The Football Association

AFA : Arjantin Futbol Federasyonu (Asociacion del Futbol Argentino)

FIGC : İtalya Futbol Federasyonu (Federazione Italiana Giuoco Calcio)

KLK : Türkiye Futbol Federasyonu Kulüp Lisans Kurulu

IFAC : Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu

UDS : Uluslararası Denetim Standartları'na

BDS : Bağımsız Denetim Standardı

YMM : Yeminli Mali Müşavir

İHS 4400 : İlgili Hizmetler Standardı 4400

GDS3400 : Güvence Denetim Standardı 3400

UFRS : Uluslararası Finansal Raporlama Standardı

KAP : Kamuyu Aydınlatma Platformu

İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

AAER : Accounting and Auditing Enforcement Release

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Futbolun Kronolojik Olarak Ülkelere Yayılması 8
Tablo 2. FFP Kuralları Kapsamında Kabul Edilebilir Sapma Miktarları 44
Tablo 3. Finansal Durum Tablosunda Bulunması Gereken Asgari Bilgiler 48
Tablo 4. Kâr veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosunda Bulunması Gereken Asgari Bilgiler 49
Tablo 5. Nakit Akış Tablosunda Bulunması Gereken Asgari Bilgiler..... 50
Tablo 6. Finansal Tablo Dipnotlarında Bulunması Gereken Asgari Bilgiler..... 51
Tablo 7. Mali Kriterlerin İhlal Edilmesi Durumunda Yaptırımlar..... 54
Tablo 8. İzleme Sürecinde Karşılaşılacak İhlallere İlişkin TFF Tarafından Uygulanacak Yaptırımlar..... 54
Tablo 9. Denk Hesap Kuralını İhlal Ederek Soruşturma Geçiren Spor Kulüpleri..... 55
Tablo 10. Vadesi Geçmiş Borç Kuralını İhlal Eden Kulüpler 56
Tablo 11. UEFA CFCB Tarafından Yaptırıma Maruz Kalan Kulüpler..... 57
Tablo 12. Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları ve Kazanımlar..... 70
Tablo 13. Finansal Manipülasyonun Türleri..... 72
Tablo 14. Finansal Manipülasyonu Ortaya Çıkarma ve Tespit Yöntemleri 77
Tablo 15. Beneish 1997 ve 1999 Modellerindeki Bağımsız Değişkenler..... 81
Tablo 16. Orijinal Beneish Modeline Göre Standart Normal Dağılım Fonksiyonuna Göre Manipülasyon Olasılıkları..... 89
Tablo 17. Beneish TR Uygulamasına Göre Standart Normal Dağılım Fonksiyonuna Göre Manipülasyon Olasılıkları..... 90
Tablo 18. Araştırmada Faydalanılan Standart Normal Dağılım Fonksiyonuna Göre Manipülasyon Olasılıkları..... 91
Tablo 19. BIST ‘te İşlem Gören Kulüplerin 2009-2016 Yıllarına Ait Bağımsız Değişkenlerinin Ortalama Değerleri..... 93
Tablo 20. Analiz İçin Kullanılan Veri Setinin Kütlesi..... 94
Tablo 21. Mi Değerlerine Ait Tanımlayıcı Veriler 95
Tablo 22. Normallik Testleri..... 96
Tablo 23. A Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri..... 98
Tablo 24. B Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri..... 99
Tablo 25. C Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri..... 99
Tablo 26. D Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri... 100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Modern futbolun oluşum aşamaları 6
Şekil 2. Futbolun hiyerarşik yapısı 22
Şekil 3. UEFA'nın organizasyon yapısı 23
Şekil 4. Türk futbol yönetiminin kurumsallaşması ve özerk TFF 'ye giden süreç 26
Şekil 5. UEFA finansal fair play kriterleri 28
Şekil 6. Yaratıcı muhasebe uygulamaları 74
Şekil 7. M_i Değerlerinin Analitik Düzlemde Dağılımı 97
Şekil 8. M_i Değerlerinin Dağılım Eğrisi ve Histogramı 97

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Finansal verilerin doğru, güvenilir ve gerçeğe uygun olması finansal bilgi kullanıcıları açısından daima önemli bir unsur olmuştur. Ancak sanayileşme sürecinde özellikle işletme yönetimi ile sahipliğin birbirinden ayrılmasından sonra sunulan finansal bilginin her zaman için doğru ve güvenilir bilgi olmadığı anlaşılmıştır. Bu süreçten sonra bilgi güvenilirliği için denetim faaliyetlerinin etkinliği önemli bir kavram olarak işletme (muhasebe) biliminin araştırma alanlarından birini oluşturmuştur. Muhasebe sürecinin çıktısı olarak kabul edilen ve bilgi kullanıcılarına işletme ile ilgili finansal bilgi sunan finansal tabloların doğru ve güvenilir bilgi sunması için kapsam ve içeriği ile ilgili çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler, kanun koyucu tarafından tüm şirketleri kapsamına alan düzenlemeler olduğu gibi sadece belirli kurum, kuruluş ve/veya bağlı organizasyonlar tarafından uygulanması sadece sınırlı şirketler için zorunlu tutulan düzenlemeler de olabilir.

Türkiye'de faaliyet gösteren işletmeler için finansal tablolar 3568 sayılı kanuna bağlı olarak çıkarılan 1 sıra no.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine ve bazı işletmeler için Türkiye Muhasebe Standartlarına göre finansal tablo hazırlanmakta ve sunulmaktadır. Ancak sunulan finansal bilgilerin niteliği ve kapsamı için yukarıda ifade edilen asgari düzeydeki yasal düzenlemelere uymakla beraber Sermaye Piyasası Kurumu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Maliye Bakanlığı gibi bazı kurum ve kuruluşlar hatta bazen bazı resmi organizasyonlar tarafından kapsama alanlarında bulunan işletmeler için ek düzenlemeler de getirilebilmektedir. Spor faaliyetlerinde bulunan ve endüstriyel futbolun gelişimi ile birlikte şirketleşme sürecine girmiş olan kulüpler için de bazı düzenlemeler getirilmiştir.

Spor kulüpleri dernek statüsünde kurulmuş organizasyonlardır. Bu kulüpler federasyonların gözetiminde hareket etmek zorunda kalabilmektedir. Futbol karşılaşmaları da spor kulüpleri adıyla yapılmaktadır ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) süper ligde olan kulüpler için bazı kurallar getirmektedir. 2010 yılında yayınlanan ve 2013 yılından itibaren yürürlüğe giren Finansal Fair Play (FFP) kuralları da bu düzenlemelerden biridir. Finansal Fair Play; kurumsal yönetim ilkeleri üzerine kurulmuştur. Kurumsal yönetim ilkeleri ise temel esasları ile işletmelerin yönetim

yapıları esas alınarak tanımlanmaktadır. Bugün birer işletme haline dönüşen futbol kulüplerini kapsayan finansal, hukuki, personel ve idari, sportif, altyapı kriterleri olarak ayrıştırılabilir düzenlemeler ile spor kulüpleri disipline edilmek istenmektedir. Bu finansal kriterlerin oluşturulmasının temelinde sunulan finansal tablolara güvenilememesi ve manüplasyon ihtimalinin yüksek düzeyde olmasıdır. Finansal fair play kurallarının getireceği sıkı kuralların futbol kulüplerini veya şirketlerinin finansal manipülasyon eğilimlerini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu düzenlemelerin 2013 yılı sonrasını etkileyeceği düşünülmektedir. Bu düzenlemeler ile 2013 öncesi manüplasyon eğiliminde olan şirketlerin bu eğilimden vazgeçecekleri öngörülmektedir. Bu durum ise finansal manüplasyon eğilimlerinin değişimine bakılarak belirlenebilmektedir.

Literatürde finansal manüplasyonun olma ihtimalini belirlemeye yönelik pek çok model bulunmaktadır. Bu modellerden belki de en etkili olanlarından biri ise Beneish modelidir. Bu çalışma ile spor kulüplerinin finansal manüplasyon eğilimi ile Finansal Fair Play kuralları arasında bir ilişki olup olmadığı belirlenmek istenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

UEFA tarafından açıklanan ve Finansal Fair Play olarak adlandırılan düzenlemeler ile futbol kulüplerinin finansal bilgilerinin manüplasyon eğilimlerinin azalacağı öngörülmektedir. Bu düzenlemelerin istenilen etkisinin belirlenmesi bu sektör için büyük önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, spor kulüplerinin kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde yönetilmesini amaçlayan UEFA'nın yayınladığı finansal fair play kriterlerinden biri olan *mali kriterlerin,* futbol kulüplerinde finansal manipülasyon eğilimini etkileyip etkilemediğinin Beneish Modeli ile incelenmesidir. Çalışma ile finansal fair play kurallarının finansal manüplasyon eğiliminin ölçümü BIST'te şirket olarak işlem gören spor kulüpleri üzerinde değerlendirme yapılacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma kapsamında değerlendirilecek olan finansal fair play kurallarının etkinliği, finansal bilgi manipülasyonunun tespiti, Beneish modelinin bu sektör için uygulanması literatüre katkı sağlayacak unsurlar olacaktır. Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu yönde bir araştırmanın yapılmadığı gözlenmektedir. Finansal Fair Play; kurumsal yönetim ilkeleri üzerine kurulmuştur. Finansal manipülasyon; BIST 'te

işlem gören tüm şirketler veya seçilen bazı sektörler yönünden irdelenmiştir ancak; spor kulüpleri çerçevesinde herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Beneish modeli ise; çoğunlukla modelin etkinliği ve yeterliliği perspektifinden irdelenmiştir.

Bu araştırmayı önemli kılan unsur, yukarıdaki paragrafta bahsedilen üç unsura (FFP, finansal manipülasyon, Beneish modeli) farklı bir noktadan yaklaşılmış olmasıdır. Spor kulüpleri üzerinde denetim faaliyetlerinde bulunan denetçiler – denetim şirketleri, FFP kurallarını yayınlayan UEFA ve Beneish modelini uygulayan araştırmacılar için önemli bir çalışma olarak değerlendirilebilecektir.

1.4. Sınırlılıklar

Spor kulüpleri dernek statüsünde faaliyet göstermektedir ve finansal bilgileri halka arz edilmediğinden bu bilgilere ulaşmak mümkün olamamaktadır. Ancak bazı kulüpler kendilerine bağlı şirketler adıyla ligde faaliyet göstermektedir ve bu şirketler genel itibariyle halka açık işletme statüsünde olduğundan finansal bilgilerini kamuyu aydınlatma platformundan sunmaktadır. Bu nednle araştırma yalnızca BIST üzerinde işlem gören spor kulüpleriyle sınırlandırılmıştır. Bunun sebebi, çoğu spor kulübünün şirketleşmeye gitmemesi ve bağımsız denetime tabi olsa da halka açık olmayan şirketlerin finansal verilerini yayınlama zorunluluğu olmamasıdır. Süper ligde bulunan kulüplerden sadece 4'ü BIST'te işlem görmektedir. Bu nedenle araştırma şirket statüsü ile ligde faaliyet gösteren diğer spor kulüplerini kapsamamaktadır.

Beneish modelinin uygulanması ile ilgili kısıtlamlar da araştırma açısından bazı kısıtlar getirmektedir. Modelin katsayılarının Türkiye açısından tespiti ayrı bir çalışma konusudur. Bu çalışmada model olduğu gibi alınmış ve araştırma kapsamına alınan kulüplere uygulanmıştır. Modeldeki katsayılar sektör bazlı bir ayrıştırmaya gitmediğinden olduğu gibi kullanılmıştır.

1.5. Çalışma Planı

Çalışma giriş ve sonuçla beraber toplam beş bölümden oluşmaktadır. Teorik alt yapıda Finansal Fair Play, Finansal Manüplasyon konularına değinilmiştir. Yöntem kısmında Finansal manüplasyonun ölçülmesinde kullanılan yöntem ve modellere yer verilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında ise Beneish modeli ile elde edilen bulgular ve bu bulguların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde literatür taraması sonucunda çalışmanın teorik alt yapısına yer verilmektedir. Futbol kulüplerinin şirketleşme süreci, Finansal Fair Play uygulamaları, finansal manüplasyon belirtileri bu bölümün ana çatısını oluşturmaktadır.

2.1. Modern Futbolun Doğuşu ve Futbolda Kurumsal Yaklaşımın Yerleşmesi

Futbol, bugünkü sosyal ve maddi anlamdaki kitlesel etkisine ulaşana kadar bazı aşamalardan geçmiştir. UEFA'nın yayınladığı finansal fair play kurallarının ortaya çıkışına kadar olan bu süreci üç aşamada incelemek mümkündür.

1. Modern futbolun ortaya çıkışı ve profesyonelleşme
2. Futbolun endüstrileşmesi ve ticarileşmesi
3. Futbolun kurumsallaşması ve şirketleşmesi

2.1.1. Modern Futbolun Ortaya Çıkışı ve Profesyonelleşme

İnsanın tabiatla savaşı sporun tarihsel doğuşunu ve ilerlemesini ortaya çıkarmıştır. Tarihte ortaya çıkan ilk sporlar hücum ve müdafaa merkezli olmuştur. Örneğin okçuluk, avcılar tarafından yaklaşık elli bin sene önce geliştirilmiş ve Mezolitik Çağ topluluklarında mühim bir yetenek olarak adledilmiştir. M.Ö. 3000 civarlarında tunç teknolojisine bağlı olarak gelişime kaydetmiştir. Tarihteki ilk devletlerden biri olan Mısır'da prens ve asiller bir hedef belirlerler, hedefe atışlar yapar ve isabet doğrultusunda bir kazanma – kaybetme üzerine müsabakalar gerçekleştirirlerdi (Fişek, 2003).

Topu andıran bir biçimin arkasından koşan ilk insanlara M.Ö. 2000 yıllarında Çin'in Han Hanedanı'nda rastlanmaktadır ancak; çok ilkel olarak adlandırılan ilk oyun "Harpastum" adıyla M.Ö. 600'lü yıllarda Antik Yunan'da görülmektedir ve "El Topu" olarak adlandırılmaktadır. Amerikan futbolu, rugby ve hentbolun o yıllardaki öncülü olarak kabul edilen Harpastum bir temel kurala sahipti. Gol hattı olarak belirlenen çizgiyi geçen oyuncu ve takımı puan kazanır ve savunma da "ne olursa olsun" hücumdaki takıma puan kazandırmamaya çalışırdı. Daha sonrasında Roma

İmparatorluğu Julius Sezar döneminde, Harpastum'a oyun içerisinde ayak kullanmak da eklenmiş ve bu ilkel oyun o yolla İngiltere'ye kadar ulaşmıştır (Sayfa, 2018).

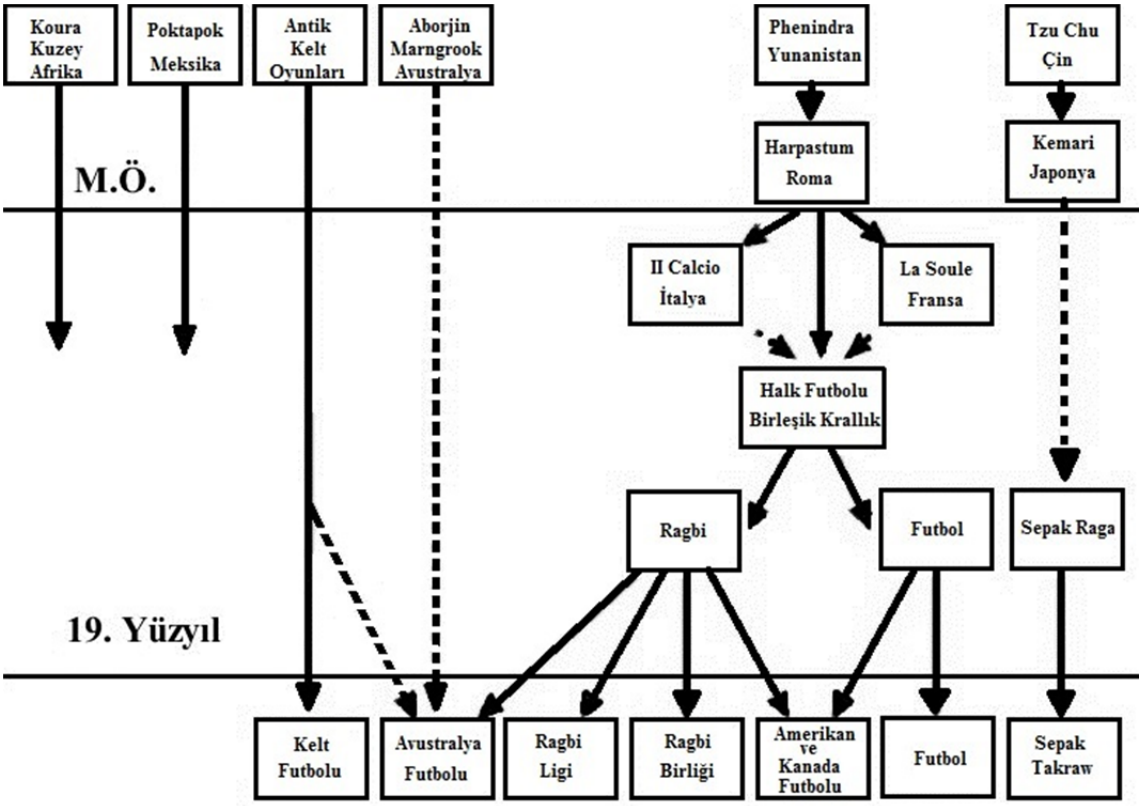
Futbol, ilk çağlar ile sanayi devrimi dönemi arasında bazı aşamalardan geçmiş ve tabana yayılmıştır. Yetenekten ziyade güç ve sertlik çerçevesinde oynanması nedeniyle elitler tarafından *vahşi oyun* olarak tanımlanmış ve toplum için tehlikeli bir alışkanlık olarak nitelenmiştir. Bu sebeple tahakküm altına alınmaya çalışmıştır ancak buna rağmen halkın gelir düzeyi düşük kesimi arasında popüler hale gelmiştir (Alver, 2008).

Modern futbolun ortaya çıkışının 19. Yüzyıla dayandığı varsayılmaktadır. O dönemde genç soylular oyunu kolejlerde kendine has kurallarla oynamış ve kolejler modern futbolun biçimlenmeye başladığı yerler olmuştur. Örneğin; tüm saha içi oyuncular - kaleci dâhil – topa elle dokunamamaktadır. Ancak futbol 1823 yılına kadar tam anlamıyla rugby oyunundan ayrışamamıştır. Bu tarihten sonra ise ayrılış gerçekleşmiş ve küre biçiminde oynanmasına hükmedilmiştir. 1848 yılında Cambridge kuralları adında yeni kurallar konulmuş ve ulusal birtakım çerçeveler çizilmiştir. Modern futbolun doğuşu, İngiliz Futbol Birliği'nin kuruluş tarihi olan 1863 yılı olarak kabul görmektedir. Bu tarihte rugby oyunundan tam anlamıyla ayrılış gerçekleşmiş ve ayrı bir spor dalı olarak isimlendirilmiştir (Dever, 2013).

İngiltere'de XVII. yüzyılda gerek halk, gerekse soylular arasında ilgi gören futbol, Britanya adalarında hızla yayılmıştır. Futbol XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar çeşitli olgunlaşma aşamalarından geçerek bugünkü halini almıştır. Bu süreçteki gelişmelerden bir kaçı aşağıda sıralanmıştır (Tercüman, 1981):

- 1848 yılına kadar uygulanan değişik futbol kuralları, futbolda standartlaşmayı sağlamak amacıyla "Cambridge Kuralları" adı altında birleştirilmiştir ve Cambridge Üniversitesi öğrencileri arasında futbol maçı yapılmaya başlanmıştır,
- 1857 yılında İngiltere'de resmi ilk futbol örgütü (Sheffield Club) açılmıştır,
- modern futbolun doğuşu 26 Ekim 1863 olarak kabul edilmiştir ve Futbolun İngiltere'de uyandırdığı büyük ilgi karşısında 11 kulüp temsilcisi Londra'da toplanmıştır,
- Futbol dünyasının ilk federasyonu olan "İngiltere Futbol Birliği kurulmuştur,
- 1879 yılında kulüplerin para ve parlak iş tekliflerinde bulunarak futbol oyuncuları getirtmesiyle profesyonellik yolunda ilk adım atılmıştır,

- 1889 yılından itibaren Danimarka ve Hollanda'da futbol federasyonları kurulması karşısında 1893 yılında Amerika kıtasında ilk futbol federasyonu Arjantin'de kurulmuştur,
- 1908 yılında 1908 Londra Olimpiyat Oyunlarına futbol dâhil edilmiş ve İngiltere şampiyon olmuştur.

Şekil 1. Modern futbolun oluşum aşamaları

Kaynak: (*The Origins of Modern Football Games*, 2018)

Yakın döneme kadar, ülkelerarası iletişim bu alandaki tek oyuncu olan ulusal hükümetler vasıtasıyla gerçekleştirilmekteydi. Ancak, uluslararası örgütler zamanla küreselleşmenin sonucu olarak etkin oyuncular olmuş ve sosyal, beşeri, siyasi, ekonomik, askeri, kültürel alanlarda ulus-devlet anlayışına bağlı kalmaksızın genişleme göstermiştir. Buna ek olarak, uluslararası birçok kararda sivil toplum örgütleri ve şirketler etkili olmaya başlamıştır (Şahin, 2006). Küreselleşme olgusu çoğunlukla hudut ve uzaklıkları birbirine yaklaştırmıştır. Etkileri dolayısıyla da günümüzde kompleks, çelişkili ve belirsiz olarak açıklanmaktadır. Hâlihazırda net bir tanımını yapmak bile mümkün bulunmamaktadır. Bilimsel ve ideolojik farklı yaklaşım ve kutuplaşmalar içermekte, haliyle tahmin yapmak da oldukça güçleşmektedir. Siyasi, kültürel ve

ekonomik taraflarıyla irdelemenin meseleyi çözümleme anlamında doğru olduğu düşünülebilir. Sade bir anlatımla futbol; siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelerin global etkisi olarak anlatılabilir (Giddens, 2000; Kongar, 2003).

"Dünya ekonomisinin yeniden düzenlenmesi, bilgi iletişim ağlarının yaygınlaşması, zaman ve mekânın sıkışması küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Küresel kapitalizm küresel üretim süreçlerinin hızlanması, uluslararası işbölümüne gidilmesi, uluslararası pazarlama stratejilerinin uygulanması ve finans ekonomisinin ekonomik egemenliği ile karakterize edilmektedir. Bu gelişmeler politika, hukuk, eğitim ve spor gibi farklı toplumsal sistemler üzerinde etki yaratmıştır. Bu etkiler sporun bir alt dalı olarak futbol üzerinde de gözlenmektedir. Futbol, çok yönlü olarak küreselleşme süreciyle ilişki içinde bulunmaktadır." (Alver, 2008) İktisadi, kültürel ve içtimai değişkenleriyle futbol bir bütün olmuştur. Öyle ki, global ve stratejik temelde dünyada birçok olgudan daha önemli hale gelmiştir. Örneğin; Birleşmiş Milletler 192 üye ülkeyi temsil ederken FIFA 213 rakamına ulaşmıştır. Siyasi anlamda çekişmeli iki ülke, Çin ve Tayvan'ı bir arada tutabilen yegâne örgütsel yapıdır. Dünya Futbol Şampiyonası ve Olimpiyatların izlenme oranı karşılaştırıldığında, futbola diğer tüm spor dallarının toplamından daha çok alaka gösterildiğine önemli bir örnektir (Özdemir & Memmedov, 2010).

Topu kale çizgisinin ötesine geçirmek, federasyonun kuruluşuyla birlikte yeterli gelmemeye başlamış ve düzenlenen bazı toplantılar sonucunda yeni bazı kurallar uygulanmaya başlanmıştır. Bunlar birer taslak olarak nitelendirilebilir ve çağımız futboluna zıt ve garip karşılanabilecek birçok kural içerdiği görülebilmektedir. Böylece modern futbol, İngiltere'de teşkilatlanmış ve kurumsallaşmış bir yapı olarak türeyerek küresel genişlemesine başlamıştır (Somalı, 1989). Futbolun genişlemesi İngiltere'nin iktisadi durumu ve gücüyle iç içe olarak gerçekleşmiştir. Dönem bakımından, dünyada globalleşme trendinin başlaması ve İngiltere'nin yayılmacı siyaseti futbolun yayılımında önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Dünyanın birçok noktasına öncelikle ekonomik olmak üzere bir bütün olarak yayılmasıyla, birçok ülkenin birbirleriyle ilişkiler içerisinde bulunmasına neden olmuştur. Sebebi yalnızca ekonomik görmemek gerekir. O dönemde eğitim amacıyla veya askeri amaçla da başka ülkelerde İngilizler bulunmaktadır. Futbol da kültürel yayılmanın bir parçası olarak bu noktalara taşınmıştır (Cenikli, Dalkılıç, Yiğit, & Bozkurt, 2017).

Futbolun ülkelere yayılımı sırasıyla, aşağıdaki tabloda verildiği gibidir,

Tablo 1.

Futbolun Kronolojik Olarak Ülkelere Yayılması

YIL	**ÜLKE**
Başlangıç	**İNGİLTERE**
1874	ALMANYA
1875	HOLLANDA
1875	OSMANLI - SELANİK
1876	DANİMARKA
1877	OSMANLI – İZMİR - BORNOVA
1882	İSVİÇRE
1890	ÇEKOSLOVAKYA
1894	AVUSTURYA
1895	MACARİSTAN

Türkiye'nin modern futbolla tanışması da 19. yy da bu döneme rast gelmektedir ve yine İngiliz etkisiyle meydana gelmiştir. 1875 yılı Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk futbol müsabakası Selanik'te oynanmış ve ardından İzmir Bornova'da 1877'de bir müsabaka düzenlenmiştir (Çamdereli & Gürer, 2008).

Yapılandırılmış bir çatı kurum bulunmamasına karşın, 19. Yüzyıl Avrupası'nda futbol kulüpleri arasında milletlerarası maçlar düzenlenmiştir. Yapılan bu karşılaşmalar eğlence amacıyla ve amatör olarak gerçekleştirilmiştir. Birer festival gibi düzenlenmiş ve Avrupa'nın üst tabaka olarak tanımlanan kitlesine ait olarak görülmüştür. Bu yıllar, modern futbolun endüstrileşme ve ticarileşmesinin başlamadığı dönemlerdir. Kıta Avrupası'nda profesyonelleşme İngiltere'ye nazaran daha sonra başlamıştır (Wahl, 2005).

Ancak Akkaya'ya göre (2008) günümüzde; "*Futbolun, farklı kültürden, sınıftan birçok insanı bir araya getirme özelliği bulunmaktadır. Bir firma patronu ile bir işsizi veya gecekondu insanıyla "yüksek sosyete" den bir insanı bir araya getiren olaydır. Futbol bir dünya sporudur, bu nedenle de küreselleşmenin somut etkilerini ilk yaşayan dallardan biridir.*" İşte bu doğrultuda, futbolun toplumun tüm kesimlerinde ilgiyle takip edilmesi ve profesyonelleşme sürecinin önünü açması kaçınılmaz olmuştur.

"Küreselleşmenin yanı sıra profesyonelleşme süreci; sportif etkinlikleri bir oyun olma özelliğinden çıkartıp, ekonomik düzeyde işleyen bir alana dönüştürmüştür. Bunun sonucunda ise, kapitalist düzenin değerleri spora egemen olmuş, kazanma kültürü ve başarı elde etme arzusu sportif değerlerin önüne geçmiştir. Özellikle futbol, bir oyun olmanın ötesinde, toplumsal yaşam içerisinde bir 'minyatür' model olarak işlev görmekte ve onun üzerinden toplumsal yaşama bir takım rol ve değer transferleri gerçekleştirmektedir." (Talimciler, 2008) Küreselleşmenin diğer etkilerinin yanı sıra ekonomik etkileri de spor sektörünü ve beraberinde futbolu etkilemiştir. Spor alanında birçok dalda etkileri görülmekle beraber futbolda da etkileri görülmektedir. Örneğin; birçok spor dalında ve futbolda transferler başlamış ve ülkelerarası bir dolaşım başlamıştır. Bu dolaşımla kulüplere ve sporculara ödenen ciddi meblağlardaki ödemeler hem sporcuları hem de kulüpleri etkilemiştir (Erdoğan, 2008).

Bugün artık futbolculuğun bir meslek olarak karşımıza çıkışı ve profesyonel olarak icra edilmesi herkesin benimsediği ve normalleştirdiği kavramlar haline gelmiştir. Profesyonel futbol kulüpleri başarılı oyuncuları sözleşmelerle takımlarına bağlamaya çalışmaktadır. Bu ise kulüplerle futbolcular arasındaki ilişkinin bir işveren – işçi ilişkisine dönüşerek iki tarafa da belirli sorumluluklar yüklemesine yol açmıştır. Futbol oyuncuları tüm zamanını takımına başarı katmak hedefiyle ön hazırlıkla geçirmektedir. Bununla beraber futbol kulüpleri ise yükümlülükleri doğrultusunda oyuncuları için sözleşmeye dayalı maddi ve manevi asgari koşulları gerçekleştirmek zorunluluğu içerisine girmiştir. Bu durumu iş hayatındaki "profesyonel" bir ilişkiyle denk tutmak mümkündür. Futbol artık "profesyonelleşmiştir."

"Futboldaki kuralların günümüzdeki biçimini alması ve geçirdiği önemli olaylar aşağıda kronolojik olarak sıralanmıştır:" (Ongan & Demiröz, 2010)

- *1841-Futbol topunun tam bir küre biçiminde olmasının onaylanması.*
- *1848-Futbol kurallarına belirli bir standartlık kazandırmak amacıyla tüm futbol kuralları ''Cambridge Kuralları'' adı altında birleştirilmesi*
- *1855-Üniversite karmasından oluşan bir İngiliz takımı ilk defa İngiltere adalarının dışına çıkarak Almanya'ya gitmesi ve orada yaptığı maçlarla Almanya'da futbolun temellerini atması.*
- *1857- Dünyanın ilk futbol kulübü olan Sheffield Club'ın kurulması.*
- *1863- Futbolun kayda değer ilerlemesine ve geniş halk kitlelerini peşinden sürüklemesine kayıtsız kalamayan 11 İngiliz futbol takımı Londra'da bulunan*

Great Queen Street 'teki Lincoln Hanı altında bulunan birahanede yaptıkları toplantıda dünyanın ilk futbol federasyonu olan FA 'yı 26 Ekim 1863 tarihinde kurmaları. Bu tarih çağdaş futbolun doğuş tarihi olarak kabul edilmiş ve kaynaklardaki yerini almıştır.

- *1869-Kale atışı kuralının konması.*
- *1870-Takımların 11 oyuncuya indirilmesi ve Lizbon'da yaşayan İngilizlerin futbolu Portekiz'de oynayarak yaymaya başlamaları.*
- *1871-Kalecinin topu elle tutması, kalecinin ortaya çıkması, topun kafa ile oynanmasının serbest bırakılması, futbol sahasının ölçülerinin değişmesi, topu elle oynama yasağı ve dünya futbolunun ilk organizasyonu olan ve ''Kral Kupası'' adıyla bilinen ''İngiltere Federasyon Kupası'' maçlarının başlaması. Bu kupayı ilk olarak Kennington Park'ta yapılan final maçında Wanderers takımı Royal Engineers'i 1-0 yenerek elde etmiştir.*
- *1872 - İngiltere ve İskoçya arasında Glasgow'da berabere sonuçlanan dünyanın ilk milli maçının oynanması.*
- *1873 - Serbest atış kuralının eklenmesi.*
- *1874 - Hakemlik kurumunun yapılandırılması ve futbol oyununa dâhil edilmesi.*
- *1875 – FA 'nın kalelere üst direk konulmasını kabul etmesi.*
- *1876 - Köşe vuruşunun futbol kurallarına eklenmesi.*
- *1879 - Glasgow'dan Darwen'e para ve iyi iş önerileri ile futbolcu getirtilerek futbolda profesyonelleşmenin ilk adımının atılması.*
- *1880 - Hakemlerin oyuncuyu oyundan atma ve süreölçer (kronometre) ile oyunun süresini tutmaya başlamaları.*
- *1882 - İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda futbol federasyonları futbol kurallarında değişiklik yapmaya yetkili ''International Board''u kurmaları. Aynı yıl taç atma kuralının konulması.*
- *1885 - FA tarafından futbolda profesyonelliğin resmi olarak kabul edilmesi.*
- *1886 - Ofsayt kuralının futbol oyunu içerisindeki yerini alması.*
- *1889 - Futbolun Avrupa kıtasına yayılmasının sonucunda Danimarka ve Hollanda futbol federasyonlarının kurulması.*
- *1890 - Futbol sahasının çizgileri çizilerek sahanın ortasına daire çizilmesi, futbol karşılaşmalarında tam yetkili hakemlere yer verilmesi ve kalelere ağ konulması.*

- *1891 - Hakemlerin sahanın içerisine girmeye hak kazanması, penaltının futbol kuralları içerisinde yer alması ve Yeni Zelanda Futbol Federasyonu'nun kurulması.*
- *1893 - Amerika kıtasının ilk futbol federasyonu olan Arjantin Futbol Federasyonu (Asociacion del Futbol Argentino-AFA)'nun kurulması.*
- *1895 - Kadın futbolculardan kurulu takımlar arasındaki ilk futbol karşılaşmasının İngiltere'de yapılması.*
- *1898 - İtalya Futbol Federasyonu (Federazione Italiana Giuoco Calcio-FIGC)'nun kurulması.*
- *1899 - Futbol karşılaşmalarının 90 dakika, saha ölçülerinin ise 118,4x91,4 olarak belirlenmesi.*
- *1900 - Almanya ve Uruguay'ın kendi futbol federasyonlarını kurmaları.*
- *1901 - Sheffield United ve Tottenham takımları arasındaki ''Federasyon Kupası'' final karşılaşmasını 110.802 kişi tarafından izlenmesi. Bu rakam bir futbol karşılaşmasını tarihte ilk kez bu kadar çok seyirci tarafından izlenmesi açısından önemlidir.*
- *1902 - Avrupa kıtasında oynanan ilk milli maç özelliği taşıyan Avusturya Macaristan karşılaşmasında, Avusturya'nın Macaristan'ı 5-0 yenmesi.*
- *1903 - Futbolda sayı farkı (averaj) kuralının kabulü.*
- *1904 - Günümüzde 208 ulusal futbol federasyonunu bünyesinde barındıran FİFA'nın temellerinin Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre ulusal futbol federasyonlarının temsilcilerinin Paris'te yaptıkları toplantıda atılması.*
- *1906 - Güney Afrika'nın Brezilya'yı kıtalar arasında düzenlenen ilk milli futbol karşılaşmasında 5-0 yenmesi.*
- *1907 - Ofsayt kuralının eklenmesi.*
- *1908 - Futbolun ilk defa Londra Olimpiyat Oyunları'nda oyunlara eklenmesi ve İngiltere'nin şampiyon olması.*
- *1914 - Serbest vuruşlarda 9,15 m kuralının eklenmesi.*
- *1930 - İlk Dünya Kupası organizasyonunun Uruguay'da düzenlenmesi. Dünya Kupası organizasyonunun 4 yılda bir düzenlenmesi yine bu yılda kararlaştırılmıştır.*
- *1954 - Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (Union of European Football Associations-UEFA)'nın kurulması*

- *1956 - UEFA'nın düzenlemiş olduğu Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası (Şampiyonlar Ligi) organizasyonunun ilk defa düzenlenmesi.*
- *1963 - UEFA'nın düzenlemiş olduğu Avrupa kupa galipleri Kupası organizasyonunun ilk defa düzenlenmesi.*

2.1.2. Futbolun Endüstrileşmesi ve Ticarileşmesi

Çağımızda futbol toplumların sevgisini kazanmış ve günlük hayat içerisinde konuşulan bir gündem halini almıştır. Kesin bilgilere sahip olmamakla beraber, Sümer tarihinde, M.Ö. 2500 yıllarında Çin askerleri arasında revaçta olan ve eski Türklerde "tepük" adıyla oynanan futbol benzeri bir top oyunu bulunduğuna dair bazı bilgiler bulunmaktadır. Ancak süregelen bu tarihsel süreç futbolda bazı kavramsal değişikliklere sebep olmuştur. Futbol sadece bir oyun olarak anlaşılmamaktadır. Futbol çevrelerinde yaygınlaşan "futbol, sadece futbol değildir" söylemi ikna edici bir kavram olarak karşılık bulmuştur (Çamdereli & Gürer, 2008).

Takipçisi olan kesimler futbolu, içselleştirerek kendisini bulunduğu sıkıntılardan uzaklaştığı bir rahatlama alanı olarak görmeye başlamıştır. Her koşulda büyük alanlarda ve stadyumlarda izleyici kitlesi olarak hazır bulunmuştur. Bu doğrultuda futbol, talebini oluşturan kitlesi sayesinde sınırlarını aşmaya başlamıştır. Futbol, taraftarlarla kurulan simgesel ilişki ile birlikte sınıfsal, gizemli, dini özellikler barındırmaktadır. Taraftarla arada oluşan bu sıkı ilişki, kulüpleri pazarlama faaliyetlerine yönelme konusunda teşvik etmiştir. Bunun sonucunda, şirketleşme aşamasına geçiş yaşanmıştır. Sanayi devrimi ise her alanda yarattığı ekonomik gelişim ve değeri futbola da yansıtmıştır. Böylece futbolun endüstrileşmesi gerçekleşmeye başlamış ve süreç etkinliğini arttırdıkça futbolun iktisadi kıymetini de yukarılara taşımıştır. Amatör köklerinden kopan futbol, kazanma ve başarıya sahip olma duygularıyla beraber sportif manasının ötesine geçmiştir. Taraftar ve futbolculara bu denli etkisi sonucunda toplumda bir minyatür değer olarak kendisine alan açmıştır. Bu anlamda, endüstriyel futbol çıkış noktasındaki futboldan çok farklı bir yere gelmiştir. (Talimciler, 2008)

1995 yılına gelmeden önce çoğu ülkedeki transfer pratiğine baktığımızda iki esas ilke bulunmaktadır. Kulüplerde çok kısıtlı sayıda yabancı futbolcu bulundurulabilmekteydi ve sözleşme süresi bağlayıcı bir unsur olarak futbolcuyu takıma mecbur bırakmakta ve ayrılmak istiyorsa bonservis ücreti mutlaka karşılanmalıydı. Elbette ki bu durum endüstriyel futbolun ortaya çıkışında ve gelişinde bir engel olarak görülmekte ve *serbest dolaşım* olgusunun ehemmiyetini gözler önüne sermekteydi.

Jean-Marc Bosman isimli Belçikalı futbolcu 1995 yılında sözleşmesinin bitiminin ardından, son bulunduğu kulübe herhangi bir bedel ödemeden ayrılmak ve farklı bir takıma gitmek istedi. Böylece, futbolun global yayılışında "Bosman Kuralları" yeni bir olgu olarak ortaya çıkmış oldu (Simmons, 1997). Jean-Marc Bosman, kulübüyle yaşadığı bu çekişmeyi tüm hukuki yolları deneyerek Avrupa Adalet Divanı'na götürmüş ve olumlu sonuç elde etmiştir. Bu karar birçok benzer davaya konu olmuş ve öncülük etmiştir. Sonuç olarak futbol hukukunda dönüm noktası olmuştur. Bunun sonucu olarak, Avrupa Birliği sınırları içerisinde bulunan tüm futbol kulüpleri, birlik içerisindeki transferlerde yabancı sınırlaması olmaksızın hareket kabiliyeti elde etmiş oldular. Futbolcu tarafından bakmak gerekirse, onlar da sözleşme bitimi sonrası bedelsiz serbest dolaşım hakkını kazandılar (Antonioni & Cubbin, 2000). Yalnızca, futbolcunun bulunduğu son kulübü mağdur etmemek adına "tazminat" adı altında bir uygulamaya devam edilmiştir. 23 yaş altı futbolcu ayrıldığı kulübüne sözleşme durumuna bakılmaksızın eğitim tazminatı; 24 yaş ve üzerindeki futbolcular ise sözleşmesi devam ediyorsa geçiş tazminatı ödeyecektir (Simmons, 1997). Bu noktada, futbolun ekonomik yönü öne çıkmış ve endüstriyel futbol olgusu pekişmiştir. Hatta futbol dışındaki spor dallarında da aynı uygulamalar görülmeye başlamıştır. Jean-Marc Bosman'ın ismi bu kuralla yaşatılarak "Bosman Kuralları" bir norm olmuştur (Frick, 2009).

"Yeni futbol ekonomisi olarak nitelenen futbol kapitalizmi, her ne kadar 80'li yıllarda başlasa da bunun ateşleyicisi Avrupa Adalet Divanı'nın Aralık 1995'te verdiği Bosman Kararları ile olmuştur. Avrupa'da liberal futbol devriminin başlamasına neden olan Bosman Kararıyla birlikte futbol ekonomisi endüstriyel bir sürecin içerisine girmiştir. Bu sürecin hâkimi ise kapitalist üretim ilişkileridir. Kapitalist düzende sermayenin uluslararası dolaşımı ve kâr transferinin serbest olması küreselleşen futbol endüstrisinde de, futbol işgücünün serbest dolaşımını zorunlu kılmaktadır. Futbol endüstrisi de yeni pazar ekonomisinin serbest piyasa koşullarına uyarak kapitalist sistemin üretim sürecindeki en önemli iş kollarından birini oluşturmuştur. Futbol imparatorluğunun sınırlarını küresel çapta genişlemesine neden olan Bosman Kararıyla oyuncu transferlerinde kulüplere ve oyunculara serbestlik getirilmiştir. Takımların kadrolarında sınırsız yabancı futbolcu bulundurması olanaklı hale gelince nerdeyse bir takımın tümü o ülkenin vatandaşı olmayan oyuncularıyla kurulmuştur." (Akşar, 2005).

"Spor ya da sporun alt sektörü futbol, "boş zaman etkinliği" adıyla oluştuysa da, kapitalist imalat süreci ve ilişkileri çerçevesinde yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber endüstrileşmiş, kendi kendinin katma değerini yaratan başlı başına bir sektör haline

gelmiştir.” (İyem, 2011). Sektördeki kurum ve yapılar birer işletmeye; spor kulüplerinin gönüllüsü ve spor seyrinden keyif alan şahıslar ise tüketiciye evrilmiştir. Kulüpler şirketleşmiş, borsaya açılmış ve halka arz edilmiştir. Gişe gelirleri ve iletişim kanallarından elde edilen yayın hakları, öteki sektörler tarafından da kazancı bol bir iş sahası olarak görünmesine neden olmuştur. Böylece 90’lı yıllarda spor endüstrisi gitgide derinleşmiş ve form değiştirmiştir (Alkibay, 2005).

60lı yıllarla birlikte spor emsalsiz bir disiplin olarak tanımlanmaya başlamış ve yalnızca finans, pazarlama ve sponsorluk çerçevesinde değerlendirilmenin yetersiz kalacağı, birçok insanın içinde bulunmak istediği bir olgu halini almıştır (Chappelet, 2009). Bu sebeple, bütün bir endüstri olarak tanımlanmalı ve analiz edilmelidir (Dağlı Ekmekçi, Ekmekçi, & İrmiş, 2013). Bu doğrultuda, kulüplerin iktisadi birer kuruluş olduklarını kabul etmek gerekmektedir. Birçoğu, “Futbol A.Ş.” nosyonuyla bütünleşmiş ya da bu yönde irade ortaya koymuştur. Neticede *iyi futbol ve başarı* amacının yanında; daha çok büyümek, onları kapsayan çemberi genişletmek ve iratlarını çeşitlendirmek gibi herhangi bir işletmeyle ortak hedeflere yönelme eğilimleri göze çarpmaktadır. Bunun sonucunda, büyük oranda ilgi de görmüş ve yatırımcı çekerek, hisselerini halka arz ederek büyük kaynaklar bulmuşlardır (Akşar, 2005). Avrupa ’da 1983 yılında halka arz edilen ve borsaya girerek işlem gören ilk kulüp Tottenham Hotspurs olmuştur. Ardından düzinelerce futbol kulübü borsada işlem görmeye başlamıştır (Aglietta, Andreff, & Drut, 2010). Türkiye’de ise halka arzı gerçekleşen spor kulüpleri sırasıyla Beşiktaş (15.02.2002), Galatasaray (20.02.2002), Fenerbahçe (18.02.2004) ve Trabzonspor (15.04.2005) olarak gerçekleşmiştir.

“Endüstriyel futbolun temel genel geçer özelliklerine dikkat ettiğimizde, endüstriyelleşme süreci; (Akşar, 2008)

- Seyirci profilinin,
- Gelir kaynaklarının yapısının,
- Taraftarın davranış kalıplarının değişmesi sürecidir.”

“Taraftar tüketici” ve “bağlılık körlüğü”, futbol izleyicisi kitlenin 1970 ve 1980’li yıllarda başlayan transformasyon sürecinin ürettiği yeni tanımlamalardır. Stadyumlarda veya televizyonlarının başında sadece futbol izleyerek keyifli vakit geçiren izleyiciden; kulüp ürünlerini, hizmetlerini, yıllık biletlerini alan, stadyumların lüks localarında pahalı biletlere harcama yapan bir taraftar topluluğuna dönüşmüştür.

Orta ve üst sınıfın alakası artış göstermiştir. İşte bu topluluk, endüstriyel futbolun "taraftar tüketicisidir." (Akşar, 2008) ve (Dağtaş & Yıldız, 2015) Futbolcular, kulüplerin vitrininde yer alan değerlerdir. Tüketici taraftar kavramının oluşumunda ve "geçerli ve makul" taraftarın tanımlanmasında futbolcuların da etkisi bulunmaktadır. Taraftarlar, yıldız futbolcuların yarattığı popülaritenin etkisiyle futbolcunun ismi ve takımın logosunu barındıran formalara rağbet göstermektedir. Bu da taraftar tüketici topluluğuna dair önemli bir örnektir (Talimciler, 2006).

Endüstriyel futbolun günümüzde kapsadığı üç temel tarafı bulunmaktadır:

- Futbol arzını piyasaya sunmakla görevli olan kulüpler,
- Bu arzı pazarlamakla görevli olan federasyonlar ve yayıncı kuruluşlar,
- Bu ürünü satın alacak hedef kitle olan seyirciler / taraftarlar

Kulüplerle benzer şekilde stadyumlar da bu ticaretin bir parçası olmuştur. Ayrıca, internet, televizyon vb. iletişim araçlarından etkin olarak faydalanılmak istenmektedir. Bu yolla, örneğin büyük avrupa kulüpleri lisanslı ürün ve yayın hakkı satışı yaparak (uzakdoğu ülkeleri başta olmak üzere) (Talimciler, 2008) global ekonominin bir parçası olmaya çalışmaktadır (Kuyucu, 2014)

Günümüzde futbolun ticarileşmesi elde ettikleri gelirin yapısından anlaşılabilmektedir. Sponsorluk, reklam, kulübün ismini taşıyan ürünler ve biletler gelirlerini oluşturmaktadır. Fakat en mühim değeri televizyon yayın haklarından kazanılan tutarlar içermektedir (Dağtaş & Yıldız, 2015) ve (Kiziltepe, 2013). "Sporun yirminci yüzyılda ticarileşmesine, işbaşındaki görevlerin mekanikleştirilmesi, mekânsal olarak yoğunlaştırdığı üretim bölgelerine dağıtılmasıyla kitlesel olarak üretilen, reklamı yapılan ve tüketilen metaları geliştiren endüstriyel ve toplumsal sistem olarak tanımlanan Fordizm'in gelişmesi eşlik etmektedir." (Rowe, 1996)

Ticari futbol anlayışında statlar, izleyicinin futbol karşılaşmasını izleyip evlerine döneceği mekânlar olmaktan çıkmışlardır. Bunun yerine, maç saati gelmeden önce ve bittikten sonra da vakit harcayabilecekleri ve diğer bazı talepleri karşılayacak yerler olarak tasarlanmışlardır. Taraftar ya da izleyici, yemek yiyebileceği restoranlardan kuaförlere kadar çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Kulüpler bu yeniliklerle taraftarın daha çok para harcamasını sağlamak niyetindedir (Ritzer, 2000). Bağlantılı olarak, eğlence veya medya endüstrisinde faaliyet gösteren bazı şirketler spor kulüpleriyle satınalma veya hisse alımı yoluyla ortaklık içerisine girmiştir; böylece

“erkek müşterileri” de portföylerine eklemiş olma amacını karşılamak istemektedirler. Sporun ve doğal olarak futbolun ticarileşme ve metalaşmasına dair mühim bir değişim olarak belirmektedir (Akkaya, 2008).

2.1.3. Futbolun Kurumsallaşması ve Şirketleşmesi

Futbol, global penetrasyonunu devam ettirmekte ve iktisadi, toplumsal, politik birçok kavrama etki edebilme gücüne erişmektedir. Haliyle, Türk sporunun teşkilatlanma süreci, spor dışı noktalara temas etmektedir. Bilimsel çalışmalarda da kendisine yer bulmaktadır (Devecio, 2008). Futbolda kurumsallaşma iki açıdan incelenebilir. Birincisi, futbolun üst yapılarla genel anlamda kurumsallaşması ve disipline edilmesi; ikincisi, futbol takımlarının iç meselelerinde ve yönetim anlayışlarında kurumsallaşması diğer bir tabirle şirketleşmesi ve halka arzıdır. Ülkelerin sahip olduğu futbol federasyonları, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) gibi her kıtaya mahsus örgütlenmiş federasyon birlikleri ve Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) üst yapılanmayı üstlenen organizasyonlarıdır. Kulüplerin şirketleşmesi ve anonim şirketlere dönüşmesi ise kurumsallaşmanın futbol takımları perspektifinden durumu olarak değerlendirilebilir. Akkaya’ya göre (2008); İngilizler fubolun kurallarını çizerek İngiltere Futbol Birliği’ni kurmuşlar ve futbolu yapılandırmışlardır. Ardından, 1873 yılında İskoçya’da 1876 yılında Galler’de 1880 yılında ise İrlanda’da federasyon kuruluşları gerçekleşmiştir.

90’lı yıllara gelen süreçte, futbol takımları finansal açıdan birçok güçlük içine düşmüşlerdir. Bu yıllarda, giderek küçülen ve batma aşamasına gelen kulüpler bulunmaktadır. Dış kaynak ile ayakta kalmaya çalışmak ve faaliyete devam etmek doğru bir yaklaşım olarak gelmemeye başlamıştır. Bu noktada kurumsallaşma uygun bir tercih olarak ortaya çıkmıştır (Akşar, 2005). Avrupa’daki futbol takımları bu konuda başarı elde ettiyse de Türk futbol kulüpleri sorunlu süreçler içerisinde bu hedefe ulaşmaya çaba harcamaktadır (Zeren, 2014). Kulüpler aynı zamanda şirketleşmeyi yani anonim şirket olarak yapılanmayı kazanç arttırma yöntemi olarak görmüşlerdir. Endüstriyel futbolun yarattığı ortam; kulüp markasını temsil eden ticari ürün ve hizmetlerin tüketiciye ulaşması ve hisselerinin halka arz edilerek gelir elde etme amacı için bir yol olarak görülmüştür (Yurtsever, 2011). Ayrıca, halka arz yoluyla kaynak maliyetlerini düşürmüş ve uzun vadeli gelir elde etmişlerdir (Ekenci, 2000). Şirketleşme eğilimi, gelir kalemlerini çeşitlendirmekle beraber, kulüplerin acemi idareciler yerine alanında uzman yöneticilerle yönetilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Kulüpler böylece kurumsallaşma zorunluluğuna da girmiştir (Ekenci & İmamoğlu, 1998) (Akşar & Merih, 2006). Bu durum aynı zamanda yönetim becerilerinin gelişmesine ve profesyonel bir anlayışla yönetilmesine sebep olmuştur (İmamoğlu, 1992).

Futbol takımları anonim şirkete dönüşerek yapısal değişikliğe gitmeden evvel dernek şeklinde örgütlenmişlerdir. İdarede ise bağlı olduğu futbol kulübü ve dolayısıyla kulüp yöneticileri bulunmaktadır. Bu yönde değişime ilk örnek, 1888 yılında şirket yapılanmasına geçen kulüp, eski adıyla Small Heath yeni adıyla Birmingham City'dir (Hatipoğlu & Aydın, 2007). UEFA Finansal Fair Play kuralları Avrupa'daki futbol kulüplerini kurumsallaşmaya yönlendirse de yeterli kurumsallaşma yakalanamamıştır ve Türkiye'deki futbol kulüpleri de benzer durumda gelişme göstermiştir. Birçok kulüp dernek pozisyonunda faaliyetlerine devam etmektedir (Bakanlik, Faal, & Da, 2005). Derneklerin ticari etkinlikleri ise zaman içerisinde Avrupa ve Türkiye'de kısıtlanmıştır (Dever, 2013). Ancak, şirketleşme ve kurumsallaşmanın bu kadar önemsendiği bir ortamda kulüplerin dernek statüsünde devam etmeleri bu eksikliğe karşın vergisel faydalardan kaynaklanmaktadır (Sultanoğlu, 2008). Derneklere sağlanan olanaklardan yararlanan kulüplere sağlanan bazı avantajları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Katma Değer Vergisi (KDV Kanunu, m. 17),
- Damga Vergisi (Damga Vergisi Kanunu, m. 9),
- Emlak Vergisi (Emlak Vergisi Kanunu, m. 4),
- Gümrük Vergisi (Gümrük Kanunu, m. 167) ve harç istisnası,
- Veraset ve İntikal Vergisi Muafiyeti, (Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, m. 3),
- Bağış ve yardımların gelirlerden indirilebilmesi. (Kurumlar Vergisi Kanunu, m. 10).

Türkiye'de dernek şeklinde olan spor kulüplerinin örgütlenmesinde ise "Spor Kulübü (Dernekler Kanunu Madde: 1)", "Gençlik ve Spor Kulübü (Dernekler Kanunu Madde: 57/1) " ve "Kurum Kulübü" şeklinde örgütlenmeler sözkonusudur (Sultanoğlu, 2008) "Spor kulüpleri, 04.11.2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile 31.3.2005 tarihli ve 25772 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Dernekler Yönetmeliğine göre fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulabilmektedir." (Aydın, Turgut, & Bayırlı, 2007)

80lerle birlikte Türk spor kulüplerinin güçlenmesi ve futbolun finansal yapısının düzenlenmesi yönünde bazı yasalar hayata geçirilmiştir. Bu doğrultuda, dernek faaliyetindeki futbol kulüpleri futbol şubelerini anonim şirketler haline getirmişlerdir. *4 büyükler* olarak bilinen Türk spor kulüpleri Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor bu konuda öncü olmuş ve logolu ürünlerini satan mağazaları içeren şirketler, yatırım ortaklığı şeklinde örgütlenen gayrimenkul şirketler ve yatırım firmaları kurmuşlardır (Kırdar, 2006). 2000 sonrasında şirketleşme trendi diğer futbol kulüplerine yayılmıştır. Dört büyükler dışındaki Adanaspor, Antalyaspor, Çanakkale Dardanelspor, Karşıyaka, İstanbulspor, Malatyaspor, Siirt Jet-pa spor ve Vanspor şirketleşmeyi denemişlerdir. Ancak ne yazık ki, yönetim zafiyetlerinden kaynaklanan yanlışlar sonucunda başarılı olamamışlardır (Zeren & Gümüş, 2013). Profesyonel futbol iş ve aktivitelerinin hepsi ya da bir bölümünün kurulan anonim şirketlere devredilmesi ancak; kulüp faaliyetlerini ilgilendiren bazı kurumsal ve idari işlerin kulüpler aracılığıyla devam etmesi arasındaki ayrım, aynı zamanda spor kulüplerinin şirket halini almalarının kavramsal ve pratik farkını ortaya koymaktadır (İkiz, 2010).

Şirketleşme hususunda Türkiye Futbol Kulüpleri Tescil Talimatı'nda şu ifadeler yer almaktadır: (Türkiye Futbol Federasyonu, 2009)

- *Kulüpler, futbol şubelerini aktif ve pasifleriyle birlikte bir bütün olarak, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş veya kurulacak anonim şirketlere ancak TFF Yönetim Kurulu'nun kararı ile devredebilirler. Bu durum devredilen futbol şubesinin klasman derecesini ve hakkını ortadan kaldırmaz.*
- *Kulüpler, sportif rekabeti engelleyecek şekilde yarışma hakkını başka bir kulübe devredemezler ve başka bir kulüple birleşemezler. Kulüpler ancak sportif rekabeti engellemeyecek şekilde şirketleşebilir veya dernekleşebilirler.*
- *Derneğin futbol şubesini devralan şirket, ticaret merkezini başka bir ile taşısa dahi, futbol şubesini derneğin tescilli olduğu ilden başka bir ile taşıyamaz.*
- *Bünyesindeki futbol şubesini şirkete devreden dernek, işbu talimatın 16. maddesindeki futbol şubesinin derneğe devri hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yeniden futbol faaliyetlerinde bulunmak amacıyla TFF 'ye tescil edilemez.*

"Türkiye'de futbol kulüpleri esas olarak aşağıdaki nedenlerden dolayı şirketleşmiştir: (Sultanoğlu, 2008)

1. Büyük bütçelerin dernek olarak yönetiminin zorluğu,
2. Kurumsallaşma ve profesyonelleşme,
3. Halka arz,
4. Dernek konumunda iken yapılamayan ticari faaliyetlerde bulunabilmek,
5. Bağlı oldukları spor kulüplerine direkt olarak fon kaynağı sağlayabilmek,
6. UEFA'nın 2004/2005 sezonundan itibaren lisans hakkı için zorunlu kıldığı kriterlere uyum açısından kurumsal yönetim ilkelerini uygulayabilmek,
7. Uluslararası markalaşabilmek,
8. Kredi temini kolaylığı yaratabilmek,
9. Büyüyen rekabet ortamında büyük ölçeklerde artan maliyetleri karşılayabilmek için yeterli kaynaklara ulaşabilmek ve vergi avantajlarından faydalanabilmek."

"Spor kulüplerinin şirketleşmesinde deneyim, taraftar gücü, sportif başarı, gayrimenkul ve altyapı varlığı, kamuoyundaki itibar, ulusal ve uluslararası arenadaki hayran potansiyeli pozitif değerler olarak görülmektedir." (Zeren, 2014) "Aynı kapsam içerisinde var olan negatif yönler ise başarıların ticari getiriye dönüşmemesi, mali ve idari yönetimde organizasyon eksiklikleri, planlama ve strateji yoksunluğu, geleceği ipotek altına alan ölçüsüz borçlanmalar, yönetimde kalite erozyonu, bağımsız denetim ve saydam bütçe eksikliği olarak görülebilir." (Devecioğlu, Çoban, Karakaya, & Karataş, 2012) Günümüzde kulüpler, futbol dışı faaliyet gösteren birçok şirketten daha büyük değerleri yönetmekte ve onların sahip olmadığı taraftar kitlesini barındırmaktadır. Dolayısıyla, idarenin zorluğundan hareketle bazı kurumsal eksiklikler doğmuştur. İdarecilerin mesuliyet bilincinde olması önem kazanmıştır (Ünüvar vd., 2010). Futbolun finansmanı önemli bir nosyon olarak bilinmektedir. Bugüne kadar zengin idarecilerin bireysel yardımlarıyla süregelmiş fakat artık devam ettirmek mümkün olmamaktadır. İşte bu ortamda, kurumsallaşmak, şirketleşmek ve halka hisse arzı çözümün anahtarlarıdır (Kırdar, 2006). Borsa İstanbul'da (eski adıyla İMKB) Beşiktaş ve Galatasaray'ın 2002, Fenerbahçe'nin 2004, Trabzonspor'un ise 2005 yılından bu yana hisse senetleri işlem görmektedir (Zeren, 2014) ve (Dever, 2013). Kurumsallaşma ilkesi bir üst kavram olarak değerlendirilmekte iken, şirketleşme ve halka arz kurumsallaşmaya gidiş yollarıdır. Kulüplerin saydam yapılara dönüşmesi ve sonucunda gelir – giderlerinin görünür olması yatırımcılar açısından bir faydayı ortaya koymaktadır (Kırdar, 2006). Futbolun tarafları arasındaki bilgi akışının şeffaf hale

gelmesi güven ortamı yaratmaktadır. Futbol kulüplerinin halka arzı kurumsallaşmayı mecbur kılarak iki yönlü gelişime sebep olmaktadır.

"Bir spor kulübünün halka arzı için tamamlaması gereken aşamalar sırasıyla aşağıdaki gibidir: (Kocaoğlu, 2011)

- Dernek olarak kurulma,
- Spor kulübüne dönüşüm (tescil)
- Profesyonellik (TFF Lisanslama)
- Profesyonel takımın şirkete devri ya da kiralaması
- Halka arz
- Borsada işlem görmedir."

Bir spor kulübü ancak yukarıdaki koşulları eksiksiz ve tam olarak sağladığında halka arz edilmiş sayılmaktadır.

2.2. Avrupa ve Türk Futbolunu Düzenleyen Kurumlar

Futbolun ve futbol kulüplerinin, gelişimi ve bu gelişime bağlı olarak tarihsel süreçteki değişimleri idarelerini zorunlu kılmıştır. İlk etapta ulusal liglerde federasyonların; küreselleşme faktörünün etkisiyle de uluslararası futbol kurumlarının oluşması bu yöndeki gelişmeler olarak bilinmektedir. Avrupa da futbolu düzenleyen kurumu organizasyon şemasında en üstte UEFA ve UEFA ya bağlı olarak diğer kurumlardır. Türkiye de ise TFF ve ona bağlı olarak futbolu düzenleyen kurumlar yer almaktadır. Dolayısıyla, çalışma doğrultusunda Avrupa ve Türk futbolunun idarecisi konumundaki kurumlara değinmek gerekmektedir.

2.2.1. Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA)

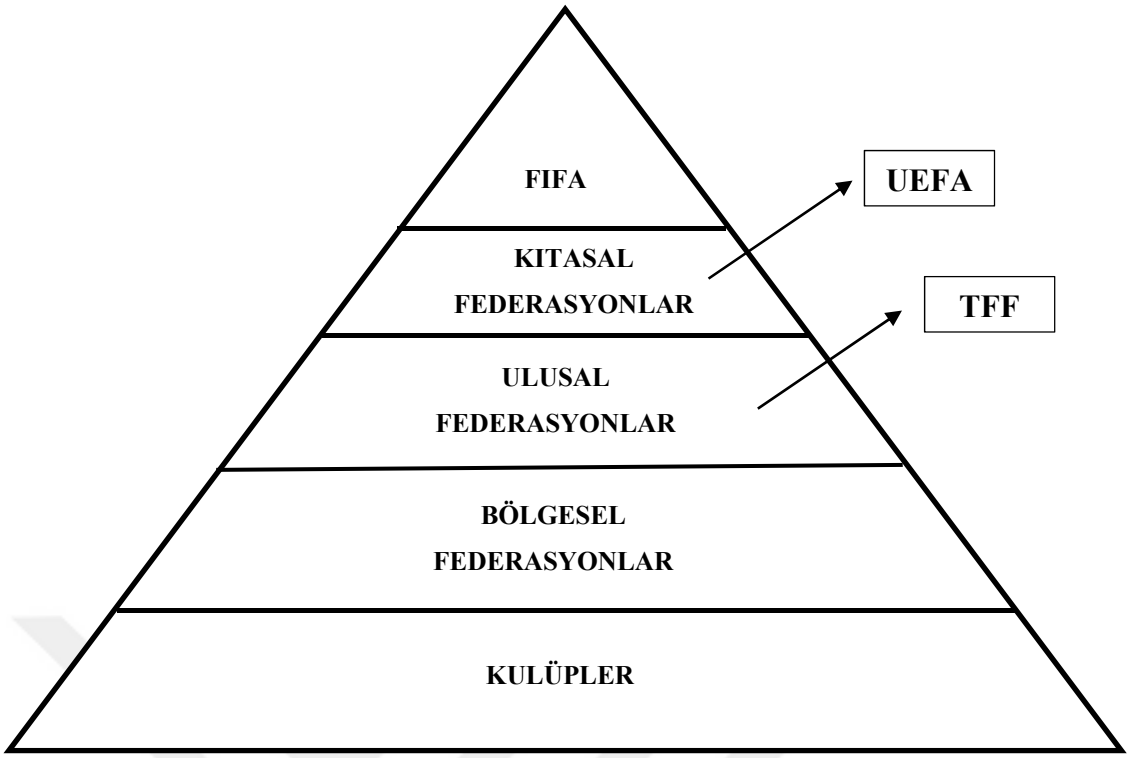
İngilizlerin dünyaya ihraç ettiiği en önemli ürün olarak anılan futbol, İngiltere Futbol Federasyonu'nun 1863 yılında kuruluşunun sonucunda, Avrupa'ya seyahatlarda bulunan İngiliz devlet görevlileri ve aristokrat kesim tarafından götürülmüştür. Ardından halka inen bir eğilim göstermiştir. Kurallar daha çok İngiliz bakışından temellenmiş fakat FIFA kurularak yayılım göstermiştir (Ünüvar vd., 2010). Büyük Britanya'da o tarihe kadar Galler, İngiltere, İskoçya ve K. İrlanda tarafından uluslararası seviyede yapılan futbol organizasyonunun; Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç

ve İsviçre'nin dahil olmasıyla genişlemesi ve global bir turnuva haline gelmesi istenmiştir. Nihayetinde, küresel futbolun en üst idari yapısı ve düzenleyicisi *Federation Internationale de Football Association (F.I.F.A.)* yani Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği bu amaçla 21 Mayıs 1904 tarihinde kurulmuştur (Tercüman, 1981).

1950li yılların başında FIFA üyesi ulusal futbol federasyonlarında görev alan bazı yöneticiler, *Union of European Football Associations (UEFA)* yani Avrupa Futbol Federasyonları Birliği'ni kurmayı düşündüler. Bu isimler; başta Belçika Futbol Federasyonu'ndan Jose Crahay (Başkan), Fransa Futbol Federasyonu'ndan Henry Delaunay (Genel Sekreter), İtalya Futbol Federasyonu'ndan Ottorino Barassi (Eski başkan ve genel sekreter); daha sonra ise Almanya Futbol Federasyonu'ndan Dr. Peco Bauvvens (Başkan), İngiltere Futbol Federasyonu'ndan Ernst Thommen (Başkan) ve Sir Stanley Rous (Genel sekreter) olmuştur. İlk toplantı İsviçre'nin Zürich kentinde, ardından Finlandiya Helsinki'de, 1953 yılında ise üçüncü ve son olarak Fransa'nın başkenti Paris'te yapılmıştır. Güney Amerika futbolunun konfederasyon örgütlenmesi esin kaynağı oluşturmuş ve Avrupa'da bulunan ulusal federasyonlarla iletişime geçilip, UEFA'nın kuruluşu için ilk adımlar atılmıştır. İlk kongre 2 Mart 1955 tarihinde Avusturya'nın Viyana kentinde yapılmıştır (Tercüman, 1981).

Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA), 15 Haziran 1954 tarihinde F.I.F.A.'nın alt kuruluşlarından olan altı konfederasyondan biri olarak İsviçre'deki Basel kentinde oluşumunu tamamlamıştır. Bu yapı 31 adet ulusal federasyonu bünyesinde barındırmaktadır. Futbolu geniş topluluklara yaymak ve gelişimini sağlamak başlıca amaçlarındandır. İlk merkezi 1959 yılına değin Fransa'nın başkenti Paris, 1995 yılına kadar İsviçre'nin Bern şehri, 1995 yılından bugüne kadar ise İsviçre'nin Nyon kentidir. 25 üyeyle başlamış ancak günümüzde 55 üyeye ulaşmıştır. 2017 Haziran itibarı ile birçok farklı ulustan 455 personeliyle Avrupa futbolunun organizasyonu, yönetimi ve gelişimi sorumluluğu ile faaliyetlerine devam etmektedir (www.uefa.com).

UEFA, FIFA bünyesinde bulunan altı konfederasyondan biridir. 55 ulusal futbol federasyonundan oluşan bir *temsili demokrasi* olarak değerlendirilebilir. Küresel futbolun yöneticisi FIFA, Avrupa futbolunda UEFA ve bir alt aşamada ulusal federasyonlar, piramit hiyerarşi temelinde yönetmeliklere sahiptir. Yetkiler de bu dikey bölümleme doğrultusunda dağıtılmıştır (Ünüvar vd., 2010).

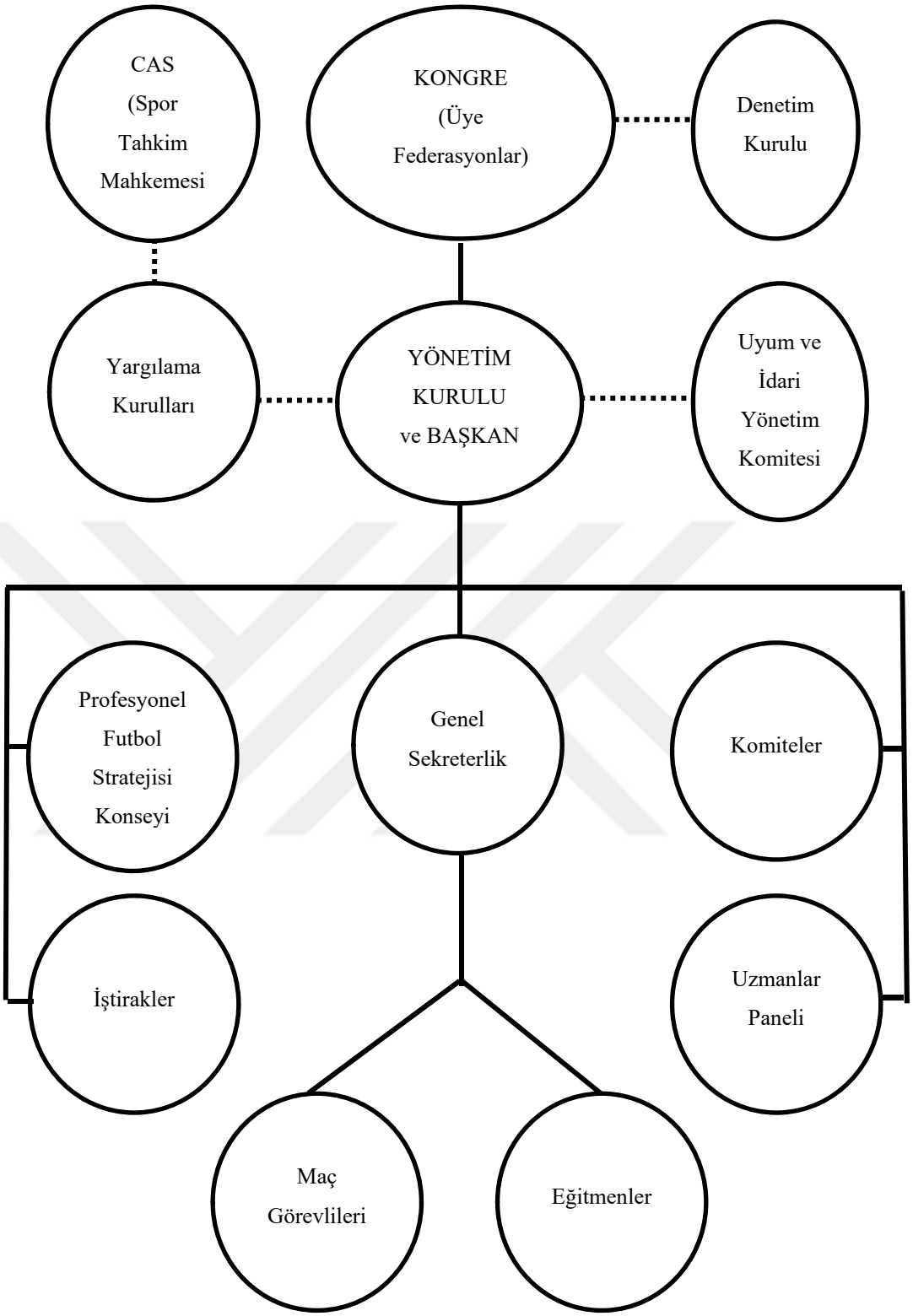

Şekil 2. Futbolun hiyerarşik yapısı

Kaynak: (Ducrey, Ferreira, Huerta, & Marston, 2003, s. 11)

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere, futbol globalden yerel ölçeğe doğru hiyerarşik bir yapılanmaya sahiptir. UEFA, bu piramitte kıtasal yönetim organını temsil etmektedir.

UEFA'nın kurumsal yapısı ve bu doğrultuda hedeflerini özümsemek için organizasyonel yapısının incelenmesi gerekmektedir.

Şekil 3. UEFA'nın organizasyon yapısı

Kaynak: https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/organisation/index.html

- **Kongre:** UEFA'nın en üst organıdır. Üye federasyonların temsilcilerinden oluşmaktadır. Yıllık bir olağan toplantıyla beraber yönetim kurulunun uygun gerekçesiyle (mali/finansal konular, özel önem arz eden konular) ikinci veya üye federasyonların –beşte birinin- talebiyle olağanüstü toplanması mümkündür.

    - ✓ Başkan ve Yönetim Kurulu raporunun ve UEFA yönetiminin raporunun görüşülmesi ve değerlendirilmesi,
    - ✓ Yıllık bütçenin ve mali/denetçi raporlarının onaylanması,
    - ✓ UEFA Başkanı ve diğer yönetim kurulu üyelerinin seçimi,
    - ✓ Denetim organlarının seçimi,
    - ✓ Tüzük çalışmalarının yapılması,
    - ✓ Üyelikten azledilme veya kabul gibi konuların karara bağlanması gibi görevleri bulunmaktadır.

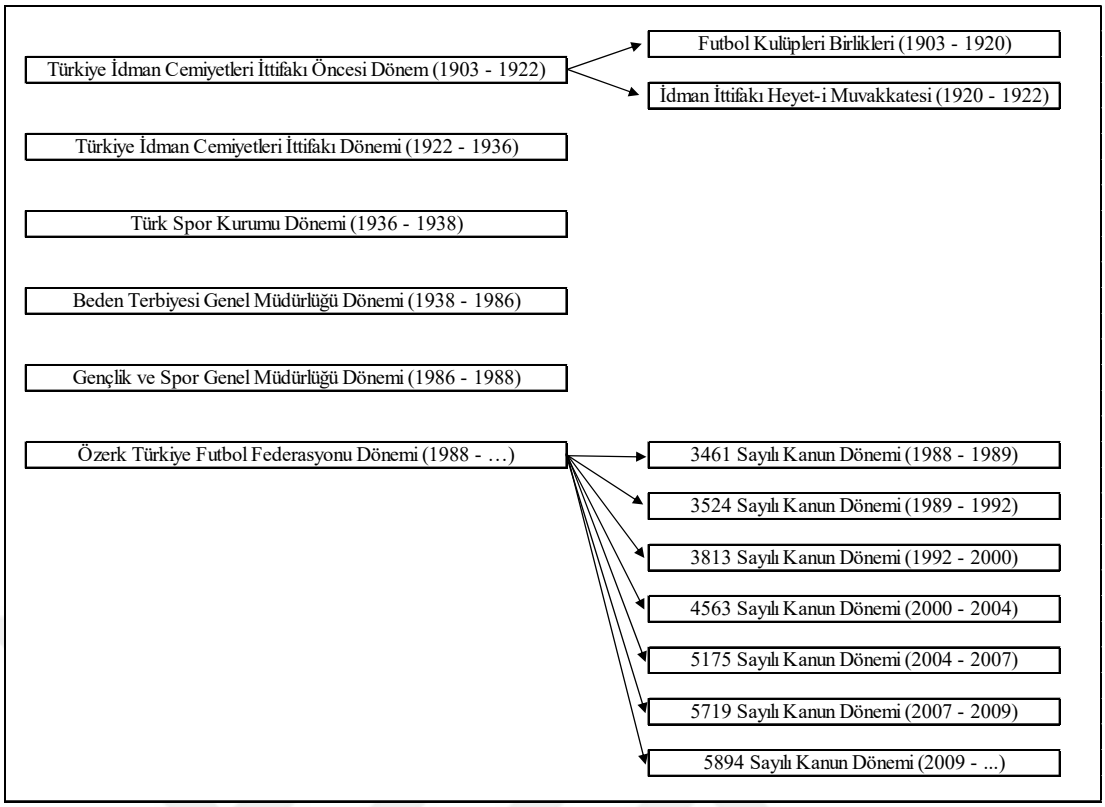
- **Yönetim Kurulu ve Başkan:** Kurumsal yapı içerisinde, faaliyetlerin idaresinden sorumlu olarak UEFA kongresi ve UEFA başkanı tarafından seçilen en az biri kadın 16 üyeden oluşmaktadır. Kongrenin veya başka bir organın özel yetki alanına girmeyen her konuda karar alma ve uygulama yetkisine sahiptir.
- **Denetim Kurulu:** Yıllık olağan kongre tarafından bir mali dönem için yetkilendirilen ve UEFA yönetiminden bağımsız hareket etme gücüne sahip kuruldur. Hesapları inceler ve kongreye rapor sunar.
- **Spor Tahkim Mahkemesi (CAS):** Spor mahkemesi olarak kabul edilen en üst kurumdur. Uluslararası bir spor mahkemesidir. Sporda yaşanan ihtilaf ve anlaşmazlıkların çözüm merciidir. Tahkim kararlarının rasyonalitesini sağlamak için gereken tarafsızlık ve bağımsızlık ölçütlerine; bu sebeple de herhangi bir yargı kararıyla aynı statüde değere sahiptir (Özsoy, 2008).
- **Yargılama Kurulları:** Organizasyon içerisinde aynı seviyede bulunan soruşturma ve yargılama yetkisine sahip kuruluşlardır. Üyeler bağımsızdır ve herhangi bir organ ya da komiteye bağlı değillerdir. Bu kurullar;

- ✓ **Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulları:** Disiplin ve etik ihlallerde karar yetkisi olan kurullardır.
- ✓ **Temyiz Kurulu:** Etik ve disiplin kurullarının kararlarına yönelik yapılan temyiz taleplerini görüşür ve karara bağlar.
- ✓ **Etik ve Disiplin Müfettişleri:** Kontrol, etik ve disiplin kurulu ve temyiz kurulundan önce gelen konularda UEFA temsilcisi olarak görev alan teftiş görevlileridir.
- ✓ **Kulüp Finansal Kontrol Kurulu:** Bir başkan, iki başkan yardımcısı ve yönetim kurulu tarafından belirlenen diğer üyelerden oluşmaktadır. Kulüp Lisanslama ve Finansal Fair Play Yönetmeliği'nin uygulanması ve denetlenmesinden sorumludur. Disiplin tedbirleri uygulama gücünü haizdir. Kararları sadece Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) aracılığıyla temyiz edilebilmektedir.

- **Uyum ve İdari Yönetim Komitesi:** UEFA'nın faaliyetlerini periyodik olarak iyi idari konular, uyum ve risk yönetimi açısından incelemek görevini yerine getirmektedir.

2.2.2. Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)

Türkiye'de futbol yönetiminin kurumsal gelişimi belirli aşamalarda gerçekleşmiştir. Türkiye Futbol Federasyonu'nun oluşumu ve güncel durumuna gelişini bu aşamalarla özetlemek mümkündür. Aşağıdaki şekil (Şekil 4) incelendiğinde federasyonun merkezi yönetime bağlı bir yapıdan özerk bir kuruma dönüştüğü kronolojik olarak görülmektedir.

Şekil 4. Türk futbol yönetiminin kurumsallaşması ve özerk TFF 'ye giden süreç

- **Futbol Kulüpleri Birlikleri Dönemi (1903-1920):** Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ve 1. Dünya Savaşı zamanlarını içeren dönemdir. Bu süreçte, ilk olarak İngilizler ve Rumlar; daha sonra Türkler İstanbul'da spor kulüpleri kurmuştur. Dolayısıyla rekabet ortamına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun sonucunda futbol kulüpleri bir araya gelerek pazar ve cuma ligleri adında iki ayrı organizasyon kurulmuştur.
- **İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi (1920-1922):** İki ayrı ligin aynı anda faaliyette olması ve futbol takımlarının artması bazı karışıklıklara yol açmıştır. Liglerin birleştirilmesi ise yeterli olmamış ve daha sistemli birlik arayışı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi kurulmuştur.
- **Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı Dönemi (1922-1936):** 1922 yılında kurulmuş bir örgütlenmedir. "Türkiye'nin ilk biçimsel ve çok sporlu spor örgütü olması, kendisine devlet tarafından Türkiye'yi dışarıda temsil etme yetkisinin verilmesi, ülke düzeyinde âdemi merkeziyetçi bir teşkilat olması, bağımsız ve özerk bir yönetim anlayışını Türk spor yönetimine kazandırması" en önemli özellikleridir (H. Demir, 2006).

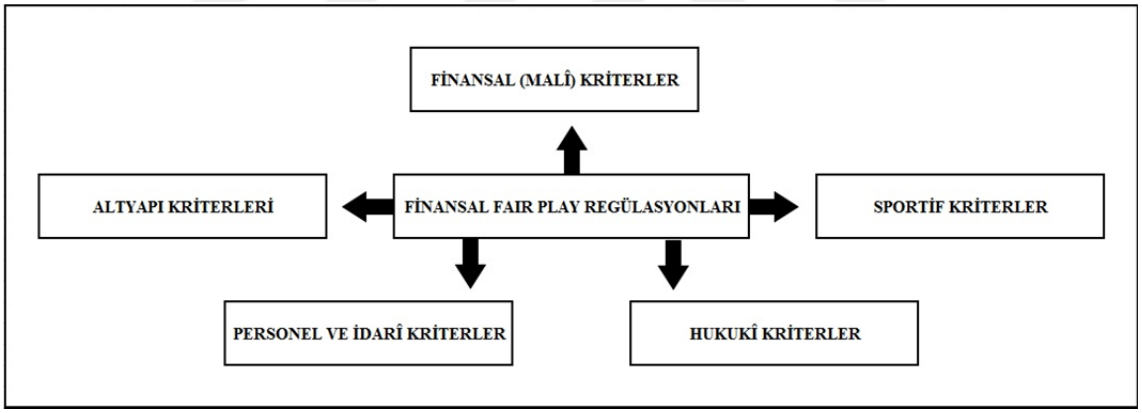
- **Türk Spor Kurumu Dönemi (1936-1938):** Daha önceki spor yönetimi yapılanmalarında meydana gelen sorunlar tekrardan baş göstermiştir. Kulüpler arasında yaşanan sorunlara devlet idaresinin el koymasıyla Türk Spor Kurumu kurulmuştur. Bu dönemde kurum tek parti yönetimine bağlanmış ve *sporda devletçi dönem* olarak adlandırılmıştır.
- **Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Dönemi (1938-1986):** Yine; futbol dahil olmak üzere sporun tüm dallarını içeren bir yapıya sahiptir. Aynı sıfat altında futbolun en uzun süreyle örgütlü kaldığı dönem olarak nitelendirmek mümkündür. En önemli özelliği, Türk futbolunun UEFA'ya katılımının gerçekleştiği dönem (16 Nisan 1962) olmasıdır.
- **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Dönemi (1986-1988):** Bu dönemi özel kılan, bu zamana değin hukuki dayanaktan yoksun profesyonel futbolun, yasal statüye kavuşmasıdır. Böylece özerk futbol federasyonu fikrinin altyapısı oluşmuştur.
- **Özerk Türkiye Futbol Federasyonu Dönemi (1988-…):** 1988 yılında yürürlüğe giren 3461 sayılı kanunla başlayan *özerk futbol federasyonu* dönemi günümüzde 5894 sayılı kanunla devam etmektedir. İlk kanun çalışmasından şimdiye kadar süregelen dönemde Türkiye Futbol Federasyonu'nun adını alması, ayrı bir tüzel kişilik olarak tanımlanması, yetkilerinin giderek genişlemesi, uluslararası temsili ve yurtdışı teşkilatının oluşumu, idari kadroların seçimi ve görev süresi gibi birçok yenilik yaşanmıştır. Her bir yeni hukuki düzenleme futbolun merkezi yönetim yerine kendisini idare etmesi, kurumsallaşması, demokratik yönetimi konusuna katkıda bulunmaktadır.

2.3. UEFA Kulüp Lisanslama (Finansal Fair Play) - Ulusal Kulüp Lisanslama, Mali (Finansal) Kriterler ve İzleme Kavramları

UEFA bir üst kurum olarak kendi bünyesinde faaliyette bulunacak kulüpler için belirli düzenlemeler getirmekte ve kulüplere yönelik belirli yaptırımlar uygulamaktadır. UEFA tarafından yapılan düzenlemeler kilit durumdaki sorunlara çözüm odaklıdır ve kulüplerin uyması beklenmektedir. Söz konusu bu kilit sorunlar (Ünüvar ve diğerleri, 2010);

- Birden fazla kulüp sahipliğinin engellenmesi,
- Kulüp yapılarının mali güvencelere bağlanması,
- Rahat seyir ortamının sağlanması ve
- Genç sporcuların desteklenmesi olarak sıralanabilir.

Bu sorunlar doğrultusunda UEFA, kulüpleri denetim ve düzen altına almak için 'Kulüp Lisans Sistemi'ni oluşturmuştur. Bazı ülkelerdeki ulusal ligler UEFA kriterleri ışığında kendi uygulamalarını hazırlamışlardır (bu ülkeler: İngiltere, İrlanda, Galler, İskoçya, Almanya, Fransa ve Belçika). Özellikle Belçika, İsviçre ve Fransa gibi ülkelerde bu kriterler sıkı bir biçimde, İngiltere ve Britanya'da ise daha sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu kriterlere uymayan bazı kulüpler kapatılmış veya alt kümelere düşürülmüştür. Burada İngiltere Futbol Federasyonu diğerlerine nazaran uygulamalarıyla daha ön plana çıkmakta ve diğerlerine örnek teşkil etmektedir (Ünüvar vd., 2010). Futbolun İngiltere çıkışlı olduğu düşünülürse bu çok da beklenmeyen bir durum değildir.

Şekil 5. UEFA finansal fair play kriterleri

- **Sportif Kriterler:** Gençlerin spor kulüplerinde genç takımlarla ve yapılandırılmış programlarla temsili, sağlık muayenelerinin uygulanışı, profesyonel futbolcuların transferi ve tescili, futbolun kuralları, ırkçılıkla ve ayrımcılıkla mücadele konularını içermektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).
- **Altyapı Kriterleri:** Uygun standartlarda stadyum ve tesislere sahip olunması gerektiğine değinilmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).

- **Personel ve İdari Kriterler:** Kulüplerdeki idari yapılanmanın çerçevesini çizmektedir. Yönetim birimlerindeki kulüp sekreterliği, finans sorumlusu, medya sorumlusu gibi görevlerin yanı sıra teknik ekip, kulüp – taraftar, kulüp – güvenlik birimleri ilişkilerini düzenleyen pozisyonlara kadar bir çerçeve çizilmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).
- **Hukuki Kriterler:** UEFA ve Türkiye Futbol Federasyonu nezdinde ihtiyaç duyulan hukuki bazı asgari bilgileri verme yükümlülüğünden bahsedilmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016). Örneklemek gerekirse, bunlar ortaklık yapısı, şirketleşme gibi durumlarda yapılması gereken bildirimlerdir.
- **Finansal (Mali) Kriterler:** Araştırmanın konusunu da içeren finansal (mali) kriterlerde ise kulübün finansal tabloları (raporlama), borçlanma yapısı (özellikle vadesi geçmiş borçlar) vb. temelinde sınırlar getirilmiş ve kurallar konmuştur.

UEFA, finansal fair play kuralları doğrultusunda kulüplerin finansal etkinliklerini ölçme ve değerlendirme için iki farklı kriter bütününden faydalanmaktadır. Bunlar, *mali kriterler* ve *kulüp izleme* olarak isimlendirilmiştir. Konu içerisinde öncelikle FFP 'yi düzenleyen ve uygulaması gereken kurumların sorumlulukları, ardından finansal kriterler ve izleme süreci açıklanacaktır.

2.3.1. UEFA Finansal Kontrol Kurulu (CFCB) / TFF Kulüp Lisans Kurulu (KLK) ve Lisans Alan Kulübün Sorumlulukları

Kulüplerin finansal etkinliklerinin ölçme ve değerlendirmesi yapılırken, UEFA Finansal Kontrol Kurulu ve TFF Kulüp Lisans Kurulu'nun işbirliği halinde olması gerekmektedir. Kulüplerin kriterlere riayeti onaylanmalı ve onay tarihinden sonra meydana gelen değişiklikler UEFA'ya bildirilmelidir.

Lisans isteyen kulüp UEFA ve TFF ile işbirliği yapmalı ve istenilen tüm bilgi ve belgeleri temin etmelidir. Kulüp, lisanslamaya esas teşkil eden unsurlarda bir olay ve değişiklik meydana gelmesi durumunda 15 gün içerisinde bildirim yapmalıdır. Ulusal izleme süreci, lisans adayı ve TFF arasında yürütülmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).

UEFA Finansal Kontrol Kurulu faaliyetleri açısından "soruşturma makamı" ve "yargı makamı" olarak ikiye bölünmüştür.

- **Soruşturma Makamı:** Soruşturma makamı, CFCB soruşturma makamına başkanlık eden ve düzgün işleyişini garanti altına almak için gerekli önlemleri alan ve CFCB başkan yardımcısı da dâhil en az üç üyeyi de içeren CFCB baş müfettişlerinden oluşur (UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)**.** Bir soruşturma resmi olarak veya talep üzerine açılabilir. CFCB başkanı, müfettiş sıfatıyla gerçek durumun tespitini yapar ve tüm ilgili kanıtları toplar. Soruşturma işlemlerini kendisi yürütür veya bu konuda soruşturma makamının diğer üyesini yetkilendirir. Soruşturmanın sonunda, CFCB başkanı soruşturma makamının diğer üyelerine danıştıktan sonra kararını verebilir. Bu kararlar; davanın reddi, bir uzlaşma anlaşması imzalamak, bir uyarı, azami 100.000 € 'ya kadar bir para cezası veya davanın yargılama makamına yönlendirilmesi şeklinde olabilir.
- **Yargı Makamı:** Yargı makamı; CFCB başkanı, müfettiş veya doğrudan etkilenen tarafın talebi üzerine kendisine sunulan davalara karar verir. CFCB işleyişini denetleyen, yönetimden sorumlu bir başkan ve iki başkan yardımcısı da dâhil en az üç üyeden oluşur. Yargılama süreci, CFCB başkanı tarafından yürütülür. Nihai karar, görüşmelere katılan CFCB başkanı ve basit çoğunluk dâhil olmak üzere üyelerinden en az üçünün katılımıyla verilir. Alınabilecek kararlar; davanın reddi, kulübün UEFA organizasyonlarına kabulü veya reddi, disiplin önlemleri, CFCB Başmüfettişinin kararının onayı, reddi veya değiştirilmesidir. Disiplin önlemleri ise; uyarı, kınama, puanların silinmesi, UEFA şampiyonlarından elde edilen gelirlerin kesilmesi, yeni oyuncu tescil yasağı, devam eden şampiyonalardan diskalifiye ve/veya gelecekteki yarışmalara alınmama, bir unvan veya ödülün geri çekilmesidir (UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Lisans alan kulüp karar öncesi tüm belgelerin eksiksiz olduğunu ve içerdiği bilgilerin doğruluğunu yazılı şekilde beyan etmelidir. Önceki yıla ait denetimden geçmiş yıllık finansal tablolar ve incelemeden geçmiş ara finansal tabloların kapanış tarihinden itibaren şirketin ekonomik durumunda önemli etki derecesinde bir olay yaşanması ve lisans sezonundan önceki 12 ay içerisinde alacaklılarına karşı korunma arayışında olup olmadığına dair durumlarda bildirim ve teyit yapılması gerekmektedir.

2.3.2. Mali (Finansal) Kriterler

Mali kriterler; ilgili kulübün borçlanma durumu, finansal bilgilerinin sunumu, hazırlanma ilkeleri, yayımlanması gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın by kısmında, bu kriterler tek tek açıklanacaktır.

2.3.2.1. Varlıkların Raporlanması, Raporlama Çerçevesi ve Sunulacak Finansal Tablolar

Lisans veren kuruma sunulacak finansal bilgilerin kapsamı ve türü açık olarak ifade edilmelidir. Konsolidasyon bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kulüp şirketine bağlı iştirakler ayrıntılı şekilde listelenmelidir.

Futbol faaliyetlerinin kapsamı çizilmiştir: (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016)

- *Çalışan personelin iş sözleşmelerinden veya yasalardan kaynaklanan tüm yükümlülükleri,*
- *Geçici transferler de dahil gelen veya giden futbolcu tescilleri,*
- *Biletlendirme işlemleri,*
- *Sponsorluk ve reklam faaliyetleri,*
- *Yayın faaliyetleri,*
- *Ticari faaliyetler (mal ve hizmet satışı) ve ağırlama faaliyetleri,*
- *Kulüp faaliyetleri (örneğin; idare, müsabaka günü faaliyetleri, seyahat, futbolcu izleme, vs.),*
- *Finansmanlar (lisans adayının varlıklarına karşı teminat veya rehin verilen finansman dâhil),*
- *Stadyum ve antrenman tesislerinin kullanımı ve yönetimi,*
- *Genç takımlar.*

Düzenlemeler temelinde, değerlendirmede bulunulacak finansal tablolar yıllık ve ara dönem finansal tablolar olarak tanımlanmış ve çerçevesi belirlenmiştir (Er, 2016; Türkiye Futbol Federasyonu, 2009).

- **Yıllık Finansal Tablolar:** Lisans alan futbol kulübünün finansal tabloları bağımsız denetimden geçmek zorundadır. Sunulacak finansal tablolar setinin neler olduğuna değinilmektedir. Muhasebe ilkelerine riayet edilmesi gerekmektedir ve sunulan

raporlar bir önceki raporlama dönemiyle karşılaştırılabilir olmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Ara Dönem Finansal Tablolar:** Yasal hesap kapanış tarihiyle UEFA bildirim tarihi arasında 6 aydan fazla süre olması durumunda ara dönem finansal tabloların düzenlenmesi gerekmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

2.3.2.2. Gecikmiş (Vadesi Geçmiş) Borç Bulunmaması Kuralı

Borçlanma yapılarının sağlıklı devam edebilmesi amacıyla kulüplere konulan birtakım kurallar bulunmaktadır. Doğru yönetilen borçlanma kalemleri kulüplerin güçlü finansal yapılara kavuşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, regülasyonlar kapsamında ortaya konulan borçlanma konularına değinmek gerekmektedir.

- **Futbol Kulüplerine Gecikmiş Borç Bulunmaması Kuralı:** Transferler başta olmak üzere yetiştirme tazminatı, dayanışma katkı payı vb. diğer kulüpler nezdinde ödenmesi gereken tüm değerleri içermektedir. Lisans sezonunda önceki 31 Mart tarihi itibariyle önceki yılı içeren ve 31 Aralık tarihine kadar olan tüm transferlerle ilgili "transfer tablosu" düzenlenmelidir. Ödenecek bir tutar bulunmasa bile tüm transferlere yer verilmelidir. Bakiye olması durumunda ise ayrıca belirtilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Çalışanlara (Personele) Vadesi Geçmiş Borç Bulunmaması Kuralı:** Lisans sezonundan önceki 31 Mart tarihinde, 31 Aralık'tan önce muaccel olmuş borcunun bulunmadığını ispat etmelidir. Sözleşmeye dayalı olarak doğan her çeşit ücret, maaş, imaj hakkı, ikramiye ve diğer haklar, artık istihdam edilmeye devam edilmese dahi personele ödenen tazminat vb. tutarlar ayrıntılı bir biçimde açıklanmalıdır. Tüm profesyonel futbolcular, idari, teknik ve güvenlik çalışanları "personel" olarak dikkate alınır. 31 Aralık tarihine kadar olan tüm personellere ait (ara istihdam dâhil) liste çıkarılır ve varsa vadesi gelmemiş borçlarına da değinilir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Sosyal Güvenlik / Vergi Makamlarına Gecikmiş Borç Bulunmaması:** Lisans sezonundan önceki 31 Mart'ta önceki yıl 31 Aralık tarihine kadar Sosyal Güvenlik / Vergi makamlarına bulunan borçlar liste halinde verilmelidir ve muhasebe kayıtlarıyla uyumlu olmalıdır. Şayet borç bulunmuyorsa listeyle bildirim zorunluluğu bulunmamaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

2.3.2.3. Gelecekteki Finansal Bilgiler

İşletmenin devamlılığını gösteren gelecek döneme ait finansal bilgileri içermektedir. Kulübün aşağıda sayılan iki göstergeden herhangi birini veya ikisini ihlal etmesi durumunda bu madde doğrultusunda gerekli finansal bilgileri hazırlaması gerekmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Bu maddeler; (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

a) **İşletmenin devamlılığı***:* İlgili maddeler uyarınca hazırlanması gereken yıllık ve ara dönem finansal tablolarda şartlı veya olumsuz denetçi görüşünün bulunması.
b) **Negatif özsermaye:** Bir önceki yılın finansal tablolarına göre gerilemiş Net Aktif / Yabancı Kaynaklar durumunu beyan etmelidir.

Gelecekteki finansal bilgiler, yıllık veya ara finansal tabloların kapanış tarihinden itibaren tüm lisans sezonunu kapsamalıdır. Geçmiş dönemin finansal tablolarıyla birlikte bütçelenmiş tablolar da (kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu ve nakit akış tablosu) karşılaştırmalı olarak sunulmalıdır. Gelecek dönemleri etkileyebilecek temel riskler ve varsayımlar, geçmişe dönük finansal bilgilere referans verecek şekilde bildirilmelidir. Asgari olarak üçer aylık dönemler halinde hazırlanması zorunludur. Finansal bilgilerin, değişen muhasebe politikaları hariç önceki finansal tablolarla karşılaştırılabilir şekilde tam uyumlu hazırlanması gerekmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

2.3.3. UEFA Kulüp İzleme Süreci

Kulüp izleme kavramı, lisans alan kulübün ilgili sezon / hesap dönemlerinde sorumlu olduğu kriterlere uyumunun takip edilmesidir. Bu durum ilgili futbol kulübünün faaliyetlerinin tek dönemle sınırlı kalmayacak şekilde takibi olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte geçmiş, şimdiki dönem ve gelecek döneme ait finansal bilgiler zaman dilimlerine ayrılmaktadır. Yani; lisans alan kulüp sadece başvuru dönemini ilgilendiren finansal bilgilerden sorumlu olmamaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Kulüp izleme süreci, UEFA İzleme Süreci ve Ulusal İzleme Süreci olarak ikiye ayrılmaktadır. TFF, lisans sürecinin alt uygulayıcısı ya da yürütücüsü olarak değerlendirilebilir. Kulüplerin izleme süreci ile ilgili belgelerinin UEFA'ya tam ve doğru iletilmesinden sorumlu olduğu bir köprü vazifesi görmektedir. Ulusal İzleme Süreci'ne tüm Süper Lig ve 1. Lig kulüpleri dâhildir. Belirlenen tarihte (30 Eylül) kulüpler izleme sürecine tabi tutulur. TFF bünyesindeki KLK (Kulüp Lisans Kurulu) denetimi sonrasında "devamlı takip" ve "gelir – gider dengesi" kriterlerinin sağlanamadığının görülmesi üzerine kulüple bir görüşme yapılır. Eksikliklerin nasıl giderileceğine dair ilgili kulüpten bir yapılandırma planı sunması istenir ve protokole bağlanır. Taahhüt ve tedbirlere uyumunun ölçülmesi amacıyla üçer aylık denetimler yapılır. Kulübün ilgisiz kalması ya da yapılandırma planına uyum gerçekleştirmemesi durumunda ilgili cezai yaptırımlar uygulanır. Bu cezai uygulamalar, 2016/2017 sezonundan itibaren uygulanmaya başlanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

2.3.3.1. Uygulama Kapsamı ve Muafiyet

UEFA izleme süreci kapsamında, şampiyonaların başlamasından iki yıl önce biten iki raporlama döneminin her birinde 5 milyon Euro altında gelir beyan eden kulüp denk hesap şartlarından muaf tutulmaktadır. Yıllık finansal rapor süresi geçerli bir sebeple 12 aydan daha kısa bir süreyi içeriyorsa bu sınır aynı oranda revize edilerek azaltılabilir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Lisans sahibinin raporlamada kullandığı para birimi Euro dışında bir para birimiyse bahse konu rakamlar raporlama dönemindeki ortalama döviz kuru ile Euro para birimine dönüştürülmelidir. Avrupa Merkez Bankası ya da güvenilir başka bir kaynaktan

yararlanmak mümkün bulunmaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Ulusal Lisans İzleme Süreci'nde ise, muafiyet rakamı Türkiye Süper Ligi takımları için 10 milyon TL, Birinci Lig takımları için 5 milyon TL'dir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).

2.3.3.2. Denk Hesap (Başabaş) Kuralı, İzleme Dönemi ve İlgili Gelir/Gider Kavramları

Denk hesap ya da diğer bilinen adıyla başabaş kuralı, futbol kulüplerinin gelir-gider dengesine dair koşullar içermektedir. UEFA, çizdiği çerçeve kapsamında denk hesabın hesaplanışı, gelir ve giderlerin içerdiği kalemler ve kapsadığı süreç gibi konulara değinmiştir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

i. İzleme Dönemi Kavramı

Lisans alan kulübün denk hesap (başabaş) kuralı temelinde değerlendirmeye alındığı dönemi ifade etmektedir. Üç hesap dönemini baz almaktadır. İlgili kulübün, UEFA tarafından müsabakalara katılmak için başvurduğu yıl (T), önceki yıl (T-1) ve iki önceki yıl (T-2) izleme dönemidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

ii. İlgili Gelir ve İlgili Gider Kavramları

İlgili gelir ve gider kavramları lisans alanın futbol faaliyetlerinden doğan gelir ve giderler olarak değerlendirilebilecek kalemlerdir. Regülasyonlara göre işlemlerin gerçeğe uygun değeri yansıtması ve muhasebe kayıtlarıyla uyumlu olması gerekmektedir.

a) İlgili Gelirler

- **Gişe gelirleri:** Lig düzeyinde karşılaşmalar veya kupa karşılaşmaları dahil ulusal karşılaşmalar, UEFA süper lig karşılaşmaları, ve diğer karşılaşmalar (dostluk müsabakaları ve turlar vb.) ilişkin olarak müsabaka günü satılan biletler ve sezonluk biletlerden, genel girişten ve kurumsal katılımlardan elde edilen gelirleri içerir. Gişe

gelirlerine üyelik ücretleri de dâhildir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Sponsorluk ve reklam:** Bu gelir gurubu ana sponsor veya diğer sponsorluklar kapsamında yapılan faaliyetlerden elde edilen gelirlerle saha etrafındaki ve diğer panolardaki reklam gelirleri, diğer sponsorluk ve diğer reklamlardan elde edilen gelirleri kapsamaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Yayın hakları:** Kulüp adına yapılan her türlü karşılaşmalara ilişkin olarak yayın haklarının televizyon, radyo, yeni medya araçları ve diğer yayın organlarına satışından elde edilen gelirleri içerir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Ticari faaliyetler:** Ticari amaçla yapılan satışlardan, yiyecek – içecek satışlarından, konferanslardan, şans oyunlarından ve kategoride belirtilmemiş diğer ticari faaliyetlerden elde edilen gelirleri içerir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **UEFA tarafından verilen katkı payı ve ödül paraları:** UEFA kulüp karşılaşmalarına katılımından ve/veya katkı payının dağılımından dolayı UEFA'dan elde edilen gelirler (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Diğer faaliyet gelirleri:** Yukarıda tanımlanmamış diğer faaliyet gelirlerinden, diğer kaynaklardan, bağış ve/veya lisans sahibinin bölgesindeki Kamu Kurumları tarafından sağlanan diğer gelirlerden oluşmaktadır. Örneğin, kira, temettüler ve kulübe ilişkin futbol dışı işlemlerden kaynaklanan gelirler dâhil olmak üzere elde edilen gelirleri içerir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Futbolcu tescilinin elden çıkarılmasından kaynaklanan gelirler ve/veya kârlar:** Futbolcuların transferinden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Bu işlemden doğan kârın hesaplanması için futbolcunun tescil döneminde elde edilen net gelir ile futbolcunun elden çıkarılmasından sonra elde edilen net gelir arasındaki farkın bulunması gerekmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Maddi duran varlıkların elden çıkarılmasından kaynaklanan gelirler:** Maddi duran varlıkların satışından elde edilen gelir amacına bağlı olarak denk hesap

şartından istisna tutulmalıdır. Bu elden çıkarmadaki amacın "yenileme" olup olmamasıyla ilişkilendirilir. Yenileme varsa; satış geliri ile tarihi maliyeti arasındaki olumlu fark ya da satış geliri ile 50 yıllık finansal kiralama maliyeti arasındaki olumlu fark eklenebilir. Şayet yenileme yok ise; stadyum ve antrenman tesisleri dışındaki varlıkların tam varlık yerine koyma değeri ile satış geliri arasında arasındaki olumlu fark katılabilir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Finansal gelirler ve döviz gelirleri:** Finansal gelirler; işletme varlıklarınından elde edilen faiz gelirleri ve döviz kur farklarından kaynaklı kambiyo karlarından oluşmaktadır. Döviz kurundan kaynaklı gelirler; gerçekleşmiş veya gerçekleşmemiş olmasına bakılmaksızın, maddi kalemler üzerinden sağlanan net kazançlar ve zararlardır. Bu gelirler, döviz kuru sonucu maddi olmayan kalemler üzerinde kar veya zarar sağlayan, gerçekleşmiş veya gerçekleşmemiş olmasına bakılmaksızın, maddi olmayan kalemlerdir ve denk hesap sonucundan çıkarılmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Parasal olmayan krediler/gelirler:** Denk hesap şartları ile ilgili hesaplamalarda maddi olmayan krediler ilgili gelirlerden hariç tutulmalıdır. Bunun için uygun ayarlamalar yapılmalıdır. Parasal olmayan kalemler maddi duran varlıklar, stoklar, şerefiye gibi parasal kalem tanımını karşılamayan kalemlerdir. Parasal kalemler ilgili para birimine uygun olarak tanımlanır. Maddi bir kalemin temel niteliği sabit veya belirlenebilir sayıda paranın alınması hakkıdır (veya sevk etme yükümlülüğüdür) (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **İlişkili taraflarla yapılan gerçeğe uygun değerin üzerindeki gelir işlemleri**: Denk hesap koşullarına göre lisans sahibi, tüm ilişkili taraf işlemlerinin gerçeğe uygun değeri belirlemelidir. Tahmin edilen gerçeğe uygun değerin kayıtlı değerden farklı olması durumunda ilgili gelir uygun bir şekilde düzeltilmelidir. Ancak, ilgili gelirde artış yönünde herhangi bir değişiklik yapılamayacağı dikkate alınmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Kulüp ile ilgisi olmayan futbol dışı faaliyetlerden kaynaklanan gelirler:** Kulübün temel faaliyetlerden ayrı olarak futbol dışı faaliyetlerden kaynaklanan

gelirleri kapsamaktadır. Bu gelirler futbol faaliyetleri, mekânlar veya futbol kulübünün markası ile ilgili olmamalıdır. Ancak, Kulüp ile ilgili futbol dışı faaliyetlerden kaynaklanan gelirlerle ilgili ortaya çıkacak masraflar ilgili gelirlerin denk hesap sonucunun hesaplanmasına dâhil edilir. Bu durumda ikisi de bir raporlama döneminden diğerine sürekli olarak aktarılmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Lisanslı futbolcularla ilgili gelirler:** Kulüpler tescilini elinde bulundurduğu futbolcuya dair tüm gelir/kar denk hesap sonucunun hesaplanmasından hariç tutulacak şekilde uygun ayarlamalar yapmalıdır. Şöyleki, bir futbolcunun ekonomik haklarının satışından elde edilen gelir/karlar, sadece kalıcı bir transferinin olması durumunda, denk hesap sonucunun hesaplanmasında dahil edilebilir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Alacaklılara karşı korunma sağlayan prosedürlerden ortaya çıkan yükümlülüklerin azaltılmasına yönelik kredi:** Alacaklılara karşı korunma sağlayan prosedürlerden ortaya çıkan yükümlülüklerin azaltılmasına yönelik tüm krediler denk hesap sonucunun hesaplanmasında hariç tutulmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

b) İlgili Giderler

- **Satış veya malzeme masrafları:** Yeme-içme giderleri, mağaza ile ilgili giderler, tıbbi bakım giderleri, kullanılan araçlar ve spor malzemeleri gibi giderleri kapsamaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Personele yapılan ödemeler (personel giderleri):** Tüm idari kadro dahil raporlama dönemi boyunca personel tarafından gerçekleştirilen hizmetlerin karşılığı olan tüm ücretleri kapsar. Personele yapılan maaşlar, imaj hakkı ücretleri, sosyal güvenlik katkıları, kar payları, ikramiyeleri, kısa dönemli sosyal yardımları, diğer sosyal yardımları, istihdam sonrası sosyal yardımları, diğer uzun dönemli personel sosyal yardımları, sözleşmenin feshinden kaynaklanan ödemeleri ve hisse bazlı

ödemeleri kapsar (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Diğer faaliyet giderleri:** Müsabaka giderleri, kiralama masrafları, idari masraflar ile genel masraflar ve kulüp ile ilgili futbol dışı faaliyetlere ait giderler gibi tüm faaliyet giderlerini içerir. Asgari beyan gereksinimlerine göre, duran varlıkların amortismanı, itfa payı ve değer düşüklüğü, diğer işletim giderlerine dâhil değildir ve gelir tablosunda ayrı olarak açıklanmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Futbolcu tescilinin elden çıkarılması ve amortisman/değer düşüklüğünden kaynaklanan zarar (ve/veya futbolcu tescilinin alınmasına dair masraflar):** Futbolcunun tescilinde amortisman/değer düşüklüğü ya da tescilden kaynaklanan masrafların dâhil edilip edilemeyeceği lisans alanın iki yöntemden hangisini seçeceğine göre şekillenmektedir. Bunlar "sermayeleştirme ve amortisman" ile "gelir ve gider" yöntemleridir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018). Sermayeleştirme ve amortisman yöntemine göre; futbolcunun transfer tarihinde futbolcunun net defter değeri, net elden çıkarma değerinden yüksekse oluşan zarar giderlere dâhil edilebilmektedir. Gelir ve gider yöntemine göre ise; futbolcunun tescilinin alındığı tarihte tüm masraflar tek raporlama döneminde kayıt altına alınmaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Finansal giderler ve temettü:** Borçlu cari hesaplar, banka kredileri veya diğer krediler üzerindeki faiz, finansal kiralamalarla ilgili finansal ücretler de dahil olmak üzere tüm finansal giderleri, bir işletme tarafından fon borcunun alınması ile oluşan diğer masrafları ve faizleri içerir. Temettü olarak ifade edilen, özkaynak araçlarının sahiplerine dağıtılmasıdır. Temettülerin finansal tablolarda belirtilmesi halinde, temettülerin kar-zarar muhasebesinde veya alternatif niteliğindeki bir beyanda sunulup sunulmadığına bakılmaksızın, temettü miktarları ilgili giderler olarak belirtilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **İlişkili taraflarla yapılan gerçeğe uygun değerin altındaki gider işlemleri:** Denk hesap koşulları ile ilgili olarak, lisans sahibi ilişkili taraf işlemlerinin gerçeğe uygun değeri belirlenmelidir. Tahmin edilen gerçeğe uygun değerin kaydedilen değerden

farklı olması durumunda ise ilgili gider uygun bir şekilde ayarlanmalıdır. Ancak, ilgili giderde azalma yönünde herhangi bir değişiklik yapılamayacağı unutulmamalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Gençlik geliştirme faaliyetlerine yapılan giderler:** Genç futbolcuları geliştirme faaliyetleri kapsamında yapılan giderler; TFF 'nin yetki alanı içerisinde bir kulübün gençlik geliştirme programında bulunan genç futbolcuları eğitmek, yetiştirmek ve geliştirmeye yönelik faaliyetlerle doğrudan ilgili giderlerdir. Ancak bu giderin olması için kulübün gençlik geliştirme programına sahip olması gerekmektedir. Denk hesap kuralları gençleri geliştirme faaliyetlerine yönelik yapılan giderlerin ilgili diğer giderlerden ayrı tutulmasına izin verir. Bunun sebebi kulübün söz konusu bu faaliyetlerle ilgili uzun vadeli yarar beklentisi ile yaptırdığı tesisler, yapılan yatırım ve harcamaları teşvik etmektir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Sosyal sorumluluk faaliyetlerine yapılan giderler:** Sosyal sorumluluk faaliyetlerine yapılan giderler; toplumun spora katılımını arttırmak ve sosyal gelişimi ileriye taşımak amacıyla toplum yararına gerçekleştirilen faaliyetlerle doğrudan ilgili giderleri kapsar. Ancak, kulübün bu giderleri gösterebilmesi için sosyal sorumluluk faaliyetlerini üstlenmemesi gerekmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Kadın futbolu faaliyetlerine ait giderler:** Kadın futbolcularla ilgili faaliyetlere yönelik yapılan giderlerdir. Bunlar, TFF yetki alanı içerisindeki kadın takımlarına dâhil olan futbolcuları yetiştirmek, eğitmek ve geliştirmek amaçlı faaliyetlere yapılan lisans sahibiylle doğrudan ilişkilendirilen giderlerdir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Parasal olmayan borçlar veya ücretler:** Maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, stoklar gibi parasal olmayan kalemler, parasal kalemlerin tanımına uymayan kalemlerdir. Parasal kalemler; sahip olunan nakit değerler ile sabit veya belirli bir para birimi ile alınacak veya ödenecek borçlar olarak tanımlanır. Parasal bir kalemin temel niteliği para biriminin sabit veya belirli miktarda alma hakkından

(veya teslim etme yükümlülüğünden) oluşmaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- **Maddi duran varlıkların inşası ve/veya önemli değişiklikler ile doğrudan ilişkili olan finansman giderleri:** Futbol faaliyetleri için kullanılan varlıkların inşası sırasında veya varlıklar üzerinde önemli değişiklikler yapıldığında ortaya çıkan ve varlık kullanıma hazır olana kadar varlığın masrafının bir parçası olarak sermayeleştirilmek yerine gider gösterilecek olan tüm finansman giderlerinden oluşur. Bu giderler denk hesap kuralları kapsamında hesaplamada hariç tutulabilir. Dikkate alınacak gider tutarı sermayeleştirilmediği sürece reel faiz masrafından faizin ilgili olduğu borç tutarından ve geçici yatırımından elde edilen tüm yatırım gelirinden çıkarılmalıdır. İlgili faiz; işletmenin varlık için yaptığı masraf, borçlanma maliyeti ve varlığını sürdürmek amacı ile satışa yönelik gerekli faaliyetleri üstlendiği tarihten varlığın tamamlandığı tarihe kadardır. Varlığın inşasının ve/veya önemli değişikliklerin tamamlanmasından sonra, tüm finansman giderleri denk hesap şartları sonucunun hesaplanmasına dâhil edilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Özel maliyet giderleri:** Lisans sahibi, bir giderin güvenilebilir şekilde ölçülebilmesi, lisans sahibine gelecekteki ekonomik yararların akışının bilinmesi, başka şekilde sermayeleştirilmemesi durumunda, en az 10 yıllığına kiralanmış olan maddi duran varlığın takip eden inşası ve/veya önemli değer arttırıcı işlemlerden kaynaklı giderlerin denk hesap kurallarının uygulanması sırasında dahil edimeyebilir. Şüpheye mahal vermemek için, belirli kalemlerin mülkiyeti, tesisat veya ekipman ile ilgili giderler, günlük hizmet ve düzenli bakım maliyetleri denk hesap sonucuna dâhil olmak zorundadır. Bu tür maliyetler kar/zarar tablosunda muhasebeleştirilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).
- **Kulüp ile ilgisi olmayan futbol dışı faaliyetlerden kaynaklanan giderler:** Kulüp ile ilgisi olmayan futbol dışı faaliyetlerden kaynaklanan giderler (örneğin; futbol faaliyetlerle, mekânlar veya futbol kulübünün markası ile ilgisi olmayan) ilgili giderlerin hesaplamasından hariç tutulabilir. Kulüp ile ilgili futbol dışı işlemlerden kaynaklanan giderlerin (örneğin; futbol faaliyetleri, mekânlar veya futbol kulübünün markası ile ilgili) karşılığı olan gelirler de dâhil olduğu takdirde ilgili giderler denk hesap sonucunun hesaplanmasına dâhil olmalıdır. Bu durumda ikisi

de bir raporlama döneminden diğerine sürekli olarak dâhil edilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

iii. Denk Hesap Sonucu Kavramı

İlgili gelir ve giderlerin arasındaki farkı temsil etmektedir. Değerlendirmeye alınan dönemde gerçekleşen denk hesap sonucu iki şekilde değerlendirilmektedir.

İlgili Gelirler > İlgili Giderler => Denk Hesap Fazlalığı
İlgili Gelirler < İlgili Giderler => Denk Hesap Açığı

İlgili gelir ve gider farkı pozitif sonuç verirse kulübün denk hesap fazlalığı olduğu; negatif sonuç vermesi halinde denk hesap açığı olduğu kanaatine varılır. Elde edilen sonucun yerel para biriminden Euroya (€) çevrilmesi gerekmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Toplam denk hesap kavramı ise; şimdiki dönem (T), bir önceki dönem (T-1), iki önceki dönem (T-2) denk hesap sonuçlarının toplamını oluşturmaktadır. Şayet toplam denk hesapta açık bulunuyorsa, T-2 'den önceki T-3 ve T-4 dönemlerinden kalan fazla ile önceki dönem açığı kapatılabilmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Denk hesap sonucu hesaplamasının dışında tutulacak bazı kalemler bulunmaktadır. Bunlar; (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

a) Maddi duran varlıkların elden çıkarılması ve amortisman/değer düşüklüğünden kaynaklanan kar/zarar ancak maddi duran varlıkların satılması ve yıpranma/değer düşüklüğü gibi nedenlerden oluşan kar/zararlar hesaplama dışında tutulmalıdır. Sebebi ise; kulüplerin uzun vadeli tesis ve faaliyetlere yönelik harcama ve yatırımı teşvikidir.

b) Futbolcu tescili haricinde maddi olmayan duran varlıkların elden çıkarılmasından ve amortisman/değer düşüklüğünden kaynaklanan kar/zarar, futbolcu transferiyle ilgili olmayan ancak maddi olmayan duran varlık kalemi altında bulunan değerler denk hesap sonucu haricinde değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, futbolcu tesciliyle ilgili olan maliyetlerin titizlikle ayırt edilerek denk hesap sonucuna eklenmesi gerekmektedir.

c) Vergi gelirleri/giderleri, oluşan vergi miktarı borçlu ya da alacaklı olunmasına bakılmaksızın denk hesap haricinde tutulmalıdır.

iv. Kabul Edilebilir Sapma

Futbol kulüplerinin denk hesap şartlarına uyumu için bırakılan marjdır. Lisans alan kulüp, denk hesap sonucunda 5 milyon Euro'ya kadar olumsuz sapma elde edebilir. Yani denk hesap açığının kabul edilebilir miktarı en fazla 5 milyon Euro'dur. Hissedarlar veya ilişkili kişi/kişiler tarafından 30 milyon Euro'ya kadar taahhüdü karşılığında limit arttırılabilir. Sapma T, T-1, T-2 dönemlerinde gerçekleştiğinde denk hesap sonucuna eklenir. Bahsi geçen taahhüt kulübe aktarılmışsa, bu T+1 döneminde muhasebeleştirilir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Kabul edilebilir sapmanın ihlali üç koşulda gerçekleşmektedir: (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

- **İşletmenin devamlılığı:** Denetçinin, işletme devamlılığı ile ilgili şartlı/olumsuz görüşü olması durumu.
- **Negatif özsermaye:** T-1'deki borç durumu T-2 dönemden daha kötü olması durumu.
- **Denk hesap sonucu:** T-1 ve T-2 döneminin herhangi birinde ya da her ikisinde açık olması durumu.

Ayrıca iki koşulun gerçekleşmesi durumunda lisans alan kulüpten ek bilgi istenebilir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

- Personel giderlerinin toplam gelirlere oranının %70 üzerinde olması
- Net borcun toplam gelirlere oranının %100 ‘ü aşması

Tablo 2.

FFP Kuralları Kapsamında Kabul Edilebilir Sapma Miktarları

Sezon	**Kabul Edilebilir Sapma**	**Sezon**	**Kabul Edilebilir Sapma**
2013/2014	45 Milyon Euro	2016/2017	30 Milyon Euro
2014/2015	45 Milyon Euro	2017/2018	30 Milyon Euro
2015/2016	30 Milyon Euro	2018/2019	30 Milyon Euro

UEFA ‘nın belirlediği kabul edilebilir sapma miktarı Tablo 2 ‘de verilmiştir. Regülasyonlar kapsamında olan tüm kulüpler aynı kabul edilebilir sapma sınırına tabidir.

v. Denk Hesap Şartlarının Yerine Getirilmesi

UEFA, denk hesap sonucunun yerine getirildiğine karar vermesi için iki ölçüt sunmaktadır.

Bunlar; (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

- T, T-1, T-2 toplam denk hesap fazlasına sahip olması
- T-3, T-4 dönemlerindeki denk hesap fazlasının T, T-1, T-2 dönemlerindeki toplam denk hesap açığını aşması ya da kabul edilebilir sapma sınırları içerisinde kalması durumudur.

Aksi durumda bu ölçütler gerçekleştirilmemiş sayılmaktadır.

vi. Tahmini Denk Hesap

Denk hesap şartlarının; işletme devamlılığı, negatif özsermaye, denk hesap sonucunun gerçekleşmemesi durumunda ihlal edilmesi halinde tahmini denk hesap

bilgileri hazırlanmalıdır. Yani bütçelenmiş bir denk hesap sunulmalıdır. Tahmini denk hesap T raporlama döneminden sonraki 12 ayı (T+1) kapsamalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Tahmini denk hesapların içermesi gereken zorunlu bilgiler aşağıda sıralanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018):

a) Bütçelenmiş bir kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir hesabı,
b) İlgili gelir ve gideri hesaplamak için bütçelenmiş kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosuna dayanan tahmini denk hesap sonucu (ayarlamalar dâhil),
c) Bütçelenmiş nakit akışı,
d) Bütçelenmiş finansal durum tablosu,
e) Makul varsayımları, riskleri ve T raporlama dönemine ilişkin karşılaştırmaları da içeren açıklayıcı dipnotlar ve
f) *İlgili gelir ve giderleri hesaplamak için yapılan düzeltmeler dâhil olmak üzere, T+1 raporlama dönemi için bütçelenmiş kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosuna dayalı olan denk hesap şartları hesaplamasını içeren bir uyum planı.*

2.2.3.3. Diğer İzleme Şartları

UEFA, mevcut izleme şartlarına birtakım ek koşullar eklemiştir. Bunlar, izleme sürecinin mantığıyla paralel olarak sürekliliğe atıfta bulunan şartlardır.

Bu koşullar şunlardır: (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

- **Vadesi Geçmiş Borç Bulunmaması (Devamlı Takip)**

UEFA Finansal Fair Play Mali Kriterleri çerçevesinde hâlihazırda;

a) Diğer futbol kulüplerine,
b) Personele (Çalışanlara),
c) Sosyal Güvenlik / Vergi makamlarına,

vadesi geçmiş borcun bulunmaması ilkesine değinilmiştir. Bu kapsamda belirtilen muaccel borç olmaması ilkesinde 31 Mart ve önceki yıl 1 Ocak – 31 Aralık tarihleri dikkate alınmaktadır.

UEFA, kulüplerin borç disiplinini korumak amacıyla bu unsuru devamlı takip altına almıştır. Yani raporlama dönemi ve tarihiyle UEFA turnuvalarının başlama tarihi (30 Haziran – 30 Eylül) arasında da yukarıda sayılan taraflara borcunun bulunmaması bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Finansal Durum Tablosu Raporlama Sonrası Değişiklikler**

Lisans sahibi, sezon içerisinde önemli etki içeren finansal değişiklikleri bildirmelidir. Yönetim kurulunun yapacağı bilgilendirme; olayın veya koşulun tanımını, tahmini finansal etkilerini, maddi sonuçlarının tahminini yapıp yapamayacağını destekleyici nedenleriyle kapsamalıdır.

- **Uygunluk Denetimleri**

Lisans sahibi kulübe UEFA başta olmak üzere; yetkilendirdiği kurumlar veya TFF uygunluk denetimi yapma yetkisine sahiptir. Bunun temel amacı yükümlülüklerin ne seviyede yerine getirildiğini ve TFF 'nin lisans kararının doğruluğunu test etme amacındadır.

Türkiye Futbol Federasyonu'nun yayımladığı talimat ve UEFA Finansal Fair Play ve Kulüp Lisans talimatı arasında yorum farklılıkları oluşması halinde resmi UEFA dilindeki hükümler geçerli kılınmaktadır.

2.3.4. Finansal Fair Play Uygulamasına İlişkin Bazı Ek Bilgiler

Bu bölümde finansal fair play uygulamasına ilişkin yukarıda yer alan bilgilere bazı ek bilgiler getirilmiştir.

2.3.4.1. Denetimde Uygulanması Gereken Prosedürler

Bağımsız denetimi yapan kuruluş Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) 'nun "Profesyonel Muhasebeciler İçin Etik Kurallar" isimli el kitabının bağımsızlıkla ilgili 290 ve 291 nolu maddelerine, alt fıkralarıyla birlikte uymalıdır. Bulunduğu ülkede IFAC üyesi denetçi bulunamıyorsa, yerel kanunlara göre denetim

yetkisi verilmiş denetçiden hizmet alabilmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Aralık ayı sonuna kadar bağımsız denetim sözleşmesi yapılıp bir nüshası TFF Kulüp Lisans ve Finansal Fair Play Müdürlüğü'ne iletilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

UEFA müsabakalarına katılım Türkiye Süper Ligi takımlarından gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, sunulacak finansal bilgilerin bir bağımsız denetim şirketi aracılığıyla olması zorunludur. Aksine örnek vermek gerekirse; TFF 1. Lig ve 2. Lig takımları için Yeminli Mali Müşavir (YMM) denetimi yeterli olmaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016).

Denetlenen yıllık ve ara dönem finansal tablolar için Uluslararası Denetim Standartları'na (UDS) uygunluğu beyan edilmelidir. Ara dönem denetimi Sınırlı Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 2410 çerçevesinde yapılmalı ve uyumu beyan edilmelidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

İhtiyaç duyuluyorsa ilave bilgi eklenmelidir. Bununla ilgili olarak yine aynı şekilde İlgili Hizmetler Standardı (İHS) 4400 'e uyum beyanı zorunludur (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Yukarıda sayılanlar dışındaki değerlendirmelerle ilgili olarak; İHS 4400 veya Güvence Denetim Standardı (GDS) 3400 'e uyumun beyanı yine esastır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

2.3.4.2. Finansal Tabloların Asgari Bildirim Yükümlülükleri

Lisans alan, yerel muhasebe sistemi, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) veya benzer uluslararası raporlama standartları uygulamalarından bağımsız olarak, UEFA FFP 'nin yıllık finansal tablolar, ara dönem finansal tablolar ve gelecekteki finansal bilgiler başlıklarında belirtilen asgari finansal bilgileri UEFA'ya sunmalıdır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Açık bir biçimde; (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

a) Raporlamayı yapan kulübün unvanı, yapısı, ikamet ve iş adresi ve geçen raporlama döneminden bu yana bu bilgilerde değişik olup olmadığı,
b) Lisans alan kulübün bağlı kurumları olup olmadığı ve varsa bunlarla ilgili bilgiler,

c) Hesap dönemine dair tarih bilgileri,

d) Raporlamada yararlanılan para birimleri belirtilmelidir.

Bunun dışında UEFA Finansal Fair Play Talimatı doğrultusunda finansal tablolarda bulunması gereken bazı asgari bilgiler bulunmalıdır. Bu bilgiler; (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

Tablo 3.

Finansal Durum Tablosunda Bulunması Gereken Asgari Bilgiler

VARLIKLAR
i. Nakit ve nakit benzeri değerler
ii. Futbolcu transferlerinden kaynaklanan alacaklar (kısa ve uzun vadeli)
iii. Grup işletmeleri ve diğer ilişkili taraflardan alacaklar (kısa ve uzun vadeli)
iv. Diğer cari alacaklar
v. Vergi varlıkları (kısa ve uzun vadeli)
vi. Stoklar
vii. Diğer varlıklar (kısa ve uzun vadeli)
viii. Maddi duran varlıklar
ix. Maddi olmayan duran varlıklar – futbolcular
x. Maddi olmayan duran varlıklar – diğer
xi. Finansal Yatırımlar
YÜKÜMLÜLÜKLER
i. Kredili banka mevduat hesabı
ii. Banka ve diğer krediler (kısa ve uzun vadeli)
iii. Grup işletmeleri ve diğer ilişkili taraflara olan borçlar (kısa ve uzun vadeli)
iv. Futbolcu transferlerinden kaynaklanan borçlar (kısa ve uzun vadeli)
v. Personele olan borçlar (kısa ve uzun vadeli)
vi. SGK ve Vergi Dairesine olan borçlar (kısa ve uzun vadeli)
vii. Ertelenmiş gelir ve tahakkukları (kısa ve uzun vadeli)
viii. Diğer vergi yükümlülükleri (kısa ve uzun vadeli)
ix. Diğer cari ödenecek işlemler
x. Karşılıklar (kısa ve uzun vadeli)
xi. Diğer yükümlülükler (kısa ve uzun vadeli)
NET VARLIKLAR/YÜKÜMLÜLÜKLER
i. Net varlıklar/yükümlülükler
ÖZKAYNAKLAR
i. Hisse ve fon sermayesi
ii. Birikmiş kârlar
iii. Diğer yedekler

Tablo 4.

Kâr veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosunda Bulunması Gereken Asgari Bilgiler

GELİRLER
i. Gişe gelirleri ii. Sponsorluk ve reklam gelirleri iii. Yayın hakları iv. Ticari faaliyetler v. UEFA tarafından verilen katkı payı ve ödül paraları vi. Diğer faaliyet gelirleri
GİDERLER
i. Satışların/hammaddelerin maliyeti ii. Personele sağlanan faydalara ait giderler (futbolcular ve diğer personel) iii. Maddi duran varlıkların aşınma payı ve değer düşüklüğü iv. Maddi olmayan duran varlıkların amortisman ve değer düşüklüğü (futbolcu tescilleri ve diğer maddi olmayan duran varlıklar) v. Diğer faaliyet giderleri
DİĞER
i. Varlıkların elden çıkarılmasından kaynaklanan kar/zarar ii. Maddi olmayan varlıkların elden çıkarılmasından kaynaklanan kar/zarar – futbolcular iii. Finansal gelir ve gider iv. Faaliyet dışı gelir/gider v. Vergi geliri/gideri vi. Vergi sonrası kar veya zarar

Tablo 5.

Nakit Akış Tablosunda Bulunması Gereken Asgari Bilgiler

İŞLETME FAALİYETLERINDEN SAĞLANAN NAKIT AKIŞLARI
i. İşletme faaliyetlerinden sağlanan net nakit akış girişleri/çıkışları
YATIRIM FAALİYETLERINDEN KAYNAKLANAN NAKİT AKIŞLARI
i. Futbolcu tescillerinin alınması/elden çıkarılmasından kaynaklanan nakit girişleri/çıkışları
ii. Maddi duran varlıkların alınması/elden çıkarılmasından kaynaklanan nakit girişleri/çıkışları
iii. Yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan diğer nakit girişleri/çıkışları
FİNANSMAN FAALİYETLERINDEN KAYNAKLANAN NAKİT AKIŞLARI
i. Hissedarlar ve ilişkili taraflardan borçlanmalardan kaynaklanan nakit girişleri/çıkışları
ii. Finans kuruluşlarından borçlanmalardan kaynaklanan nakit girişleri/çıkışları
iii. Sermaye/Özkaynak artışından kaynaklanan nakit girişleri
iv. Sahiplere/hissedarlara temettü ödenmesinden kaynaklanan nakit çıkışları
v. Finansman faaliyetlerinden kaynaklanan diğer nakit girişleri/çıkışları
DİĞER
i. Diğer nakit akışları

Tablo 6.

Finansal Tablo Dipnotlarında Bulunması Gereken Asgari Bilgiler

FİNANSAL TABLO DİPNOTLARI
i. Muhasebe politikaları
ii. Maddi duran varlıklar
iii. Maddi olmayan duran varlıklar
iv. Rehinli varlıklar ve mülkiyeti muhafaza altında olan varlıklar (örneğin; ipotek, rehin)
v. Finansal Yatırımlar
vi. Kredili mevduat hesaplar ve krediler
vii. Karşılıklar
viii. Çıkarılmış sermaye ve yedekler
ix. Diğer Yedekler
x. Dağıtılmamış karlar
xi. Kontrol eden taraf
xii. İlişkili taraf işlemleri
xiii. Koşullu borçlar
xiv. Finansal durum tablosu tarihinden sonraki olaylar
xv. Diğer açıklamalar

- **Futbolcu Tanımlama Tablosu:** Lisans alan kulüp, denetlenmiş olanlar dâhil olmak üzere finansal tablolarla tutarlı bir futbolcu tanımlama listesini denetçiye vermek zorundadır. Bu bilgiler aşağıdakileri kapsamalıdır;

  - *Futbolcunun adı-soyadı ve doğum tarihi;*
  - *İlk sözleşmesinin başlangıç tarihi ve güncel sözleşmenin bitiş tarihi;*
  - *Detaylı olarak futbolcu tescilinin alınmasına ilişkin giderler,*
  - *Kulübe devredilen ve dönemdeki birikmiş amortisman;*
  - *Dönem içi amortisman giderleri;*
  - *Dönem içinde meydana gelen değer düşüklüğü;*
  - *Satışlar (gider ve birikmiş amortisman);*
  - *Net defter değeri (taşınan tutar);*
  - *Transfer ile giden futbolcu tescilinden elde edilen kar/(zarar).*

- **Yönetim Tarafından Hazırlanan Faaliyet Raporu:** Kulübün finansal durumunu, risklerini, beklentilerini gösterir faaliyet raporu sunulmalıdır. Raporda yönetim kurulunda bulunan kişilerin isimleri mutlaka belirtilmelidir.

2.3.4.3. İzleme Gereksinimleri Bakımından Dikkate Alınması Gereken Diğer Faktörler

Bu faktörler, UEFA Kulüp Finansal Kontrol Kurulu tarafından kulübün finansal fair play uygulamaları karşısındaki durumunu değerlendirmek için göz önünde bulundurması gereken bazı ek durumlardır. İzleme süreci kapsamında yapılacak işlemler aşağıda sıralanmıştır: (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018)

a) **Denk hesap şartları sonucunun miktarı ve gidişatı:** Denk hesap sonuçlarında meydana gelen pozitif yönlü trend olumlu yönde değerlendirilmelidir.
b) **Tahmini denk hesap sonucu:** UEFA, lisans sahibi kulübün uzun vadeli planlarını inceleyebilir ve bütçelenmiş finansal bilgilerle olabilirliğini karşılaştırabilmektedir. O halde, tahmini denk hesapların kabul edilebilir sapma dâhilinde kalacağına ikna olursa kararı pozitif yönde oluşabilir.
c) **Yerel raporlama para birimi cinsinden Euro'ya dönüştürülen hesaplardaki etki:** Raporlama ya da izleme döneminde denk hesap şartlarının Euro'ya çevriminde olumsuz bir görünüm oluşuyorsa kur etkisinin incelenmesi gerekmektedir. Yerel para birimiyle hazırlanan finansal tablolara göre denk hesap şartları fazla veriyorsa prensip olarak kulübün cezalandırılmaması yönünde bir kanıya varılması uygundur.
d) **Borç durumu:** Mali kriterlere uyumun gözden geçirilmesi için ek bilgiler talep etmek mümkün bulunmaktadır. UEFA Kulüp Finansal Kontrol Kurulu, kulübün borç durumunun yapısını ve ödeme kabiliyetini test edebilme yetkisine sahiptir. Böylece değerlendirme daha sağlıklı işleyebilecektir.
e) **Mücbir sebep:** Kulübün kontrolü dışında vuku bulan olağanüstü olaylar dikkate alınmalıdır.
f) **Ekonomide büyük ve beklenmedik değişiklikler:** Ekonomide meydana gelen genel ve geçici iniş çıkışların, kulübün yönetemeyeceği bir faktör olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
g) **Yapısal verimsiz bir piyasada faaliyet göstermek:** Lisans sahibi kulüp, verimsiz bir futbol piyasasında faaliyet gösteriyorsa UEFA Finansal Kontrol Kurulu bunu karşılaştırmalı olarak ve ilgili ülkenin nüfusunu dikkate alarak elde edilen gelirleri ölçmelidir.

h) Kadro sınırı: Bir futbol kulübünün UEFA turnuvalarında kullanabileceği kadro sınırı 25 kişidir. Kulübün bu sınırdan tam kapasiteyle faydalanıyor olması UEFA Finansal Kontrol Kurulu'nun olumlu bir perspektiften bakmasına sebep olacaktır.

2.3.5. Finansal Fair Play Yaptırımları

UEFA Finansal Fair Play Kuralları çerçevesinde yer alan *mali kriterlere* ve *izleme süreci kurallarına* uygun hareket etmemenin kulüpler açısından bazı sonuçları bulunmaktadır. UEFA Finansal Kontrol Kurulu soruşturma ve yargı makamları bu cezai müeyyideleri soruşturmak ve yargılamak konusunda yetkilidir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

Henüz gelişim aşamasında olan FFP ihlalinin yaptırımları konusunda UEFA ve TFF farklı uygulamalara sahiptir. UEFA yaptırımların çerçevesini daha geniş tutarak hüküm vermeyi CFCB 'nin ilgili soruşturma ve yargı makamları aracılığıyla yürütürken; TFF daha net ve formülize edilmiş cezalar öngörmektedir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2016; UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations, 2018).

UEFA yaptırımları aşağıda ağırlıklarına göre sıralanmıştır: (UEFA, 2018)

a. Uyarı,
b. Kınama,
c. Para cezası,
d. Puanların düşülmesi,
e. Bir UEFA turnuvasından elde edilen gelirlerin kesilmesi,
f. UEFA turnuvalarında yeni oyuncuların kaydedilmesi yasağı,
g. UEFA turnuvalarına katılım için sunulan oyuncu listesine kısıtlama getirilmesi (Personel maliyeti / Hasılat limiti aşılmamak üzere),
h. Devam eden ve/veya gelecekteki şampiyonalardan diskalifiye edilmek ve/veya hariç tutulmak,
i. Bir unvan veya ödülün geri alınmasıdır.

TFF Kulüp Lisans Kurulu kulüp lisanslama ve izleme sürecinin alt uygulayıcısı olarak ulusal çerçevede bir yaptırım listesine sahiptir.

Tablo 7.

Mali Kriterlerin İhlal Edilmesi Durumunda Yaptırımlar

Mali Kriterlerin İhlal Edilmesine Dair Yaptırımlar		
Yıllık Finansal Tablolar	Uyarı + 60 gün süre verilmesi	3 puan silinmesi
Ara Dönem Finansal Tablolar		
Gelecek Döneme İlişkin Finansal Bilgiler		
Diğer futbol kulüplerine vadesi geçmiş borcun bulunmaması		
Personele vadesi geçmiş borcun bulunmaması		
SGK ve Vergi dairesine vadesi geçmiş borcun bulunmaması		
Futbol kulüplerine vadesi geçmiş borcun bulunmaması – devamlı takip		
Personele vadesi geçmiş borcun bulunmaması – devamlı takip		
SGK ve Vergi dairesine vadesi geçmiş borcun bulunmaması – devamlı takip		

Yukarıdaki tabloda (Tablo 7) kulüplerin, mali kriterleri ihlal etmeleri durumunda karşılaşacakları yaptırımlar verilmiştir.

Tablo 8.

İzleme Sürecinde Karşılaşılacak İhlallere İlişkin TFF Tarafından Uygulanacak Yaptırımlar

İzleme Sürecine İlişkin Yaptırımlar		
Kabul Edilebilir Sapma Miktarının	%1 - %15'e kadar aşılması	1 puan silinmesi
	%15 – 30'e kadar aşılması	2 puan silinmesi
	%30 ve üzeri aşılması	3 puan silinmesi
Transfer Yasağı		
Yeni Transfer Edilen Futbolcuların Lig maçlarında oynatılamaması		

Yukarıda Tablo 8'de belirtilen; İzleme Sürecinde Karşılaşılacak İhlallere İlişkin TFF Tarafından Uygulanacak Yaptırımlar, kabul edilebilir sapma miktarları ve silinecek puanları ile gösterilmiştir. Bununla beraber transfer yasağı ve yeni transfer edilen futbolcuların lig maçlarında oynatılamaması gibi yaptırımları da vardır.

- **Avrupa ve Türkiye Özelinde Meydana Gelen Soruşturma ve Yaptırımlar**

UEFA, finansal fair play kurallarının etkin şekilde uygulanmasını sağlamak amacındadır. Her geçen yıl kurallarda sıkılaştırmaya gitmekte, caydırıcı olması için yaptırımları uygulamaya geçirmektedir. Halen uzlaşma müessesesi gibi kavramlarla kulüplere finansal fair play kurallarına alışmaları için bir tolerans gösterdiği söylenebilir. Ancak aşağıdaki tablolar incelendiğinde yaptırımları uygulamak konusunda bir o kadar kararlı duruş sergilediği açıkça görülebilmektedir.

İdaresinden sorumluğu olduğu ülkelerdeki futbol takımlarının FFP temelinde maruz kaldığı soruşturma, yargılama ve yaptırımları verilen tablolarda görmek mümkündür.

Tablo 9.

Denk Hesap Kuralını İhlal Ederek Soruşturma Geçiren Spor Kulüpleri

Denk Hesap Kuralının İhlal Edilmesi Sebebiyle Soruşturma Geçiren Kulüpler	
2013/2014	PFC Levski Sofia(BUL), Manchester City FC(ENG), Paris Saint-Germain(FRA), FC Anji Makhachkala (RUS), FC Rubin Kazan(RUS), FC Zenit(RUS), Bursaspor(TUR), Galatasaray A.Ş.(TUR), TrabzonsporA.Ş.(TUR)
2014/2015	PFC CSKA Sofia(BUL), Hull City AFC(ENG), AS Monaco FC (FRA), Panathinaikos FC(GRE), Hapoel Tel Aviv FC(ISR), AS Roma(ITA), FC Internazionale Milano(ITA), Ruch Chorzów(POL), Sporting Clube de Portugal(POR), FC Dynamo Moskva(RUS), FC Krasnodar(RUS), FC Lokomotiv Moskva(RUS), FC Rostov(RUS), Beşiktaş J.K.(TUR), Kardemir Karabükspor(TUR),
2015/2016	Fenerbahçe (TUR), Trabzonspor A.Ş. (TUR), FC Astana (KAZ), Dinamo Zagreb (CRO)
2016/2017	FC Porto (POR)

Yukarıda Tablo 9'da görüldüğü gibi Denk Hesap Kuralını İhlal Ederek Soruşturma Geçiren Kulüpler 2013 yılından 2017 sezonuna kadar belirtilmiştir.

Tablo 10.

Vadesi Geçmiş Borç Kuralını İhlal Eden Kulüpler

Vadesi Geçmiş Borç Kuralının İhlal Edilmesi Sebebiyle Yargı Makamına Sevk Edilen Kulüpler	
2013/2014	FK Crvena zvezda (SRB), FC Petrolul Ploiesti (ROU), FC Metalurh Donetsk (UKR), Skonto FC (LAT), CS Pandurii Târgu Jiu (ROU), WKS Śląsk Wrocław (POL), Vitoria SC (POR)
2014/2015	Bursaspor (TUR), FK Ekranas (LTU), CFR 1907 Cluj (ROU), FC Astra Giurgiu (ROU), FC Honka Espoo (FIN)
2015/2016	Inter Baki (AZE), SC Braga (POR), FC Astra (ROU), FC Botosani (ROU), FCM Targu Mures (ROU), FC Dnipro (UKR)
2016/2017	FK Partizan (SRB)

Yukarıda Tablo 10'da görüldüğü gibi vadesi geçmiş borç kuralını ihlal eden kulüpler 2013 yılından 2017 sezonuna kadar belirtilmiştir.

Tablo 11.

UEFA CFCB Tarafından Yaptırıma Maruz Kalan Kulüpler

UEFA Kulüp Finansal Kontrol Kurulu Tarafından Uygulanan Yaptırımlar		
1	**İlgili Kulüp**	• FK Ekranas (LTU)
	Yaptırımın Nedeni	• CFCB soruşturma makamına herhangi bir bilgi sunulmaması. İzleme süreci hakkında herhangi bir bilgi verilememesi. Şampiyonlar Ligi & FFP Düzenlemelerine göre ciddi bir ihlal olarak değerlendirilmiştir.
	Uygulanan Yaptırım	• 2015/16 ve 2016/17 sezonlarında hak kazanacağı bir sonraki UEFA organizasyonlarına alınmama ve 15.000 Avro para cezası
2	**İlgili Kulüp**	• FK Crvena Zvezda (SRB)
	Yaptırımın Nedeni	• Eksik ve yanıltıcı bildirimlerde bulunulması. • Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) 'nin vurguladığı gibi, "CL ve FFP düzenlemeleri kapsamındaki açıklama yükümlülükleri, UEFA kulüp organizasyonlarında yer alan kulüplerin mali durumunu değerlendirmek için gereklidir". Bu nedenle, kulüp beyanlarının zamanında, eksiksiz ve doğru olması gerekmektedir; "aksi takdirde tüm Kulüp Lisanslama ve Finansal Fair Play sistemi zarar görebilir."
	Uygulanan Yaptırım	• Üç sezon boyunca UEFA kulüp etkinliklerine alınmama Sonuç olarak, kulüp 2014/15 UEFA Şampiyonlar Ligi'ne kabul edilmedi.
3	**İlgili Kulüp**	• Bursaspor (TUR)
	Yaptırımın Nedeni	• 2012 yılında alınan bir önceki karardan kaynaklanan UEFA kulüp etkinliklerine katılımı askıya alınmıştı. Askıda olan karar uygulanmaya başlandı.
	Uygulanan Yaptırım	• 2015/16 sezonda hak kazanacağı bir sonraki UEFA kulüp şampiyonlarından hariç tutulma • 100.000 € para cezası (Yarısı bir deneme süreci kapsamında beklemeye alınmıştır.)
4	**İlgili Kulüp**	• Skonto FC (LAT), FC Honka Espoo (FIN), FC Metalurh Donetsk (UKR)

	Yaptırımın Nedeni	• Kulüpler gecikmiş borçlarını rapor etmişler ve para cezasına ek olarak, 30 Eylül – 31 Ocak tarihleri arasında, belirlenen tüm miktarları ödeyemedikleri takdirde, bir sonraki UEFA kulüp organizasyonlarından hariç tutulacakları söylenmiştir. • CFCB tarafından koşulan şartları yerine getirmemeleri sonucunda yürürlüğe girmiştir.
	Uygulanan Yaptırım	• Üç sezon içerisinde hak kazanacağı bir UEFA organizasyonuna katılamama [Skonto FC (LAT)] • 40.000 Avro para cezası [Skonto FC (LAT)] • Kulüp, 2014/15 sezonunda UEFA Avrupa Ligi'ne kabul edilmedi. [Skonto FC (LAT)]
		• 2015/16, 2016/17 ve 2017/18 sezonları içerisinde hak kazanacağı bir UEFA organizasyonuna katılamama [FC Honka Espoo (FIN)] • 20.000 Avro para cezası. [FC Honka Espoo (FIN)]
		• Üç sezon içerisinde hak kazanacağı bir UEFA organizasyonuna katılamama [FC Metalurh Donetsk (UKR)] • 80.000 avro para cezası [FC Metalurh Donetsk (UKR)] Kulüp 2014/15 UEFA Avrupa Ligi'ne kabul edilmedi. [FC Metalurh Donetsk (UKR)]
5	**İlgili Kulüp**	• CFR 1907 Cluj (ROU),FC Astra Giurgiu (ROU),FC Petrolul Ploiesti (ROU)
	Yaptırımın Nedeni	• Kulüpler gecikmiş borçlarını rapor etmişler ve para cezasına ek olarak, 30 Eylül – 31 Ocak tarihleri arasında, belirlenen tüm miktarları ödeyemedikleri takdirde, bir sonraki UEFA kulüp organizasyonlarından hariç tutulacakları söylenmiştir. • CFCB tarafından koşulan şartı yerine getirmesi sonucunda uygulamaya alınmamıştır.
	Uygulanan Yaptırım	• 150.000 Avro para cezası [CFR 1907 Cluj (ROU)]
		• 100.000 Avro para cezası [FC Astra Giurgiu (ROU)]
		• 50.000 Avro para cezası [FC Petrolul Ploiesti (ROU)]

6	**İlgili Kulüp**	• WKS Śląsk Wrocław (POL), CS Pandurii Târgu Jiu (ROU)
	Yaptırımın Nedeni	• Kulüpler, düşük miktarda gecikmiş borç bildirimi yaptı ve para cezasına çarptırıldı.
	Uygulanan Yaptırım	• 20.000 Avro para cezası [WKS Śląsk Wrocław (POL)]
		• 40.000 Avro para cezası [CS Pandurii Târgu Jiu (ROU)]
7	**İlgili Kulüp**	• Vitoria SC (POR), FC Astra (ROU)
	Yaptırımın Nedeni	• Kulüp, gecikmiş olmayan bir borcu, vadesi geçmiş olarak rapor etmiştir. (Geçerli bir borçluya olan borç vadesi geçmiş olarak listelenmiştir.) • Kulüpler gecikmiş borçlarını rapor etmişler ve para cezasına ek olarak, 30 Eylül – 31 Ocak tarihleri arasında, belirlenen tüm miktarları ödeyemedikleri takdirde, bir sonraki UEFA kulüp organizasyonlarından hariç tutulacakları söylenmiştir. • CFCB tarafından koşulan şartı yerine getirmiştir.
	Uygulanan Yaptırım	• Kınama [Vitoria SC (POR)]
		• 80.000 Avro para cezası [FC Astra (ROU)]
8	**İlgili Kulüp**	• FC Dnipro (UKR), Inter Baki (AZE), FCM Târgu Mureş (ROU), FK Partizan (SRB)
	Yaptırımın Nedeni	• Kulüpler gecikmiş borçlarını rapor etmişler ve para cezasına ek olarak, 30 Eylül – 31 Ocak tarihleri arasında, belirlenen tüm miktarları ödeyemedikleri takdirde, bir sonraki UEFA kulüp organizasyonlarından hariç tutulacakları söylenmiştir. • CFCB tarafından koşulan şartları yerine getirmemeleri sonucunda yürürlüğe girmiştir. • Kulüp, vadesi geçmiş borcu olduğunu beyan etmiş ve UEFA kapsamındaki etkinliklere katılmaması kararlaştırılmıştır. • Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) 'ne yaptığı temyiz başvurusu sonucunda, 30 Eylül tarihinde vadesi geçmiş borcu kalmadığı geçerli kanıtlar doğrultusunda tespit edilmiş ve ilerleyen dönemlerde UEFA organizasyonlarına katılım izni tekrar verilmiştir.

	Uygulanan Yaptırım	• Üç sezon içerisinde hak kazanacağı bir UEFA organizasyonuna katılamama[FC Dnipro (UKR)] • 100.000 Avro para cezası. [FC Dnipro (UKR)]
		• Üç sezon içerisinde hak kazanacağı bir UEFA organizasyonuna katılamama [Inter Baki (AZE)] • 50.000 avro para cezası. [Inter Baki (AZE)]
		• Üç sezon içerisinde hak kazanacağı bir UEFA organizasyonuna katılamama [FCM Târgu Mureş (ROU)] • 50.000 avro para cezası. [FCM Târgu Mureş (ROU)]
		• CFCB kararı, kulübün CAS 'a yaptığı temyiz başvurusu sebebiyle kaldırılmıştır. [FK Partizan (SRB)]
9	**İlgili Kulüp**	• SC Braga (POR), FC Botosani (ROU), CS Pandurii (ROU)
	Yaptırımın Nedeni	• Kulüpler, küçük miktarda vadesi geçmiş borç bildirimi yaptılar. Son bildirim tarihi sonrasında borçlar, kısmen veya tamamen kapatılmıştır. • Kulüp, 30 Eylül tarihinde gecikmiş borç bildiriminde bulunmuş ve borçlarını ödeyememe durumuna (aciz hali) düşmüştür. • Şampiyonlar Ligi ve FFP Yönetmelikleri uyarınca, kulübün UEFA müsabakalarına girmek için gerekli lisans için uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bu temelde, CFCB soruşturma odası davayı CFCB yargılama dairesine havale etmemeye karar vermiş, ancak gecikmiş borçlar yükümlülüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle kulübü para cezasına çarptırmıştır.
	Uygulanan Yaptırım	• 20.000 Avro para cezası. [SC Braga (POR)]
		• 15.000 Avro para cezası. [FC Botosani (ROU)]
		• 80.000 Avro para cezası. [CS Pandurii (ROU)]
10	**İlgili Kulüp**	• FC Zorya Luhansk (UKR), SC Braga (POR), Buducnost Podgorica (MNE)

	Yaptırımın Nedeni	• CFCB soruşturma makamının yaptığı bildirimlere rağmen, kulüpler 30 Eylül'de düşük meblağlarda olsa da gecikmiş borç rapor etti. • Sorunların tekrarlanan niteliği göz önüne alındığında, CFCB soruşturma odası para cezalarına hükmetti.
	Uygulanan Yaptırım	• 20.000 Avro para cezası. [FC Zorya Luhansk (UKR)]
		• 20.000 Avro para cezası. [SC Braga (POR)]
		• 10.000 Avro para cezası. [Buducnost Podgorica (MNE)]
11	**İlgili Kulüp**	• FC Viktoria Plzen (CZE)
	Yaptırımın Nedeni	• Kulüp, 30 Haziran ve 30 Eylül tarihlerindeki borçları ile ilgili eksiksiz bilgi verememiş ve ilk bildirimlerinde güncellemek yapmak zorunda kalmıştır. • Yapılan son bildirimlerin vadesi geçmiş borçlar hakkında herhangi bir açıklamada bulunmadığı göz önüne alındığında, CFCB soruşturma makamı, kulübün tam bilgi verememesi dolayısıyla para cezasına karar vermiştir.
	Uygulanan Yaptırım	• 10.000 Avro para cezası.

2.4. Finansal Manipülasyon

Bu bölümde finansal manipülasyonun tanımına, tarihsel sürecine, nedenlerine, amaçlarına ve tekniklerine, ortaya çıkarmada faydalanılan tespit yöntemlerine ayrıca muhasebe skandallarına yer verilecektir.

Birçok farklı duruma uygulanabilirliği sağlamak için alternatif düzenlemeler içeren finansal tablo ve raporların sunulduğu muhasebe sisteminde, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmelerden, muhasebe standartlarının hazırlanma sürecindeki boşluklardan, veya gecikmelerden dolayı finansal tablolar manüplasyona açık hale gelmektedir. Ayrıca, yasal düzenlemelerle örtüşmeyen işlemler de dâhil birçok yöntemden yararlanılarak da, şirket idarecileri tarafından, malî tablolarda ve raporlardaki bilgilerin manipülatif işlemlere maruz bırakılması durumuyla karşılaşılmaktadır (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu, 1999).

Finansal bilgi, şirketin muhasebe ve finans sistemi aracılığıyla oluşturulan, şirketin finansal durumu, faaliyetleri ve bu faaliyetlerin çıktılarıyla ilgili, para ile açıklanan ve bağımsız denetim sonrasında faydalanacak unsurlara finansal tablolar ve raporlar olarak özel durum beyanatı şeklinde arz edilen veriler olarak tarif edilmektedir (Canbulut, 2008).

Finansal bilgi kullanıcıları, analistler ve fon yöneticileri, hükümet ve düzenleyici otoriteler, çalışanlar, kamuoyu, kreditörler, müşteriler, şirket yöneticileri - hâkim ortaklar, tedarikçiler, yatırımcılar ve bahsedilen finansal bilgi kullanıcıları haricinde, işletmenin faaliyet sahasının lokal, ulusal ya da enternasyonal olmasıyla ilişkili şekilde, rakiplerle birlikte ticari kuruluşlar da, işletmelerle ilgili finansal bilgilerden faydalanmaktadırlar (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu, 1999).

Manipülasyon, Fransızca menşeli bir terimdir. Manipülasyon lügat anlamıyla "hareket verme, harekete geçirme, akıllıca, gizli yöntemlerle ya da hileli yollarla bir kimseyi yönlendirme, etkileme veya bir şeyi kontrol altına alma, bir kimsenin düşüncelerinin ve hareketlerinin tam olarak kendi isteğiniz doğrultusunda gerçekleşmesini sağlama, ustaca, maharetli bir şekilde yönetme ve kontrol etme, hile karıştırma, beceri ve ustalıkla idare etme", anlamları taşımaktadır. Mecaz manası ile manipülasyon; "bir işe parmak sokma, karıştırma, bir şeyi manevralarla istenilen amaca yönlendirme, dalavere yapma" olarak ifade edilmektedir (Gürol & Kılıçlıoğlu, 1994).

Finansal manipülasyon; yatırımlarını varlık piyasalarında değerlendiren yatırımcıların finansal haklarına ve borsadaki menkul kıymetlerin değerlerine tesir edecek, kamuyu aydınlatma ilkelerine uygun olmayan, spekülatif temelli alım-satım işlemleri ya da bu doğrultuda ifadelerde bulunma yoluyla, suni ve hileli işlemler yapmak olarak tanımlanabilmektedir (Canbulut, 2008, s. 12-13).

Finansal manipülasyon olarak tanımlanan muameleler ise, menkul kıymet piyasalarında doğru fiyatların oluşmasını önleyecek şekilde, menkul kıymetin sahipliğinde değişime yol açmadan daimi alım/satım uygulamaları ile yapılabilmesi biçiminde meydana gelebilir. Bundan başka, kendi namına yahut belli bir şahıs veya kurumlar arasında da belirli nicelik, meblağ ve fiyat düzeylerinde daimi olarak menkul kıymet alım/satım işlemleri yapılması olarak da gerçekleştirilebilmektedir (Tezcanlı, 1996, s. 122).

Finansal manpülasyon, dar finansal piyasalarda, talebin ve arzın kısıtlı olduğu; yatırımcıların büyük bir bölümünün pazar yapısı ve hisse senedi kavramıyla ilgili yeterli

bilgisinin olmadığı ve düzenlemelerin gerektiğince bilinmediği periyotlarda karşılaşılan, bir aktivite olarak sayılmaktadır (Özbay, 1990).

Manipülasyonun muhtelif tarifleri ve metotları olmakla beraber esasında mühim görünen amacı; işletmeyle alakalı risk hakkında yatırımcılardaki imajı veya algıyı ve işletmenin altının çizilmesi gereken farklı özelliklerine tesir etme isteği olarak göze çarpmaktadır (Stolowy ve Breton, 2000, ss. 29–31).

2.4.1. Finansal Manipülasyonun Tarihsel Süreci

Bugünlerde teknolojik olgunlaşma ve globalleşmenin tesiriyle organizasyonların genişlemesi ve komünikasyonun ivmelenmesiyle beraber, organizasyonların işlem adedi çoğalmış ve daha kompleks bir hale dönüşmüştür (Dalğar & Pekin, 2011). Büyüyen finansal piyasaların sonucunda, geçmiş dönemlere nazaran finansal verilerin ve tabloların analizi daha da anlam kazanmıştır. Finansal verileri hazırlayanların bilgi temin ettiği şahıs adedi çoğaldıkça, muhtemel olumsuzlukların neticesinde bu durumdan olumlu/olumsuz etkilenenler de aynı doğrultuda artmıştır (Atan, 2015).

Bunun sonucunda, organizasyon idaresinde uzmanlaşma olgusu meydana gelmiş ve organizasyonu ilgilendiren hükümler alma halinde olan çıkar sahiplerinin sağlam bilgiye olan gereksinimi özdeş nispette daha da artmıştır. Günümüzün iktisadi sürecinde, kurum/kuruşlara dair enformasyonların bu ölçüde mühim bir hal alması, en mühim bilgi kaynağı olarak nitelendirilen finansal tabloların güvenilirliğine tesir eden bir unsur olmuştur. Bilhassa çıkar sahiplerinin menfaatlerinin farklılaştığı hallerde organizasyon yöneticilerince muhasebe politikalarındaki boşluklardan faydalanılarak ya da bütünüyle dışına çıkılmak yoluyla finansal verilerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması, esasında manipüle edilmesi finansal tabloların güvenilirliğine zarar vermiş, ve dahi finansal bilgi manipülasyonu ile kurum/kuruluşların asıl finansal durumlarının bilinmesine mani olarak hatalı finansal hükümlere sebep olmuştur (Dalğar & Pekin, 2011).

Bu hal kısa vadede, organizasyon ve yatırımcıların kazançlarını önemli ölçüde arttırmakla beraber uzun vadede düzeltilmesi olabildiğince güç problemlerin ortaya çıkmasının nedeni olmuştur. Küresel düzlemde yaşanan finansal skandallar bu durumun en net emsali olarak işaret edilebilmektedir. Bilhassa iki binli yıllarda küresel piyasalarda mühim birer pozisyonu olan kurum/kuruluşların finansal verilerinde manipülasyona başvurulduğunun ortaya çıkması sonucunda organizasyonlar büyük problemlerle yüzyüze kalmıştır (Dağlar & Pekin). İki binlerin ilk yıllarında milyarlarca

ABD Doları tutarında varlık kaybının yaşandığı; Enron, Parmalat ve Worldcom gibi firmaların batışı ve Enron olayıyla ilişkili Arthur Andersen isimli uluslararası denetim şirketinin denetim lisansının iptaliyle oldukça büyük sayıda çalışan ve yatırımcı mağduriyet yaşamıştır (Atan, 2015).

Bununla birlikte öte yandan, organizasyonların malî tablolarında manipülasyona başvurduğu enformasyonuna ulaşan sermaye sahiplerinde ekonomik sisteme karşı oluşan güven kaybının ardından, iktisadi sistemin bütünü bu yaşananlardan negatif etkilenmişlerdir. Sermaye piyasalarına duyulan güvenin tekrardan sağlanması ve meydana gelen bu problemin çözülebilmesi amacıyla regülatör otoriteler tarafından reçeteler aranarak muhtelif çerçeveler çizilmiş ve kurallar konmuştur (Dalğar & Pekin, 2011).

Bütün bu deneyimlerden nihayetinde, finansal verilerin güvenilirliğini tesis etmek ve kusurlu muhasebe işlemlerinin kontrolünü sağlamak gayesiyle küresel anlamda bir ilk olan Sarbanes - Oxley (“SOX”) yasası uygulamaya alınmış, ihtiyaç duyulan kontrol sistemi meydana getirilmiş ve riski önleyecek hamlelerde bulunulmuştur. Türkiye özelinde ise, bu düzenlemeleri yıllar boyu Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Hazine Müsteşarlığı benzeri kamu kurumları uygulamakta ve denetlemektedir. Bu kurumlara bağlı kuruluşlar, UFRS en önce olmak üzere daha önceden çerçevesi çizilmiş raporlama standartlarını dikkate alarak finansal tablolarını hazırlama sorumluluğuna sahiptirler. Fakat bankacılık faaliyeti gösteren kuruluşlar, sigorta ve reasürans şirketleri, aracılık faaliyetindeki kurumlar ve halka arzı gerçekleşmiş işletmeler haricindeki şirketlerde yeknesak bir muhasebe sistematiğinin varlığından söz edilememekteydi. 2011 yılında kabul edilen 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu ve ilgili olarak KGK ’nın kuruluşuyla beraber, az önce bahsedilen kapsamda yer alan fakat belirlenen ölçeklerin üstündeki firmalar da bundan böyle UFRS’ den uyarlanarak oluşturulan TFRS ’ler aracılığıyla finansal tablolarını hazırlama imkanı elde etmişlerdir (Atan, 2015).

2.4.2. Finansal Manipülasyonun Nedenleri

Finansal manipülasyona neden olan; şirketin zayıf yönetim yapılarına, yöneticilerin menfaatleri ve şirketlerin ortaklık yapılarına, etkin olmayan iç denetim sistemine, bağımsız denetim komitesinin yapısına, bağımsız denetime, tahakkuk esaslı muhasebe ve muhasebe standartlarının fırsat verdiği esnekliğe, periyodik enformasyon sistemi ve kar tahmininde bulunan analistlerin verilerine, muhasebenin gerçekleşme

(meydana gelme) ve tahsis etme maddeleri manipülasyona neden olan unsurlar olarak sayılabilmektedir (Küçüksözen, 2004, s. 108). Bu unsurlar, izleyen süreçte tek tek incelenecektir.

2.4.2.1. Şirketlerin Zayıf Yönetim Yapıları

1982 ila1992 yıllarını içeren dönemde ABD'de finansal manipülasyonuna başvurdukları, SEC tarafından yapılan denetimlerde veya başka sebeplerle (örneğin; bağımsız denetim raporları sonucunda ulaşılan şartlı görüşlerden) saptanarak kamuoyuna bildirilen işletmelere dair yapılan araştırma sonucunda, inceleme konusu şirketlerin; (Dechow, Sloan, & Sweeney, 1996);

- *Yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğu, şirketin aynı zamanda genel müdürü ve diğer üst düzey yöneticileri tarafından oluşmaktadır,*
- *Şirketlerin büyük çoğunluğunun, genel müdürü aynı zamanda yönetim kurulu başkanlığı görevini de yürütmektedir,*
- *Şirketlerin büyük çoğunluğunun genel müdürü aynı zamanda şirketin kurucusudur,*
- *Şirketlerin çoğunluğunda bağımsız denetim komitesi yoktur,*
- *Şirketlerin çoğunluğunda yönetim dışında bulunan ve önemli miktarda paya sahip ortak bulunmamaktadır, yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğu, şirketin aynı zamanda genel müdürü ve diğer üst düzey yöneticilerinden oluşmaktadır,*
- *Şirketlerin büyük çoğunluğunun genel müdürü aynı zamanda yönetim kurulu başkanlığı görevini de beraberinde yürütmektedir,*
- *Şirketlerin büyük çoğunluğunun genel müdürü aynı zamanda şirketin kurucusudur,*
- *Şirketlerin çoğunluğunda bağımsız denetim komitesi dahi yoktur,*
- *Şirketlerin çoğunluğunda yönetim dışında bulunan ve önemli miktarda paya sahip ortak bulunmamaktadır,*
- *Şirketlerin çoğunluğunun bağımsız denetimini yapan şirket altı büyük bağımsız denetim şirketlerinden biri değildir.*

2.4.2.2. Yöneticilerin Menfaatleri ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları

Finansal manipülasyonun bir diğer nedeni ise yöneticilerin menfaatleri ve şirketin ortaklık yapıları olarak belirlenmiştir. Yöneticiler kendi menfaatlerini maksimize etmek için aksiyon alırlar. Kar dalgalanması ve karın tahmin edilememesi piyasanın risk saptamasındaki sebeplere dair belirleyici öğelerden biridir, kar payı oranı hisse senedinin ederini sebep-sonuç ilişkisi içerisinde tespit eden bir ölçüdür ve yöneticilerin çıkarları işletmenin hisse senedi fiyatlarıyla bağlılık ilişkisi içerisindedir (Beatty, Chamberlain, & Magliolo, 1995).

2.4.2.3. Yetersiz İç Denetim Sistemi, Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı ve Bağımsız Denetim

İç denetim işletmelerde yerleştirilmiş olan iç kontrol sisteminin gözetimidir ve amacı varlıkların korunmasının sağlanması, finansal bilgilerin güvenilirliğinin artırılması, faaliyetlerin etkinlik ve verimliliklerinin arttırılması ve yönetimin belirlediği politikalara uyumun arttırılmasıdır. Bağımsız denetim komitesi ise iç denetçilerin de yer aldığı üst yönetim kuruluna bağlı bir üst kuruldur. Bağımsız denetim ise, bağımsız denetçiler tarafından işletmenin finansal tablolarının bağımsız denetim standartlarına göre uygun olarak denetlenmesidir.

Bu bağlamda işletmelerin muhasebe sürecinin ve bu süreç sonunda finansal tabloların doğru ve gerçeğe uygun bilgi üretecek şekilde hazırlanmasının gözetimi bağımsız denetim komitesinden beklenmektedir. Bu durum bağımsız denetim komite üyelerinden, seçilir seçilmez kendi asıl işinden istifa etmesi, bütün zamanını kuruma harcayarak defteri kebir kayıtlarını incelemesi beklenmemektedir. Ancak komite üyelerinin, şirkette yeterli uzmanlığa sahip finans ve muhasebe müdürü istihdam edilip edilmediğini, muhasebe servisinin doğru ve güvenilir bilgi üretecek şekilde uzman personelden ve donanımdan oluşturulup oluşturulmadığını araştırması, incelemesi beklenmektedir. Dolayısıyla bağımsız denetim komitesinin, özellikle de bağımsız denetim üyesinin bu çerçevede bir gözetim görevini yerine getirecek bilgi ve deneyime sahip olması beklenmektedir.

Halka arzı gerçekleşmiş şirketlerin faaliyet büyüklüğüyle orantılı iç denetim birimine sahip olması ve bu birim içerisinde dürüst bir finansal raporlama yapıldığının teftişini yapabilecek bilgi ve deneyim sahibi uzmanların çalışıyor olması, elzem olan diğer öğelerden birisidir. Bu temel üzerinden hareketle, işletme içerisinde meydana

gelen olayların algılanması, sonuç olarak doğru finansal raporlama yapılabilmesi için işletme yönetimi için de faydalı olacaktır (Küçüksözen, 2004).

Bağımsız denetimden sorumlu denetçiler, denetlenen şirkete bağımlılığı bulunmayan muhasebe standartlarıyla örtüşen finansal tabloların hazırlanarak açıklandığı konusunda kanaatini bildirmesi istenen, bağımsız denetim standartları odağında faaliyetlerini gerçekleştirmesi gereken uzmanlardır ve denetim faaliyetleri bir ekip çalışması olarak uygulanmaktadır.

Birbirinden farklı menfaat zümreleri hesabına faaliyetlerini sürdüren denetim komitesi üyeleri, iç denetçiler ve bağımsız denetçilerin müşterek noktası ortaya çıkan hata ve hile içeren işlemleri minimuma indirmektir. Bu hedef üzerine, finansal tablolardaki manipülasyon ihtimalinin saptanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2.4.2.4. Tahakkuk Esası (Muhasebesi) ve Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik

Finansal tablo ve raporların üretildiği muhasebe sistemi farklı düzenlemelere uygun şekilde bilgi üretmek için alternatifler içeren düzenlemeler içermektedir. Bu esneklik yaratan durum ve gelişen finansal piyasalarla örtüşen muhasebe standartlarının meydana getirilmesi arasındaki boşluk ya da gecikmenin sonucunda veya yasal regülasyonlara uymayan pratiklerle beraber pek çok metottan faydalanılarak, işletme yöneticileri tarafından, mali tablolarda ve raporlarda bulunan bilgilerin manipülasyona uğradığı da anlaşılmaktadır (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu, 1999).

Finansal bilgi manipülasyonunun var olmaması olasılık dahilinde olmamakla beraber, finansal manüplasyon metotlarının bilinmesi ve manipülasyon ihtimalinin belirlenmesine yönelik metotlarla beraber riskin tespit edilmesi elzem bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bilinmelidir ki, tahakkuk esası kavramının başlıca neticesi, bahsi geçen esnekliğe zemin yaratmaktadır. Çünkü, idareciler gelirlerin-giderlerin sonucunda oluşan tahakkukun zamanı ve miktarı hususunda bir değerlendirmede bulunup, karara varabilmeleri gerekmektedir (Dechow & Skinner, 2000). Bu durumda, dönemsellik kavramı içerisinde tahakkuk esasıyla örtüşen döneme ait gelirlerin ve giderlerin saptanması gerekmektedir.

2.4.2.5. Periyodik Bilgilendirme Sistemi ve Analistlerin Kar Tahminleri

Finansal bilginin manipüle edilmesi, finansal piyasalardaki periyodik raporlama sisteminden de kaynaklanabilmektedir. Periyodik finansal raporlama sistemi finansal

piyasaların anlık bilgilendirilme isteğine karşılık verememekte, doğal olarak bir boşluk ortaya çıkmaktadır. Bu boşluğa analistler karşılık vermekte, öngörülerinin ise, işletmelere baskı yaratmakta olduğu göze çarpmaktadır. Zira analistlerin tahminde bulunduğu kar seviyelerine erişilememesinin sonucunda işletmelerin hisse senedi fiyatlarında ve haliyle işletmenin piyasa değerinde kayda değer azalışlar yaşanabilmektedir. Bu gerekçeyle belirli bir müddette analistlerin kar tahminlerine ulaşmak için, işletmeyi yönetenlerin ilk aşamada satışları dönem sonlarına yaklaştıkça arttırmaya çalışmak gibi -masumane olarak değerlendirilebilecek biçimde- finansal bilgiyi manipüle etme eğilimi göstermekte, bu vaka devamlılık gösterdiğinde ise yapılan uygulamalar, başka bir suçun konusuna giren fiktif kayıtlar üretilmesi veya gerçekle çelişen belgelerin tanzimi gibi hareketlerle dönüşsüz hatalar yapılmasına yol açacaktır. Dolayısıyla, finansal manipülasyonun esas sebebi, var olan periyodik finansal raporlama sistemi ve meydana getirdiği netice itibari ile analist öngörüleri ve öngörülerin işletmelerin yönetiminde yarattığı tahakkümdür. Bu durumda çıkar yol ise gerçek zamanlı finansal bilgilendirme sisteminin uygulamaya konulmasıdır (Young, 2002).

2.4.2.6. Muhasebenin Gerçekleşme ve Tahsis Etme Kavramları

Bir işletmenin portföyünde bulunan 1.500 dolarlık (Hisse başı değer 150 dolar) 10 hisse senedinin satış işlemi üzerinde hareket edilmesi gerekirse; bu işlem (ki bu işlem sonucunda aktif rakamlarında değişiklik yaşanması nedeniyle kayıt yapılmalıdır) şirkete pek tesir etmeyecektir. Ancak, işletme portföyünde bulunan hisse senetlerinin ederinin 150 dolardan 100 dolara erken bir değişimle düşmesi (ki dönem sonu değerlemesi haricinde herhangi bir kayıt yapılmayacaktır) şirkete etkisi çok derin olacaktır (Rosenfeld, 2000).

Şayet finansal raporlama, şirkete etkiyecek tüm ilgili iktisadi vakaların kamuoyu bilgisine sunulmasıyla alakalıysa, şirketlerin bildirdikleri kar miktarı, Amerikan muhasebe standartları temelinde hesaplanan kar miktarına oranla daha istikrarsız biçimde bildirilmelidir (Rosenfeld, 2000). Finansal raporlarını kamuya yayınlayanlar ise daha stabil bir kar rakamları açıklamayı arzu etmektedirler, bu sebeple muhasebe standartlarının belirtilen tesirlerinin raporlama çerçevesine alınmasına mani olmaktadırlar. Bu temeldeki aktiviteleri; finansal bilgi kullanıcılarının çıkarına uyan muhasebe standartlarındaki değişim tavsiyelerine engel olmak için yanlış bazı siyasi lobi faaliyetlerine girişebilmektedir. Karlarda meydana gelen büyük volatiliteye engel olmak hususunda, finansal tablolarını açıklayan işletmeler sahip oldukları azim ve

kuvvetlerini saklamaktadırlar. Nihayetinde meydana gelme ve tarafsızlık temelinde muhasebeciler tahsis etme esasının birer taraftarı olmaktadırlar. Bu yakın duruş için bu nosyonlar aslında bir sis perdesi olarak yansıyor olsa da, tahsis etme kavramı kamuoyuna bildirilen kar rakamlarını istikrarlı hale getirmesi nedeniyle taraftar bulmaktadır ilâveten bu kavramda yararlanılan düz formüller de aynı neticeyi yansıtmaktadır (Küçüksözen, 2004, s. 120).

Bu hususta muhasebe camiasının öndeki isimlerinin geçmişte söylediklerine bakacak olursak; Henry Rand Hatfield, yirminci yüzyıl başlarında amortismana; "değişik yıllardaki harcamaları, giderleri eşitlemek amacındaki geniş bir olayın bir parçası" şeklinde tanımlamaktadır. Robert Sterling göre; "ölçmenin amacı ampirik olaylardaki değişimleri ortaya çıkarmaktır ve buna karşıt olarak, tahsis esasının amacı, ampirik olaylardaki gerçek değişimleri dikkate almadan ampirik olayların istikrarlı görünmesini sağlamak olarak görünmesini sağlamaktır". Thomas A. Lee'ye göre; "tahsis istikrarlı bir gelir akışı sağlamak için dizayn edilmiştir". Walter Schuetze'ye göre; "tahsis değişimdeki dağ ve vadileri düz hale getirerek karı yönetmek için kullanılmalıdır". Açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, gerçekleşme (meydana gelme) ve tahsis etme kavramlarının istikrarlı kar yaratma kudreti, Amerikan muhasebe standartlarının var olan örgüsünden kaynaklanmaktadır. Bu kavramlar şimdilerde finansal bilginin manipülasyonunda özendirici unsurlar olarak görülmektedir. Bu sebeple bu iki kavram muhasebe standartları içinde elimine edilmelidir (Rosenfeld, 2000).

2.4.3. Finansal Manipülasyonun Amaçları Ve Teknikleri

Muhasebe manipülasyonlarının finansal bilgiden faydalananların şirketle ilgili algılayışlarına tesir etmeye dönük olduğu öngörülmektedir. Muhasebe manipülasyonlarından birçoğu, en önemli finansal bilgi kullanıcılarından biri olan yatırımcı kesimlerde optimist bir "kar beklentisi" üreterek yeni hisse senetlerine sahip olma isteğini ve bu doğrultuda şirketin piyasa ederinin ve hisse senetlerinin fiyatının yükselmesi amacındadır (V. Demir & Bahadır, 2007).

"İşletme için manipülasyon" olarak tanımlanabilecek bu işlemlerle beraber; idarecilerin şirket dışına daha deklare edilmemiş enformasyonlar aracılığıyla yatırımcılara göre üstünlük sağlama gayelerinden beslenen "işletmeye karşı manipülasyonlar" da bulunmaktadır. Bunlarda hedef ise idarecilerin ücret ve primlerinde artış sağlamaktır (Lev, 2003).

Muhasebede başvurulan manipülatif işlemlerin en genel gayesi; hisse senedi fiyatlarında yükseliş yaratmak, şirketin kredibilitesini güçlü kılmak, borçlanma maliyetlerini düşürmek ve idarecilerin dönem karlarından sağladıkları prim avantajını artırmak olarak sıralanabilmektedir (Kirschenheiter & Melumad, 2002).

Tablo 12.

Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları ve Kazanımlar

Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları	**Kazanımlar**
Hisse Senedi Fiyatı	• Yüksek hisse senedi fiyatı • Düşük volatilite • Yüksek işletme değeri • Düşük özkaynak maliyeti
Borçlanma Maliyetleri	• Kredibilitenin iyileştirilmesi • Yüksek borçlanma derecesi (debt rating) • Düşük borç maliyeti
Yönetici Ücret ve Primleri	• Yüksek kara dayalı ödüller ve primler
Politik Maliyetler	• Azaltılmış düzenlemeler • Yüksek vergilerden kaçınma

Kaynak: (Mulford ve Comiskey, 2002, s. 5)

Yukarıdaki tablodan da (Tablo 12) anlaşılacağı üzere muhasebe-finansal manipülasyon 4 amaç altında toplanmıştır.

- **Hisse Senedi Fiyatı:** Yatırımcılarına kar payı dağıtımında bulunan şirketler, yüksek kar elde edilen ve daimi kazanım gücündeki şirketlerin hisse senetlerine yüksek miktarlar ödemeye razıdırlar. Temettülerin dağıtımı, ilerleyen dönemlerde de dağıtımın olacağına dair beklenti veya şirket hisse senetlerinin menkul sermaye karı sağlayacağı umudu ile şirkete yatırıma ve şirketin hisse senedi fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır. Bu, şirketin piyasa değerini arttırmakla birlikte, sermaye maliyetini azaltma yönünde bir görev oynayan öğe bu yükselişi sağlamaktadır. Yüksek primler de idareciler için yüksek hisse

senedi değeriyle paralellik göstermektedir. Bu sebeple bazı şirketler yaptıkları işlemlerle kazançlarının yüksek olduğu izlenimi yaratmaya çalışmaktadır (Mulford & Comiskey, 2002).

- **Borçlanma maliyetleri:** Elde edilen yüksek kar ve nihayetinde meydana gelen yüksek tutarlı varlıklar, küçük tutarlardaki yükümlülükler ya da yüksek tutarlı özkaynakların; tahvil yatırımında bulunanlarda veya şirkete borç ve kredi temininde bulunan kişi ve kurumlarda, şirketin kredibilitesinin düzeldiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, borçlanma maliyetlerinde düşüş olmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, borçlanmayı düşük maliyetlerle yapabilmek için yüksek özkaynak,varlık ve kar gösterimi ile birlikte yükümlülükleri düşük gösterme gayreti içerisinde bulunan işletmelere rastlanmaktadır (Wilson & Shailer, 2007).
- **Yöneticilerin ücretleri ve primleri**: İşletmeleri yönetenler bazı durumlarda prim olarak hisse senedi opsiyonları ya da hisse senetlerinde oluşan değer artışlarından likit kazançlar elde etmektedirler. Bu hesaplamalar çoğunlukla şirketin karından yola çıkılarak yapılmaktadır. Böylece, daha fazla kazanç (ücret ve prim) sahibi olmak isteyen yöneticiler, karı arttırma eğilimi içerisine girmektedir (Shah, 1998).
- **Politik maliyetler:** Hukuki düzenlemeler sebebiyle oluşan baskıyı azaltmak amacıyla karı yüksek olan şirketler bazen karlarını daha düşük göstermeyi denerler. 70li yıllarda OPEC tarafından uygulanan petrol ambargosuyla ABD'de bulunan petrol firmaları fiyat yükseltmiş ve büyük karlar elde etmişlerdir. Daimi olarak artan fiyatları azaltmak için A.B.D. Kongresi yeni bir vergiyi uygulamaya koyarak petrol şirketlerinin yüksek kazanç elde etmelerini engellemiştir. Fakat birçok işletme gelirlerini ertelemek veya giderlerini hızlandırmak suretiyle düşük kar bildirimlerinde bulunmuş ve ortaya çıkan negatif etkileri azaltma yoluna gitmişlerdir (V. Demir & Bahadır, 2007).

2.4.4. Finansal Manipülasyonun Türleri

Muhasebe manipülasyonu türleri ve tanımları aşağıda tabloda yer aldığı şekilde belirtilmiştir.

Tablo 13.

Finansal Manipülasyonun Türleri

TÜR	TANIM
Agresif Muhasebe (Agressive Accounting)	İstenilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak muhasebe ilkelerinin bilinçli biçimde seçilmesi ve uygulanması
Kar Yönetimi (Earnings Management)	Karın daha önceden yönetici tarafından belirlenmiş ya da finansal analist tarafından tahmin edilmiş bir noktaya doğru manipüle edilmesi
Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi (Income Smoothing)	Normal kar serilerindeki dalgalanmaları genellikle iyi yıllardaki karları kötü yıllara aktararak engellemeyi amaçlayan özel bir kar yönetim türü
Hile (Fraud)	Finansal tablo kullanıcılarını kandırmak amacıyla finansal tablolardaki tutarların veya dipnotların kasıtlı biçimde yanlış aktarılması
Yaratıcı Muhasebe (Creative Accounting)	Muhasebe ilkelerinin agresif biçimde uygulanması ve kar yönetimi veya karın istikrarlı hale getirilmesi için atılan tüm adımlar dahil olmak üzere muhasebe manipülasyonunun tüm aşamaları

Kaynak: (Mulford & Comiskey, 2002, s. 3)

Tablo 13 ‘ten de görüleceği üzere muhasebe manipülasyonunun tespit yöntemleri türlere ayrılmış ve karşılığında tanımlamaları yapılmıştır. Agresif muhasebede; yöneticiler muhasebe standartlarındaki ve ilkelerindeki esnekliklerden yararlanarak, varlığın yararlı ömrünü fazlasıyla uzun veya hurda değerini olması gerekenden daha yüksek gösterebilmektedirler. Böylelikle agresif şekilde döneme ait

amortisman giderleri düşürülerek, varlıklara ait defter değerleri arttırılabilmekte ve dönem karı suni biçimde üst düzeylere çıkarılabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002, s. 28).

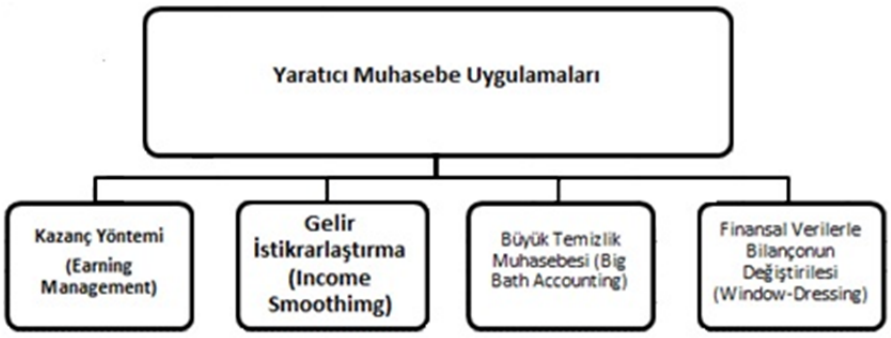
Kar yönetimi ise, şirket yöneticilerinin raporlanan kısa vadeli dönem karına tesir etmek amacıyla yaptığı işlemler olarak betimlenebilmektedir. Yani, kar yönetimi yatırımcıların veya finansal bilgiden faydalanan diğer unsurların karar ve görüşlerini etkilemeye veya dönüştürme amacına yönelik olarak, finansal bilgilerin kasıtlı biçimde yanlış bildirimi veya hiç açıklanmaması durumudur (V. Demir & Bahadır, 2007).

Karın istikrarlı hale getirilmesi, suni (muhasebe) veya gerçek (işlem) parametrelerin manipülasyonu yoluyla, elde edilen dönem karının amaçlanan düzeyin etrafındaki iniş çıkışları kısmak amacıyla idarecilerce kullanılan bir yöntem olarak bilinmektedir (Brayshaw & Eldin, 1989).

Hile, bir şahsın illegal bir faaliyette bulunması durumunda farkına varılmaktadır. Hile; finansal tablolar hazırlanırken, fatura üretmek suretiyle satışların yüksek gösterilmesi, hata ise; bilmeyerek konsinye satışların olağan satışlar olarak sınıflandırılması olarak nitelendirilmektedir (V. Demir & Bahadır, 2007). Dolayısıyla, hile bilerek; hata ise bilmeyerek yapılan yanlışlıktır.

Yaratıcı muhasebe uygulamasında, şirketler devamlılık özelliğine sahip olmayan (arızi) gelirleri ana faaliyet gelirlerinin bir parçası olarak sınıflandırarak veya esas faaliyetler sonucunda oluşan giderleri sürekli olmayan (arızi) giderler şeklinde göstererek faaliyet karını aslından fazla gösterebilmektedirler. Bu ve benzeri bütün işlemler dâhil finansal bilgi manipülasyonunun adımları olarak adlandırılabilir (Mulford ve Comiskey, 2002, s. 12).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, işletme yönetiminin hissedarlarına sorumluluk hissi ile hesap verebilir, şeffaf ve dürüst bilgi sunmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Gacar, 2012, s. 78). Yaratıcı muhasebe uygulamalarını Şekil 6. ‘deki gibi sınıflandıracak olursak;

Şekil 6. Yaratıcı muhasebe uygulamaları

Kaynak: (Ruddy & Everingham, 2008, s. 48)

Kazanç yönetimi; idarecilerin işlemlerin üretilmesi esnasında ve finansal raporlamanın oluşumunda aldıkları kararlar ile, birtakım tarafları ve kesimleri işletmenin finansal başarısına ilişkin aldatma veya kamuya deklare edilen kar miktarıyla ilişkili neticelere tesir etmek hedefiyle finansal verilerde değişim yapmalarının neticesinde meydana gelen metot olarak anlaşılmaktadır (Avşarlıgil, 2010, s. 23).

Gelir istikrarlaştırma; karın yıllara dağılımının stabil bir biçime gelmesini amaçladığından, istikrarlı kar rakamları işletme başarısında kıstas olarak yer almaktadır (Dölen, 2016). Bu nedenle, başarılı görünmek adına işletme adına böyle bir yola başvurulabilmektedir.

Büyük temizlik muhasebesi; gelirlerin ertelenmesi ve cari dönem gelirlerinin azaltılması, bununla birlikte bazı kalemlerde zarar gösterilerek finansal tablolardan atarak uygulanan bir yöntem halini almıştır. Büyük temizlik muhasebesi işleminin ardından meydana gelen malî durum ve olağan dönemlerde oluşan neticeler arasında önemli seviyede bir farklılıkla karşılaşılmamaktadır. Yalnızca, büyük temizlik muhasebesinin avantajı şudur ki; yapıldığı dönemlerde stabil ve yükselişe geçmiş bir kar eğilimi yaratmasıdır (Canbulut, 2008, s. 94).

Finansal bilgilerle bilançonun dönüştürülmesi; bilhassa hisseleri halka arz edilmiş işletmelerin hisse senedi ederini muhafaza etmek ya da yükseltmek hedefine dönük işletmelerin iflas etmelerine engel olmak amacıyla giriştikleri yaratıcı muhasebe uygulamalarından birisidir (Konishi, 2010).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Giriş

Çalışmanın giriş bölümünde belirtildiği gibi çalışmanın amacı, finansal fair play ve finansal bilgi manipülasyonu ilişkisinin BIST ‘te işlem gören Türk spor kulüpleri üzerinde Beneish Modeli yardımıyla ölçülmesidir. Çalışmanın önceki bölümlerinde modern futbol kavramı, tarihsel süreçteki gelişimi, ticari ortamda bir sektör haline gelişi ve finansal manipülasyon kavramı, nedenleri, amaçları, teknikleri, tespit yöntemleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, önceki bölümlerinde ortaya konan teorik bilgiler doğrultusunda BIST’te işlem gören spor kulüplerinin finansal fair play regülasyonları kapsamında finansal bilgi manipülasyonu eğilimlerinin Beneish modeli yardımıyla değerlendirilmesidir. Finansal Fair Play uygulamalarının finansal manipülasyon eğilimi ile birbirine etki eden iki olgu olup olmadıkları incelenecek ve bir sonuca varılacaktır.

Çalışmada 2009-2016 yılları arasındaki dönem incelenecektir. Bu durumun birinci nedeni; *kazanç yönetimi, gelir istikrarlaştırma ve büyük temizlik muhasebesi* gibi manipülasyon yöntemlerinin yıllara yaygın olarak kullanılması olasılığıdır. Böylece, finansal manipülasyon eğilimini tespit etmek mümkün olacaktır. İkinci nedeni ise; çalışmada da belirtildiği üzere, kuralların 2013 yılında itibaren uygulanmaya başlanmış olmasıdır. Kulüplere ait finansal veriler belirlenen yıllar dahilinde standart normal dağılım fonksiyonuna göre olasılıkları üzerinden değerlendirilecek ve kümeleme analizi yoluyla belirli gruplarla sınıflandırılacaktır. Böylece manipülasyon eğilimleri üzerinden sonuca ulaşmak mümkün olacaktır. Elde edilen değerler 2013 öncesi 4 yıl ve 2013 sonrası 4 yıl olarak dikkate alınacak ve eğilimler değerlendirmeye alınacaktır.

2009 - 2016 yılları arasında yüksek enflasyonlu bir dönem, ekonomik kriz olgusu ya da benzer şekilde kulüplerin finansal verilerine etki edecek bir etken bulunmamaktadır. Üzerinde çalışılan dönemde yalnızca, *FFP regülasyonlarına mali uyumun*, finansal tablolara yansıyabilecek bir faktör olacağı çok açıktır. Dolayısıyla, yapılan çıkarımlar objektif sonuçlar sunacaktır.

3.2. Örneklem, Çalışmanın Dönemi ve Araştırmanın Kısıtları

Araştırma kapsamında değerlendirilecek spor kulüpleri; Beşiktaş Futbol Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları, Fenerbahçe Futbol A.Ş. , Galatasaray Sportif Sınai ve Ticari Yatırımlar A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları ile Trabzonspor Sportif Yatırım ve Futbol İşletmeciliği Ticaret A.Ş. 'dir. Çalışma dönemi olarak 2009 – 2016 yılları arası seçilmiştir

Seçilen spor kulübü sayısı aynı zamanda çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Süper Lig'de 18 takım faaliyet göstermektedir. Birçoğu şirketleşme aşamasına geçmiştir ancak; hisseleri halka açık olarak işlem gören dört kulüp finansal bilgilerini kamuya sunmaktadır. Dolayısıyla araştırma, finansal verilerini kamuya açıklama zorunluluğu bulunan bu dört kulüp üzerinde gerçekleştirilmiştir. Kulüpler; analizler ve sonuç bölümünde A, B, C, D olarak adlandırılmıştır. 2009 – 2016 yılları arasındaki verilerin değerlendirilmesinin nedeni ise 2009 yılında BIST 'te (o yıllarda İMKB) işlem görmeye başlamaları sebebiyle önceki yıllara ait finansal verilerin açıklanmamış ve dolayısıyla ulaşılamamış olmasıdır.

3.3. Finansal Manipülasyonun Tespiti ve Ortaya Çıkarma Yöntemleri

Finansal manipülasyonun tespiti amacıyla literatürde bilinen bazı modeller bulunmaktadır. Bu bölümde finansal manipülasyonu ortaya çıkarma ve tespit yöntemlerinde kullanılan tahakkuk esaslı modellerden; Healy Modeli, DeAngelo Modeli, Jones Modeli, Düzeltilmiş Jones Modeli, Endüstri Modelinden bahsedilecektir. Karma modellerden ise; Beneish (1997-1998) Modelleri, Spathis (2002) ve Spathis, Doumpos ve Zopounidis (2004) modellerine yer verilecektir.

Bu modellerin yanı sıra Tablo 14 'te de görüldüğü üzere, son zamanlarda matematik ve istatistik temelli yöntemlerin gelişmesine ek olarak, yapay sinir ağları, karar ağaçları gibi yöntemlerin de muhasebe bazlı manipülasyonların tespiti amacıyla kullanılmaya başlandığı da görülmektedir (Fındık & Öztürk, 2016).

Tablo 14.

Finansal Manipülasyonu Ortaya Çıkarma ve Tespit Yöntemleri

Tahakkuk Esaslı Modeller	**Karma Modeller**	**Alternatif Modeller**
Healy Modeli (1985)	Beneish Modeli (1999)	Yapay Sinir Ağları
DeAngelo Modeli (1986)	Spathis Modeli (2002)	Regresyon Modeli
Jones Modeli (1991)	Spathis, Doumpos ve Zopounidis (2004)	Karar Ağacı Modeli
Endüstri Modeli		Diskriminant Analiz

Kaynak: (*Hileli Finansal Raporlama Önleme ve Tespit: İMKB İmalat Sanayiinde Bir Araştırma*, 2012, s. 188; Küçükkocaoğlu, Benli, & Küçüksözen, 2005, ss. 4–10; Küçüksözen, 2004, ss. 136–143; Spathis, 2002, s. 188)

3.3.1. Healy Modeli

Healy, çalışmalarında elde edecekleri teşvik primi miktarını arttırmak amacıyla toplam tahakkukları kullanarak teşvik primleri ile ödüllendirilen yöneticilerin muhasebe bazlı manipülasyon yaptıkları hipotezini ortaya atmıştır. Yöneticilerin aldıkları teşvik primlerinin, gelir tahakkukları kullanılarak artırılabileceğini ortaya koymuştur (Öcal, Atasoy, & Öcal, 2017). İşletmelerin gelirlerinin ve giderlerinin dönemsel şekilde değiştirilebilmesi için tahakkuklardan faydalanılarak manipülasyonun yapılabileceği fikrini savunmuştur (Fındık & Öztürk, 2016). Aşağıdaki model aracılığıyla Healy çalışmasında muhasebe manipülasyonunu tespit etmeye çalışmaktadır (Tepeli & Kayıhan, 2016).

$$NDA_t = 1/n \sum_t (TA_t / A_{t-1})$$

NDA = İhtiyari olmayan tahakkuklar

TA = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir önceki yılın aktif toplamı

n = Gözlem sayısı

İhtiyari tahakkukların model kapsamında sıfır olması beklenmektedir. İhtiyari tahakkukları sıfırdan farklı her şirketin kar yönetimine başvurduğu sonucuna ulaşılmaktadır; sıfırın altında (negatif) olanların karlarını yükseltme yönünde, sıfırın

üstünde (pozitif) olanların ise karlarını azaltma yönünde aktiviteler içerisine girdiği ön görüsü oluşmaktadır (Aren, 2009).

3.3.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo çalışmasında, hisseleri halka arz edilmiş bir işletmenin halka kapalı şirket konumuna dönüştürülmesi esnasında yatırımcıların ellerindeki hisse senetlerini tekrardan alarak, idarecilerin hisse senedi değerlerini düşük göstermek gayesiyle finansal manipülasyona (kâr yönetimi) başvurdukları hipotezini ortaya koymaktadır (Öcal vd., 2017).

$$NDA_t = (TA_t - TA_{t-1}) / A_{t-1}$$

NDA_t = Tahmini ihtiyari olmayan tahakkuklar

TA_t = Toplam tahakkuklar

TA_{t-1} = Bir önceki yıl toplam tahakkuklar

A_{t-1} = Bir önceki yıl toplam aktifler

Yukarıdaki model yardımıyla ihtiyari olmayan tahakkuklar; cari döneme ve bir önceki döneme ait toplam tahakkuk farkının, bir önceki dönemde bulunan toplam aktif değerlerine oranına eşitlemek yoluyla kurulmuştur (Tepeli & Kayıhan, 2016). Healy (1985) modelinden farklılığı; isteğe bağlı olmayan tahakkukların, üstünde çalışılan dönemde stabilize edilmiş olmasıdır. İki modelin de güçsüz tarafları bulunmaktadır (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu, 1999).

3.3.3. Jones Modeli ve Düzeltilmiş Jones Modeli

Jones bu modelde ABD'deki işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektörün gümrük tarifelerinin arttırılması veya kotaların sınırlanması benzeri gümrük korumalarından faydalanmak için, ABD Ticaret Komisyonu'nun incelemede bulunduğu dönemde, muhasebe temelli manipülasyonlar yoluyla kârlarında manipülasyona başvurup başvurmadıklarını, muhasebe tahakkuklarından faydalanarak test etmektedirler (Öcal vd., 2017).

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV/A_{it-1}] + \beta_{2i}[PPE_{it} /A_{it-1}] + \varepsilon_{it}$$

TA_{it} : i işletmesinin t yılındaki toplam tahakkukları

ΔREV_{it} : i işletmesinin t ile t-1 yılı arasındaki gelir değişimi

PPE_{it} : i işletmesinin t yılındaki brüt maddi duran varlıkları

A_{it-1} : i işletmesinin t-1 yılındaki toplam varlıkları

ε_{it} : i işletmesinin t yılındaki hata terimi

Bu modelde stabil olarak "toplam tahakkuklar / bir önceki yıl toplam aktifi" oranı kullanılmıştır. Modelde bununla birlikte büyüklüğün kontrolünün sağlanması amacıyla maddi duran varlık düzeyi de bağımsız değişkenlere ilave edilmiş ve sonucunda şirketlerin büyüklüklerindeki artışla ihtiyari tahakkuklar arasında bulunan bağ üzerinde durulmuştur. Böylece modelde kullanılan formül yukarıda belirtildiği şekilde meydana gelmiştir (J. J. Jones, 1991). Bu model tahakkuk esaslı muhasebeyle ilgili yaptığı çalışma üzerinden kazanç yönetimini tespit edebilmek amacıyla üretilmiştir. İsteğe bağlı toplam tahakkukları temel alan birbirinden başka sektörlerden 23 adet şirketin 1980 ile 1985 yılları arasındaki dönemlere ait finansal tablolarını irdelemiştir (Küçüksözen, 2004, ss. 261–264).

- **Düzeltilmiş Jones Modeli**

Manipülasyon yalnızca gelir kalemleri üzerinden yapılır ise ihtiyari tahakkuklar kusurlu şekilde tespit edilmektedir. Dechow, Sloan ve Sweeney'e (1995) göre gelirde meydana gelen değişimi, alacaklarda oluşan net değişimden çıkarmak daha isabetli neticeler verecektir. Bu model bu yaklaşımdan hareket ederek oluşturulmuştur ve aşağıda verilmiştir: (Küçüksözen, 2004)

$$NDA_t = \alpha_1(1/A_{t-1}) + \alpha_2(\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \alpha_3(PPE_t)$$

ΔREC_t = t ile t-1 yıllarında net alacaklar arasındaki değişim

ΔREV_t = t ile t-1 yıllarında gelirlerdeki değişim

PPE_t = t yılındaki brüt tesis, makine ve cihazlar

A_{t-1} = Bir önceki yıla kıyasla oluşan aktif büyüklüğü

3.3.4. Endüstri Modeli

Bu modelin temeli özdeş sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin aktif büyüklüklerine göre sınıflandırılarak, tespit edilen tahakkuk oranlarının medyanlarından faydalanmak üzerine kurulmuştur. İsteğe bağlı olmayan tahakkuk kalemlerinin tüm dönemlerde istikrarlı olduğu hipotezini değiştirmiş ve ucu açık şekilde bırakmıştır (Küçüksözen & Küçükkocaoğlu, 1999).

$$NDA_t = Y_1 + Y_2\ median_1(TA_t)$$

$Median_1(TA_t)$: Aynı endüstri alanında örneklemeye alınmayan tüm işletmelerin aktifleri tarafından ölçülmüş toplam tahakkukların medyan değeri

Y_1 ve Y_2: İşletmeye özgü değişkenleri tahmin periyodundaki gözlemler üzerinden en küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilmektedir

3.3.5. Beneish Modeli

Messod Beneish, ilk (1997) ve revize ettiği ikinci çalışmasında (1999) , Amerika Birleşik Devletleri'nde sıradışı mali performansa sahip işletmeler üzerinde çalışmalar yapmış ve kazanç yönetimine başvurup başvurmadıklarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

1987-1993 yılları arasındaki verilerini incelediği 1.989 üzerinde ilk çalışmasını yapmıştır. Bu şirketlerin 64 'ünün manipülatif işlemlere başvurduğunu tespit etmiştir (Beneish, 1997).

$$M_i = \beta^i X_i + \varepsilon_i$$

M_i: Kukla değişkeni (Manipülatör işletmeler için 1; olmayanlar için 0 değeri verilir.)

β^i: Açıklayıcı (Bağımsız) değişkenler için elde edilen katsayı

X_i: Açıklayıcı (Bağımsız) değişkenlerin oluşturduğu matris

ε_i: Hata terimi

Yukarıdaki modelde görüldüğü üzere; finansal manipülatör işletmeler ile kontrol şirketleri olarak tanımlanan işletmelere ait veriler probit regresyon analizine tabi

tutularak her bir değişken için katsayılar oluşturulmaktadır. Bu katsayılardan yararlanılarak işletmelerin finansal bilgi manipülasyonuna başvurup başvurmadığı, M_i değerinin sıfıra yaklaşması durumunda manipülatör olmadıkları, bire yaklaşması durumunda manipülatör oldukları sonucuna ulaşılmaktadır (Beneish, 1999).

1999 yılında modelin etkinliğini arttırmak için bazı değişiklikler yapmıştır. 1999 yılındaki çalışmasında, üzerinde çalışılan şirket sayısı arttırılmış ve 64 manipülatör şirket yerine 74 şirket tespit edilerek örneklemler genişletilmiştir. Bu 74 şirket ise, SEC 'in (Securities and Exchange Commission) düzenli bültenler ve basındaki haberler takip edilerek belirlenmiştir. Ayrıca, önceki çalışmasında tüm sektörlere ait kontrol şirketleri belirlenmişken, yeni çalışmada ilişkili sektörler üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Son olarak da, *hisset senedi fiyatlarındaki yıllık değişim* açıklayıcı değişkeninin yerini *borçlanma yapısındaki değişim* değişkeni almıştır (Küçüksözen, 2004, s. 277).

Tablo 15.

Beneish 1997 ve 1999 Modellerindeki Bağımsız Değişkenler

Beneish (1997)	**Beneish (1999)**
Aktif Kalitesi Endeksi (Asset Quality Index) (AQI)	Aktif Kalitesi Endeksi (Asset Quality Index) (AQI)
Amortisman Endeksi (Depreciation Index) (DEPI)	Amortisman Endeksi (Depreciation Index) (DEPI)
Brüt Kâr Marjı Endeksi (Gross Margin Index) (GMI)	Brüt Kâr Marjı Endeksi (Gross Margin Index) (GMI)
Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi (Sales, General and Administrative Expense Index) (SGAI)	Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi (Sales, General and Administrative Expense Index) (SGAI)
Satışlardaki Yıllık Değişim Endeksi (Sales Growth Index) (SGI)	Satışlardaki Yıllık Değişim Endeksi (Sales Growth Index) (SGI)
Ticari Alacaklar Endeksi (Days Sales in Receivables Index) (DSRI)	Ticari Alacaklar Endeksi (Days Sales in Receivables Index) (DSRI)
Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (Total Accruals to Total Assets) (TATA)	Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (Total Accruals to Total Assets) (TATA)
Hisse Senetleri Fiyatlarındaki Yıllık Değişim Endeksi (Abnormal return) (AR)	Borçlanma Yapısındaki Yıllık Değişim Endeksi (Leverage Index) (LVGI)

Beneish 1997 ve 1999 modellerine ait bağımsız değişkenler yukarıdaki tabloda (Tablo 15) verilmiştir.

Bu değişkenlerin nasıl hesaplandığı ise aşağıda gösterilmiştir.

$$AQI = \frac{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t) \,/\, \text{Aktif Toplamı}_t}{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1}) \,/\, \text{Aktif Toplamı}_{t-1}}$$

$$DEPI = \frac{\text{Amortisman Giderleri}_{t-1} \,/\, (\text{Amortisman Giderleri}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1})}{\text{Amortisman Giderleri}_t \,/\, (\text{Amortisman Giderleri}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t)}$$

$$GMI = \frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Satışların Maliyeti}_{t-1}) \,/\, \text{Hasılat}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t + \text{Satışların Maliyeti}_t) \,/\, \text{Hasılat}_t}$$

$$SGAI = \frac{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_t + \text{Gen.Yön.Gid.}_t) \,/\, \text{Brüt Satışlar}_t}{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_{t-1} + \text{Gen.Yön.Gid.}_{t-1}) \,/\, \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

$$SGI = \frac{\text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

$$DSRI = \frac{\text{Ticari Alacaklar}_t \,/\, \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} \,/\, \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

$$LVGI = \frac{\text{Toplam Borçlar}_t \,/\, \text{Toplam Varlıklar}_t}{\text{Toplam Borçlar}_{t-1} \,/\, \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

$$TATA = \frac{\text{Sürdürülen Faaliyetlerden Gelirler}_t - \text{Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları}_t}{\text{Toplam Varlıklar}_t}$$

Beneish'in bu değişkenleri seçmesinin nedenleri şunlardır: (Messod Daniel Beneish, 1999)

- Gelecek döneme dair bilgiler işletmeye göre kötü görünümdeyse finansal bilgi manipülasyonuna yöneleceği varsayımı,
- Gerçekleşme (tahakkuk) ve likit (nakit) temelli kalemleri bir arada barındıracak doğrultuda modellenmesi gerekliliği,

- Sözleşmelere dayalı güdüleme olgusunun finansal manipülasyona neden olduğu varsayımına dayanan pozitif araştırmalar teorisinden faydalanılmasıdır.

3.3.6. Spathis Modeli (2002)

Bu modelde finansal tablolarda yapılan manipülasyonların tespit edilebilmesi düşüncesiyle imalat sanayiinde faaliyette bulunan 38 manipülatör işletme ve 38 finansal tablolarında manipülasyona başvurmayan işletme üzerinde çalışma yapmıştır. Çalışmadan yola çıkarak, manipülatör olan ve olmayan işletmelerin doğru şekilde bölümlenmesinde % 84 üzerinde başarı elde eden bir model ortaya koymuştur (Fındık & Öztürk, 2016).

Beneish'in probit regresyon modelde kullandığı endekslerin ötesinde, modelde finansal oranlardan daha fazla faydalanan Spathis, 2002 yılındaki çalışmasında; manipülatör ve kontrol işletmelerini Beneish'in faydalandığı probit model yerine lojistik regresyon analizi ile sınıflandırmıştır. 2000 yılında yaptığı lojistik regresyon analiziyle Atina Menkul Kıymetler Borsası'nda bulunan 76 işletmenin finansal verilerinden yararlanarak ve finansal tablolarındaki bazı değerleri alarak, gerçekle çelişen verileri ortaya koymuş ve irdelenmesi gereken oranlara (rasyolara) ulaşmayı amaçlamıştır (Küçükkocaoğlu vd., 2005). Bu rasyoların; Altman Z Score, Toplam borç – Toplam aktif oranı ve stok – satış oranı olduğu doğrultusunda sonuçlara ulaşmıştır (Tepeli & Kayıhan, 2016).

3.3.7. Alternatif Modeller

Son yıllarda matematik ve istatistik esaslı metotların bulunmasıyla ilişkili şekilde finansal manipülasyonun ortaya çıkarılmasında yapay sinir ağları, regresyon modelleri, karar ağacı modelleri, genetik algoritmalar ve diskriminant analizi gibi modellerden de faydalanılmaya başlanmıştır (Fındık ve Öztürk 2016).

- **Yapay Sinir Ağları**

Esnek bir matematiksel model olan yapay sinir ağı ilhamını insan beyninden almıştır ve bu temelde geliştirilmiştir. Yapay sinir ağları, deneyimlerden öğrenebilme kabiliyeti bulunan, yeni durumlara uyum sağlayabilen, yüksek hızda işleyen mukayese edilebilir ve kuvvetli bilgi işleme sistemleridir. Yapay sinir ağlarında sürecin ana öğesi nöronlardır. Yapay sinir ağları, birbirlerine ağırlıklarla bağlı, eş güdümlü çalışabilen ve

birbirleriyle ilişkili düğümlerden meydana gelmektedir (Karaatlı, Senal, & Öztürk, 2014).

- **Regresyon Modeli**

Bir tahmin modeli olarak, eldeki neticeler üzerinden bilinmeyen olgulara dair kestirimlerde bulunmayı amaçlamaktadır. Bağımlı değişken, bağımsız değişkenlerin değerlerinden etkilenir ve aralarındaki doğrusal bağ ortaya konur. Bunun sonucunda oluşan tahmini değer yorumlanır (Köse K. S, 2007).

- **Karar Ağacı Modeli**

Karar ağacı modelinde , örnekler, ağacın kökünden yapraklarına doğru sıralanarak sınıflandırılan veri madenciliği tekniklerinden birisidir. Ağaçtaki her bir düğüm bazı değişkenleri test etmekte ve her dal bu değişkenin alabileceği değerlerden birine uygun düğümü gösterecek şekilde aşağıya doğru inmektedir. Bu model algoritması, ağacın kökünde hangi değişken ile test edilmesi gerektiği sorusu ile başlayarak yukarıdan aşağıya doğru ağacı oluşturmaktadır. Bu işlemi her örnek değişken, eğitim örneklerinin sınıflandırmasına karar vermek için istatistiksel test kullanarak değerlendirmektedir (Uğurlu & Sevim, 2015).

- **Diskriminant Modeli**

Diskriminant, diğer bir tanımla “ayırma analizi”, daha önce bölümlenmiş iki ve daha fazla kümeyi birbirinden ayırarak gruplayan çok değişkenli bir çözümleme yöntemidir. Küme dışından gelen gözlemin hangi kümeye eklenebileceğini işaret etmektedir. Kümelere sonradan alınacakların, hangi kriterlerle gruplandırılacağı bilgisini vermez. Diskriminant analizi, gözlemlerin nasıl kümelendiğini öğrenerek her biri için formül ortaya koyar. Bu formüller aracılığıyla kolayca gruplandırma yapılabilmektedir (Altunöz, 2013). Özellikle son dönemlerde bu türdeki modeller yerine, sınırlayıcı varsayımları bulunmayan çok değişkenli non-parametrik analizler kullanılmaya başlamıştır. Bir metodun diğerlerinden daha etkin olduğu konusunda yaygın bir kanı bulunmamakla beraber, her bir metot belirli seviyede etkinlik vaad etmektedir (Aksoy & Boztosun, 2018).

3.4. Araştırmada Yararlanılacak Model

Araştırmada Beneish 1999 modeline iki endeks daha eklenmesiyle oluşturulan Beneish TR modelinden yararlanılacaktır.

Bu model, işletmelerin finansal tablolarındaki çeşitli değişkenleri kullanarak kazanç manipülasyonunu tahmin etmek için geliştirilmiş bir probit modeldir. Beneish modeli, kazanç yönetimini de belirlemek için kullanılan bir modeldir. Bu modelde, manipülasyon ihtimali ile seçilmiş finansal tablo bilgileri arasındaki sistematik ilişkiye yönelik sonuçlar ortaya konmuştur (K. L. Jones, Krishnan, & Melendrez, 2008).

$$M_i = \beta^i X_i + \varepsilon_i$$

M_i: Kukla değişkeni (Manipülatör şirketler için 1; olmayanlar için 0 değerini alır.)

β^i: Bağımsız değişkenler için bulunan katsayı

X_i: Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matris

ε_i: Hata terimi

Yukarıdaki modelde de görüldüğü üzere; finansal bilgi manipülatörü şirketlerle kontrol şirketlerinin verileri probit analize tabi tutularak her bir değişken için katsayılar oluşturulmuş ve bir hata terimi hesaplanmıştır. Bu katsayıları kullanarak işletmelerin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı, M_i sonucunun (M score) yorumlanması ile tespit edilmektedir (Beneish, 1999).

Bu modelde, 1987-1993 yılları arasında ABD'de muhasebe standartlarına aykırı davranmak suretiyle finansal tablolarını manipüle ettikleri Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu (Securities and Exchange Commission, SEC) tarafından yapılan denetimlerde anlaşılarak kamuya açıklanmış ya da standartlara aykırı davrandıkları bir şekilde kamuya yansımış 74 şirketin finansal tabloları kullanılmaktadır (Öcal vd., 2017).

Beneish (1999) modeline göre bağımsız değişkenlerin alacağı değerleri bulmak için yararlanılacak formülleri incelemek gerekirse;

i. Aktif Kalitesi Endeksi (AKE) – (Asset Quality Index) AQI

$$AQI = \frac{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t) \,/\, \text{Aktif Toplamı}_t}{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1}) \,/\, \text{Aktif Toplamı}_{t-1}}$$

Endeksin 1'den büyük değer alması finansal manipülasyona başvurulduğuna dair şüphe oluşturmaktadır. Sebebi ise; şirketin, giderlerin aktifleştirilmesi yönünde hareket edeceği kabul edilmektedir. Dönen varlıklar ve maddi duran varlıklar dışında kalan varlıkların yıllık bazdaki değişimini göstermektedir. Kazanç yönetimi kavramı temelinde değerlendirildiğinde bu yöntemden faydalanıldığı görülmektedir.

ii. Amortisman Giderleri Endeksi (AME) – DEPI (Depreciation Index)

$$\text{DEPI} = \frac{\text{Amortisman Giderleri}_{t-1} \,/\, (\text{Amortisman Giderleri}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1})}{\text{Amortisman Giderleri}_{t} \,/\, (\text{Amortisman Giderleri}_{t} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t})}$$

Şirketler amortisman giderlerini azaltarak kazanç arttırma yoluna gidebilmektedir. 1'den fazla oluşan bir endeks, bu yönteme başvurulduğuna dair güçlü kanıtlar içermektedir. Sahip olduğu duran varlıkların faydalı ömürlerinde süreyi uzatarak amortisman giderlerini daha uzun yıllara yaymak suretiyle kârın yüksek gösterilmesi mümkündür.

iii. Brüt Kar Marjı Endeksi (BKM) – GMI (Gross Margin Index)

$$\text{GMI} = \frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Satışların Maliyeti}_{t-1}) \,/\, \text{Hasılat}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_{t} + \text{Satışların Maliyeti}_{t}) \,/\, \text{Hasılat}_{t}}$$

Endekste 1'den büyük sonuç elde edilmesi brüt kâr marjında problem olduğu izlenimi yaratmaktadır. Bu nedenle, şirketin finansal manipülasyon eğiliminde olacağı düşünülmektedir. Satış maliyeti rakamlarında aşağı yönlü, satış gelirlerinde yukarı yönlü oynamalar görülebilmektedir.

iv. Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi (PSE) – SGAI (Sales, General and Administrative Expenses Index)

$$\text{SGAI} = \frac{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_{t} + \text{Gen.Yön.Gid.}_{t}) \,/\, \text{Brüt Satışlar}_{t}}{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_{t-1} + \text{Gen.Yön.Gid.}_{t-1}) \,/\, \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Bir işletmede satışlarla pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderleri arasında aynı yönlü ve direkt ilişki bulunmaktadır. Satışların artışıyla birlikte

bu giderlerin orantılı bir şekilde artması beklenir. Ancak manipülasyon şüphesinin oluşması için bu ilişkide dengesizlik gözlemlenmelidir. Bu endeksin amacı bu dengesiz oranı tespit etmektir.

v. Satışlardaki Büyüme Endeksi (SBE) – SGI (Sales Growth Index)

$$\text{SGI} = \frac{\text{Brüt Satışlar}_{t}}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Doğrudan bir kazanç yönetimi uygulamasıdır. Dolaylı yöntemler yerine direkt satış rakamlarına yapılan müdahale görülebilmektedir. Hisse sahipleri, satış rakamlarındaki trendi, yatırımları için önemli bir veri olarak gördüğünden, hisse senedi değerleri üzerinde etkiye sahiptir. Bu, yöneticiler üzerinde baskı yaratmakta ve finansal manipülasyona başvurmak konusunda daha istekli olmalarına yol açabilmektedir.

vi. Ticari Alacaklar Endeksi (TAE) – DSRI (Days' Sales in Receivables Index)

$$\text{DSRI} = \frac{\text{Ticari Alacaklar}_{t} / \text{Brüt Satışlar}_{t}}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Endeks birbirini izleyen iki yıl içerisindeki brüt satış – ticari alacak ilişkisini test etmektedir. İşletmelerin kredili satışlarla ilgili belirlediği politikalar sonucunda daha istikrarlı ticari alacak değişimleri gözlemlenir. Ticari alacaklarda lineer bir eğilim istenmektedir. Ancak beklenenin üzerinde tespit edilen yükseliş manipülatif işlemlerin olduğu konusunda emareler içermektedir.

vii. Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (TVE) – TATA (Total Accruals to Total Assets)

$$\text{TATA} = \frac{\text{Sürdürülen Faaliyetlerden Gelirler}_{t} - \text{Faaliyetlerden Elde Edilen Nakit Akışları}_{t}}{\text{Toplam Varlıklar}_{t}}$$

İşletmenin nakit olan ve nakit olmayan gelir-gider kalemleri arasındaki ilişkinin test edildiği endekstir. Uygulama sonrasında yüksek ya da düşük sonuçlar elde edilmesi tahakkuk esaslı gelir-gider kalemlerinde manipülasyon yapılmış olma olasılığını artırmaktadır.

viii. Borçlanma (Kaynak) yapısındaki yıllık değişim (KYE) – LVGI (Leverage Index)

$$\text{LVGI} = \frac{\text{Toplam Borçlar}_{t} / \text{Toplam Varlıklar}_{t}}{\text{Toplam Borçlar}_{t-1} / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

Borçlanma yapısının durumunu ortaya koymaktadır. Endeksin 1'in üzerinde gerçekleşmesi, borç oranının arttığı anlamına gelmektedir. İşletmenin, borçlarını yerine getiremeyeceği ve bu nedenle manipülasyona başvuracağı algılanmaktadır. Türkiye'de özellikle kısa vadeli banka kredilerinin daha düşük gösterilmesi amacıyla, bu hesap tutarı alıcılar ya da gider hesapları ile birbirlerine mahsup edilebilmektedir.

Modelde yararlanılan bağımsız (açıklayıcı) değişkenler, finansal manipülasyon şüphesini belirlemek için birer unsur olmalarına rağmen; tek başına yeterli bilgi sağlamamaktadır. Dolayısıyla, ortaya çıkan denklem üzerinden tespitler yapılacaktır.

Beneish 'in 1987 – 1993 yılları arasında manipülasyon yaptığı belirlenen işletmeler üzerindeki analizinin sonucunda elde ettiği denklem aşağıda verilmiştir.

$$M_i = -4{,}840 + (0.920*\text{DSRI}) + (0.528*\text{GMI}) + (0{,}404*\text{EQI}) + (0{,}892*\text{SGI}) + (0{,}115*\text{DEPI}) + (-0{,}172*\text{SGAI}) + (4{,}679*\text{TATA}) + (-0{,}327*\text{LVGI})$$

Wiedman'a göre (1999); tabloda görüldüğü gibi (Tablo 16) Beneish modeli sonucunda elde edilen M_i değerlerinin standart normal dağılım fonksiyonuna göre olasılığı hesaplanmalıdır. Eşik değerleri belirlenen manipülasyon bölgelerinin tablo gösterimi aşağıda verilmiştir.

Tablo 16.

Orijinal Beneish Modeline Göre Standart Normal Dağılım Fonksiyonuna Göre Manipülasyon Olasılıkları

Olasılık	Manipülasyon Değerlendirmesi
% 2,94 arasındaki değerler	Manipülasyon bulgusu yoktur.
% 2,95-5,99	Manipülasyon olasılığı bulunmaktadır. (Gri Bölge)
% 6,00-11,32	Ciddi manipülasyon bulgusu vardır.
% 11,33 'den büyük değerler	Çok ciddi manipülasyon bulgusu vardır.

Kaynak: (Wiedman, 1999) çalışmasından derlenmiştir.

- **Beneish TR Modeli**

Beneish modeli üzerine yapılan çalışmalar göz önüne alındığında Cemal Küçüksözen, çalışmasında da (2004) ifade ettiği gibi orijinal modeldeki endekslerin Türkiye'deki işletmeler temelinde yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, iki endeks eklenmiş ve Türkiye'de manipülatif işlemlerde sıklıkla karşılaşılan kalemler olan *stoklar* ve *finansman giderlerini de* modele eklemiştir.

Bu endeksler;

i. Stokların Brüt Satışlara Oranı (SSE)

$$\frac{\text{Stoklar}_t \,/\, \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Stoklar}_{t-1} \,/\, \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

İşletmeler manipülasyon doğrultusunda yansıtmak istedikleri yüksek veya düşük kâr rakamlarına ulaşmak için, bazı gider kalemlerini satışların maliyeti adı altında değerlendirebilmekte ya da stok değerleme metotlarını değiştirebilmektedir.

Bu endekste meydana gelen bir yükseliş – kriz dönemleri hariç – manipülasyon olduğunu gösterebilmektedir. (Küçüksözen, 2004)

ii. Finansman Giderlerinin Brüt Satışlara Oranı (FSE)

$$\frac{\text{Finansman Giderleri}_t \,/\, \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Finansman Giderleri}_{t-1} \,/\, \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Türkiye'de karşılaşılan manipülasyon uygulamalarında finansman giderlerinin bazı varlıklarla (gelecek yıllara ait giderler, stoklar, alıcılar, maddi – maddi olmayan duran varlıklar, yapılmakta olan yatırımlar, iştirakler) ilişkilendirilerek aktifleştirildiği görülmektedir. Aktifleştirerek kârı yükseltmek veya giderleştirerek azaltma eğilimi ihtimalleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yerel mevzuatın (THP, VUK) bu konuyu ihtiyari bırakması yaklaşımı bu duruma yol açabilmektedir. Bu nedenle, yurtiçi işletmelere ait manipülasyonun tespitinde önemli bir endeks olarak dikkate alınması gerekmektedir.

Küçüksözen (2004) çalışmasında 1997 yılına ait verilerle ve kullandığı iki yeni endeksle aşağıdaki formüle ulaşmıştır.

M_i = -1,547 + (1,276*TAE) + (-1,770*BKM) + (0,082 *AKE) + (0,225*AME) + (-0,488*PSE) + (-0,514*TVE) + (-0,341*BYE) + (0,972*SSE) + (0,060*FSE)

Tablo 17.

Beneish TR Uygulamasına Göre Standart Normal Dağılım Fonksiyonuna Göre Manipülasyon Olasılıkları

Olasılık	**Manipülasyon Değerlendirmesi**
% 12,17 arasındaki değerler	Manipülasyon bulgusu yoktur.
% 12,18-27,98	Manipülasyon olasılığı bulunmaktadır. (Gri Bölge)
% 27,99-58,50	Ciddi manipülasyon bulgusu vardır.
% 58,51 'den büyük değerler	Çok ciddi manipülasyon bulgusu vardır.

Kaynak: (Küçüksözen, 2004) çalışmasından derlenmiştir.

Ancak bu araştırmanın güncel veriler üzerinden değerlendirilmesi ve çalışılan döneme dair optimum sonuçlara ulaşılabilmesi amacıyla Tekin'in (2017) çalışmasında elde ettiği formülden faydalanılacaktır. 2013 yılı verileri üzerinde yapılan analiz sonucunda aşağıdaki denkleme ulaşılmıştır.

M_i = 10,21 + (0*DSRI) + (-2,633*GMI) + (0,070*AQI) + (-3,719*SGI) + (-4,312*DEPI) + (-5,347*TATA) + (1,274*LVGI) + (-1,857*SSE) + (-0,563*FSE)

Yapılan analizle bazı sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ticari Alacaklar Endeksi'nin (DSRI) modele herhangi bir katkısı bulunmamaktadır.
- Satışlardaki büyüme endeksi (SGI) ve Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (SGAI) arasında aynı yönlü ve kusursuz bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla, Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (SGAI) denklem dışında bırakılmıştır.

Endekslerin finansal bilgi manipülasyonunu tespit etmede ne kadar açıklayıcı oldukları değerlendirildiğinde;

- Satışlardaki Büyüme Endeksi (SGI), Brüt Kar Marjı Endeksi (GMI), Amortisman Giderleri Endeksi (DEPI) ve Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı Endeksi (FSE) %95 güven seviyesinde,
- Stokların Satışlara Oranı Endeksi (SSE) ise %90 güven seviyesinde anlamlı bulunmuştur.

Tekin'in yaptığı araştırmada (2017) 73 işletme için M_i değerleri hesaplanmıştır. Öncelikle elde edilen M_i değerlerinin normal dağılım fonksiyonuna göre manipülasyon olasılığı hesaplanmış ve K-ortalamalar Kümeleme Analizi yöntemiyle sınıflandırılma yapılmıştır. İlgili eşik değerler ve ifade ettiği manipülasyon bölgeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 18.

Araştırmada Faydalanılan Standart Normal Dağılım Fonksiyonuna Göre Manipülasyon Olasılıkları

Olasılık	**Manipülasyon Değerlendirmesi**
% 20,60 arasındaki değerler	Manipülasyon bulgusu yoktur.
% 20,61-27,98	Manipülasyon olasılığı bulunmaktadır. (Gri Bölge)
% 27,99-34,97	Ciddi manipülasyon bulgusu vardır.
% 34,98 'den büyük değerler	Çok ciddi manipülasyon bulgusu vardır.

Kaynak: (Tekin, 2017) çalışmasından derlenmiştir.

Finansal manipülasyon eğilimi tespit edilmeye çalışılan şirketin hesaplanan açıklayıcı değişkenleri, belirlenen formülde yerlerini alır ve böylece M_i (M score) değerine ulaşılır.

Elde edilen M_i değerlerinin standart normal dağılım fonksiyonuna göre olasılıklarının hesaplanması gerekmektedir. Araştırma konusu işletmenin finansal bilgi manipülasyonu olasılığı bu yöntemle değerlendirilecektir.

Model sonucunda ortaya çıkan M_i değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre olasılığı hesaplandığında finansal bilgi manipülasyonu eğilimleri belirlenebilecektir (Wiedman, 1999).

M_i değerlerinin standartlaştırma işlemi aşağıdaki formül yoluyla yapılacaktır.

$$Z_i = \frac{X_i - \mu}{\sigma}$$

Z_i = i sıradaki değişkenin Z değeri

X_i = i sıradaki değişkenin değeri

μ = Aritmetik ortalama

σ = Standart sapma değeri

Çalışmanın örneklemini oluşturan BIST ‘te işlem gören Türk futbol kulüplerinin, 2009-2016 yıllarına ait finansal manipülasyon eğilimleri hesaplanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden, eğilimlerin değişimi karşılaştırmalı iki dönem halinde irdelenmiştir.

BÖLÜM IV

VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

4.1. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde kulüplere ait finansal veriler aracılığıyla ihtiyaç duyulan analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerle ilgili tablo, grafik, histogram ve şekiller çalışmada gösterilmiştir. Böylece, istatistiki olarak bazı sonuçlar ortaya konmuş ve bu bulgular yorumlanarak araştırmanın sonuca ulaşması sağlanmıştır.

Çalışmaya ilişkin finansal veriler IBM SPSS Statistics programının 25. versiyonu ve Microsoft Excel 2016 aracılığıyla analiz edilmiştir.

Tablo 19.

BIST 'te İşlem Gören Kulüplerin 2009-2016 Yıllarına Ait Bağımsız Değişkenlerinin Ortalama Değerleri

Bağımsız Değişken	**A**	**B**	**C**	**D**
DSRI	1,06	1,31	1,31	1,22
GMI	1,45	-0,21	1,11	1,26
AQI	1,13	1,12	1,23	0,93
SGI	1,31	1,38	1,31	1,33
DEPI	1,69	1,06	1,10	0,85
TATA	-0,35	-0,15	-0,21	-0,11
LVGI	1,14	1,85	1,58	1,29
SSE	1,14	1,08	1,02	1,00
FSE	1,00	2,18	1,03	2,41

Yukarıdaki tabloda (Tablo 19) yer alan bağımsız değişkenler kulüplerin finansal verilerinden hesaplanmıştır. Beneish modeli aracılığıyla ulaşılacak M_i değeri manipülasyon eğilimini ölçmek için kullanılmıştır. M_i değerini elde edebilmek için belirlenen bağımsız değişkenlerden regresyon denklemindeki ağırlıkları nispetinde faydalanılmıştır. Bu değişkenler; DSRI, GMI, AQI, SGI, DEPI, TATA, LVGI, SSE ve FSE olarak belirlenmiştir. Veriler 2009-2016 yılları arasında BIST 'te işlem gören Fenerbahçe Futbol A.Ş. , Beşiktaş Futbol Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Bağlı

Ortaklıkları, Trabzonspor Sportif Yatırım ve Futbol İşletmeciliği Ticaret A.Ş., Galatasaray Sportif Sınai ve Ticari Yatırımlar A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları'na ait olup, KAP 'ta yayınlanan finansal tablolardaki veriler baz alınarak oluşturulmuştur. Kulüpler, çalışma içerisinde A, B, C ve D olarak isimlendirilmiştir.

Model oluşturulurken bazı durumlarda ortaya çıkan tek bir bağımsız değişkenin, verilerdeki küçük hatalardan dolayı –örneğin paydaların sıfır olması ya da çok küçük değerler alması - bozulma olasılığı mümkündür. Sadece bu sebeple bağımsız değişkeni çalışmadan çıkarmak yanlış olacaktır. Bu doğrultuda, küçük hatalardan dolayı bozulan ilgili değişkene 1 değeri verilerek nötralize etmek uygundur. Nötralize edilen değer ile analiz tekrar edildiğinde sonucun etkilenmediği tespit edilmiştir. (Beneish, 1999) Beneish modeli revize ettiği çalışmasında (Messod Daniel Beneish, 1999); elde edilen M-score için -2,22 olarak bir eşik değer belirlemiştir. Bu değerin üzerindeki sonuçlar, ilgili şirketin manipülasyon yaptığı kanaatini barındırmaktaydı. Ancak 2013 yılında yapılan çalışmada (Messod D. Beneish, Lee, & Nichols, 2013); bu eşik değer güncellenerek -1,78 olarak belirlenmiştir. Ancak Wiedman'ın kabul gören çalışmasına göre (1999), manipülasyon olasılıkları standart normal dağılım fonksiyonuna göre olasılıklar üzerinden değerlendirilmelidir.

Spor kulüplerinin, 2009-2016 yıllarını kapsayan finansal verileri için hesaplanan ortalama Mi değerlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 20.

Analiz İçin Kullanılan Veri Setinin Kütlesi

Case Processing Summary						
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
$\mathbf{M_i}$	32	100,0%	0	0,0%	32	100,0%

Yukarıda, Tablo 20 'de görüldüğü gibi analizde toplam 32 adet Mi değeri bulunmaktadır ve eksiksiz olarak analizleri yapılmıştır.

Tablo 21.

Mi Değerlerine Ait Tanımlayıcı Veriler

Descriptives				
			Statistic	Std. Error
M_i	Mean		0,213	1,153
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	-2,138	
		Upper Bound	2,565	
	5% Trimmed Mean		0,425	
	Median		2,130	
	Variance		42,565	
	Std. Deviation		6,524	
	Minimum		-15,081	
	Maximum		10,631	
	Range		25,713	
	Interquartile Range		9,051	
	Skewness		-0,628	0,414
	Kurtosis		-0,246	0,809

Tablo 21 ‘de yer alan tanımlayıcı değerlerde M_i bağımlı değişkenlerinin ortalama değeri (Mean) 0,213 olarak tespit edilmiştir. Standart sapma değeri (Std. Deviation) ise 1,153 olarak tespit edilmiştir.

Eğiklik, bir değişkenin dağılımının ne kadarının simetrik olduğunu değerlendirir. Bir değişkene yönelik yanıtların dağılımı, dağılımın sağ veya sol kuyruğuna doğru uzanıyorsa, dağılım eğri olarak tanımlanır. Kurtozis (basıklık), dağılımın çok yüksek olup olmadığının bir ölçüsüdür. Hem çarpıklık hem de basıklık sıfıra yakın olduğunda, test edilen verilerin normal bir dağılım gösterdiği düşünülür. +1 ile -1 arasındaki çarpıklık ve basıklık değerleri normal dağılım olduğuna dair kanaat oluşturmaktadır. (Hair, Hult, Ringle, & Sarstedt, 2017)

Çalışmanın sonuç değerlerinden olan Mi değerlerinin Skewness (çarpıklık) değeri

-0,628 ve Kurtosis (basıklık) değeri -0,246 olarak elde edilmiştir. Bu durumda verilerin normal dağıldığı görülmektedir.

Tablo 22.

Normallik Testleri

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov[a]			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
M_i	0,152	32	0,056	0,949	32	0,137

a. Lilliefors Significance Correction

Verilerin normal dağılımını tespite yönelik testler ise Kolmogorov - Smirnov ve Shapiro-Wilk testleridir. Çok güçlü testler olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, tanımlayıcı istatistiklerde bulunan Skewness - Kurtosis değerleri tek başına yeterli olmamaktadır.

Normal dağılım testi yapılmak istenen tek değişkenli veriler iki yöntemle test edilebilmektedir. Bunlar;

- 29 'dan az veriler için Shapiro–Wilk,
- 29 'dan fazla veriler için ise Kolmogorov–Smirnov testleridir. (Kalaycı vd., 2006)

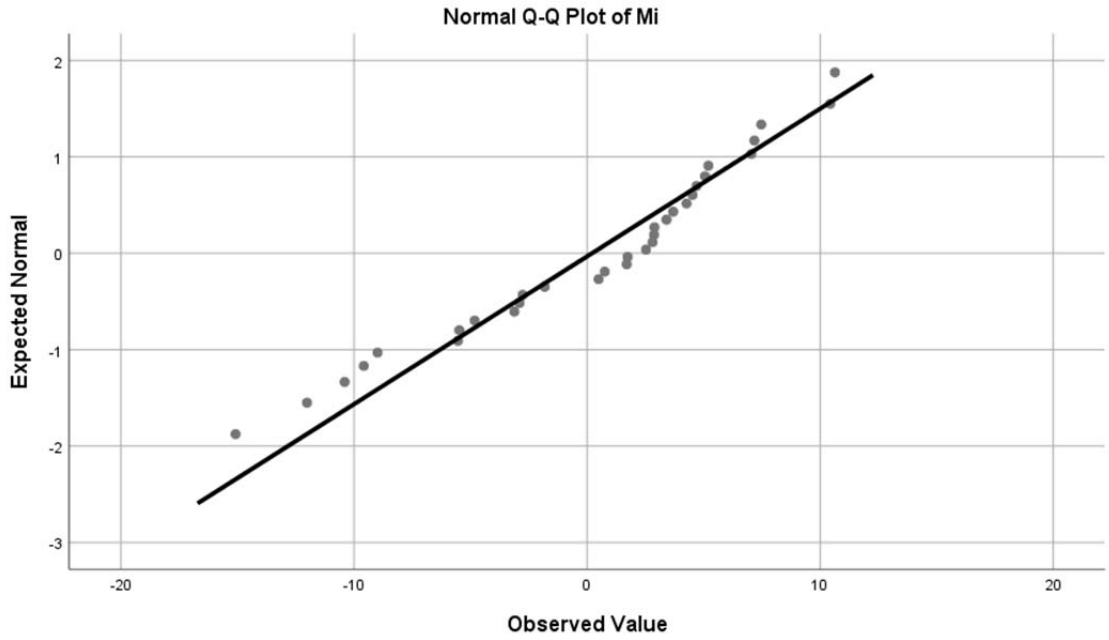
Normallik hipotezlerini aşağıdaki gibi kurmak gerekirse;

H_0: Veriler normal dağılım göstermektedir.

H_1: Veriler normal dağılım göstermemektedir.

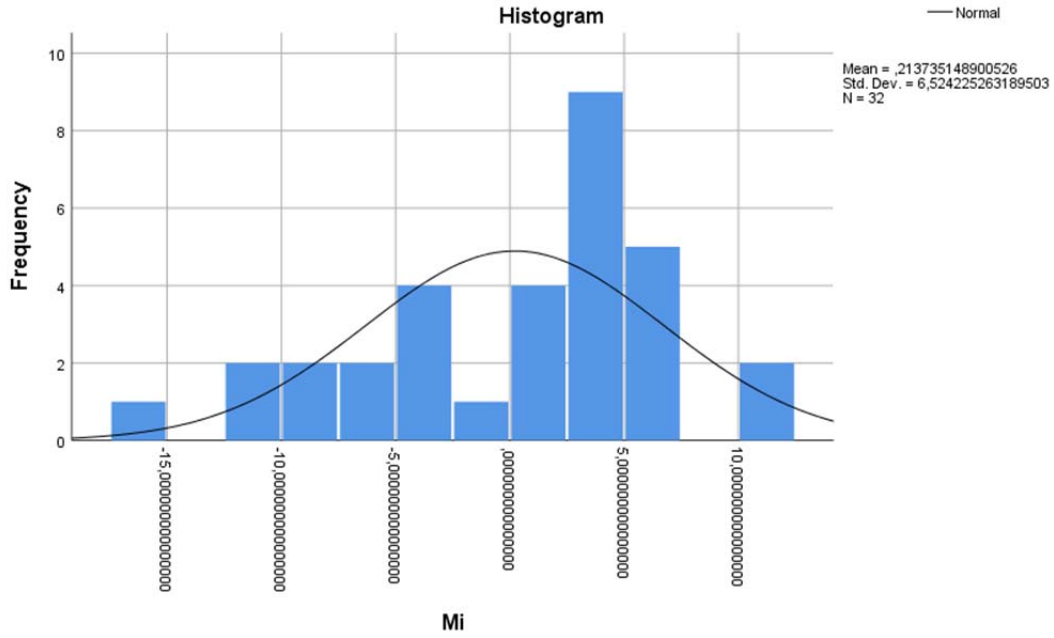
Analizi yapılan veri seti 32 değerden oluşmaktadır. Bu durumda Kolmogorov-

Smirnov testinin sonuçları normalliğe karar vermek için doğru uygulama olacaktır. Tablo (Tablo 22) incelendiğinde verilerin %5 anlamlılık düzeyinde (p>0,05), istatistiksel olarak normal dağılım gösterdiği görünmektedir. Bunun sonucunda, *H_0 hipotezi kabul edilmiştir.*

Şekil 7. M_i Değerlerinin Analitik Düzlemde Dağılımı

Şekil 7 'ye bakıldığında, normal dağılım görsel olarak değerlendirilebilmektedir. Veriler, kusursuz dağıldıkları varsayımıyla oluşan 45 derecelik doğru etrafında kümelenmiştir. Değerlerde gözlenebilir bir sapmaya rastlanmamıştır.

Şekil 8. M_i Değerlerinin Dağılım Eğrisi ve Histogramı

Yukarıdaki histogram (Şekil 8) incelediğinde, değerlerin normal dağılımını temsil eden eğri oluşmuştur. Görsel değerlendirmede kümeden kopan değerler olduğu gözlense de, uç değer olarak nitelendirilemeyecek küçük sapmalardır.

Kulüplere ait finansal verilerin yıllar itibari ile hesaplanan M_i değerlerinin standartlaştırma işlemi aşağıdaki formül yoluyla yapılacaktır.

$$Z_i = \frac{X_i - \mu}{\sigma}$$

Z_i = i sıradaki değişkenin Z değeri

X_i = i sıradaki değişkenin değeri

μ = Aritmetik ortalama

σ = Standart sapma değeri

Aşağıdaki tabloda (Tablo 23) A futbol kulübünün çalışma dönemini içeren yıllara ait standart normal dağılıma göre manipülasyon olasılıkları ve manipülasyon bölgeleri gösterilmiştir. Kulüp, iki dönemde 1. bölge, bir dönemde 2. bölge, üç dönemde 3. bölge, dört dönemde ise 4. bölgede bulunmaktadır.

Tablo 23.

A Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri

Futbol Kulübü	**Dönem**	**Manipülasyon Olasılığı**	**Manipülasyon Bölgesi**
A	**2009**	% 23,24	2.
	2010	% 20,19	1.
	2011	% 44,41	4.
	2012	% 30,78	3.
	2013	% 35,08	4.
	2014	% 46,93	4.
	2015	% 19,50	1.
	2016	% 49,04	4.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 24) B futbol kulübünün çalışma dönemini içeren yıllara ait standart normal dağılıma göre manipülasyon olasılıkları manipülasyon

bölgeleri gösterilmiştir. Kulüp, yedi dönemde 1. bölge ve bir dönemde 2. bölgede bulunmaktadır.

Tablo 24.

B Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri

Futbol Kulübü	Dönem	Manipülasyon Olasılığı	Manipülasyon Bölgesi
B	**2009**	% 12,17	1.
	2010	% 17,36	1.
	2011	% 15,17	1.
	2012	% 1,60	1.
	2013	% 15,91	1.
	2014	% 13,68	1.
	2015	% 27,04	2.
	2016	% 4,06	1.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 25) C futbol kulübünün çalışma dönemini içeren yıllara ait standart normal dağılıma göre manipülasyon olasılıkları ve manipülasyon bölgeleri gösterilmiştir. Kulüp, iki dönemde 1. bölge, üç dönemde 2. bölge, üç dönemde ise 4. bölgede bulunmaktadır.

Tablo 25.

C Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri

Futbol Kulübü	Dönem	Manipülasyon Olasılığı	Manipülasyon Bölgesi
C	**2009**	% 27,64	2.
	2010	% 27,94	2.
	2011	% 42,07	4.
	2012	% 9,10	1.
	2013	% 8,71	1.
	2014	% 44,74	4.
	2015	% 25,17	2.
	2016	% 36,65	4.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 26) D futbol kulübünün çalışma dönemini içeren yıllara ait standartlaştırılmış verileri ve manipülasyon bölgeleri gösterilmiştir. Kulüp, dört dönemde 1. bölge, bir dönemde 2. bölge, bir dönemde 3. bölge, iki dönemde ise 4. bölgede bulunmaktadır.

Tablo 26.

D Futbol Kulübünün Yıl Bazında Manipülasyon Olasılığı ve Bölgeleri

Futbol Kulübü	**Dönem**	**Manipülasyon Olasılığı**	**Manipülasyon Bölgesi**
D	**2009**	% 3,19	1.
	2010	% 15,54	1.
	2011	% 18,08	1.
	2012	% 35,54	4.
	2013	% 31,06	3.
	2014	% 18,44	1.
	2015	% 24,54	2.
	2016	% 43,32	4.

4.2. Bulguların Yorumlanması

Finansal verileri analiz edilen futbol kulüplerine ait bulguları her bir kulüp için ayrı değerlendirmek doğru olacaktır. Analiz sonrasında elde edilen verileri yorumlarken, finansal manipülasyon ihtimalinin olmadığı bölge 1. bölge, manipülasyon ihtimalinin çok düşük olduğu bölge 2. bölge, manipülasyon olasılığına dair açık belirtilerin olduğu bölge 3. bölge ve çok ciddi seviyede manipülasyon olasılığının olduğu bölge ise 4. bölge olarak sınıflandırılmıştır.

A futbol kulübüne ait veriler değerlendirildiğinde, ciddi ve çok ciddi manipülasyon şüphesi barındıran bölgelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bununla beraber, yıllar boyunca manipülasyon eğilimlerindeki değişim doğrusal manada artış ya da azalış sergilememektedir.

B futbol kulübü çok büyük oranda –hemen her dönemde- manipülasyon olasılığı olmayan bölgeler içerisinde bulunan finansal verilere sahiptir.Yalnızca bir dönem gri bölge olarak tabir edilen alanda bulunmaktadır. Yıllara göre olasılıklara bakıldığında, finansal bilgi manipülasyonuna eğilimlerinde artış veya azalış görmek mümkün

değildir. Kulüp, genel anlamda finansal tablolarını doğru, dürüst ve güvenilir şekilde hazırlamak konusunda etik kurallara uygun ve ilkeli davranmıştır.

C kulübü, çok yüksek manipülasyon olasılığı olan bölgelere sahip olsa da ağırlıklı olarak güvenli ya da düşük manipülasyon olasılıklı bölgelerde bulunmaktadır. Dönemler itibarı ile 2013 öncesi ve sonrasını kıyaslamada net farklılıklar oluşmamıştır. Kulüp, benzer eğilim yüzdeleri göstermiştir.

D kulübü, yine benzer şekilde çoğunlukla güvenilir bölgede ya da düşük manipülasyon olasılığı bulunan bölgede bulunmaktadır. Ancak manipülasyon şüphesi olmayan alanda daha fazla finansal verilere sahiptir. Dikkati çeken bir husus olarak, 2013 yılı sonrasında, önceki dönemlere oranla daha yüksek manipülasyon eğilimine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Çalışmamızda, BIST ‘te işlem gören Türk spor kulüplerinin finansal bilgi manipülasyonu eğilimleri ve Finansal Fair Play düzenlemeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Dört kulübün 2009-2016 yılları arasındaki finansal verileri elde edilmiş; verilerin doğruluğu, dürüstlüğü, güvenilirliği ile gerçeğe uygunluğu ölçülmüştür. Aynı zamanda yıllara göre değişimleri incelenmiştir. Sonuca ulaşmak için, Beneish 1999 modelinin Türkiye için uyarlanmış versiyonu olan Beneish TR modelinden yararlanılmıştır.

Uygulamanın yapıldığı ve bulguların yorumlandığı dördüncü bölüm incelendiğinde bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bunun için, Finansal Fair Play temelinde şekillenen manipülasyon eğilimlerinin dönemler (yıllar) temelinde karşılaştırılması gerekli görülmüştür.

Sonuç olarak; BIST ‘te “futbol” endüstrisini temsil eden dört spor kulübü değerlendirmeye alınmıştır. Farklılaşan finansal manipülasyon eğilimlerinin olduğu tespit edilmiştir. Bir futbol şirketinin finansal tablolarının istikrarlı bir biçimde doğru hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer üç şirketin finansal tablolarında ise değişen seviyelerde finansal manipülasyon bulgularına ulaşılmıştır. Manipülasyon eğilimlerindeki değişimlere bakacak olursak; bu eğilimlerde 2013 yılı öncesi ve sonrasında keskin değişimler gözlenmemiştir. Şirketlerin finansal bilgiyi manipüle etme istekleri yıllara yaygın olarak değerlendirildiğinde, genel anlamda aynı düzeyde seyretmiştir.

Tüm bu verilerin ışığında, UEFA ‘nın futbol kulüplerini (şirketleri) caydırıcı mali kurallarla disipline etme çabasının sonuçsuz kaldığı kanaatine varılabilmektedir. Şirketler, finansal verilerini düzeltme isteği göstermemiştir. Aksi yönde düşünmek gerekirse fazladan bir manipülatif çaba içine de girmemişlerdir. Analiz edilen dört şirket de UEFA tarafından FFP ‘ye uyumsuzluk sebebiyle dönem dönem izlemeye alınmış ve uzlaşma anlaşmaları yapılmıştır. Bu şartlara rağmen, FFP ekseninde ve finansal anlamda net bir değişim gözlenememesi, düzenlemelerin etkinliğinin sağlanamadığı şeklinde yorumlanabilir. Bağımsız denetim olgusu ile iç içe olan kurumsal yönetim anlayışının ve buna bağlı ilkelerin futbol kulüplerine – dolayısıyla bağlı şirketlerine -

yerleştirilmesi için ek düzenlemeler elzem olarak göze çarpmaktadır. UEFA ‘nın finansal kriterleri sıkılaştırması ve çeşitlendirmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Örneğin; kabul edilebilir sapma miktarı kuralı, kulüplerin FFP regülasyonlarına uyum motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Finansal manipülasyon eğiliminde keskin artışların/değişimlerin olmamasını bu ve benzeri nedenlerle açıklamak mümkündür.

Şirketlere ait bağımsız denetim raporları tarandığında, denetçi görüşlerinde anlamlı aykırılıklara rastlanmamıştır. Bu manada, bağımsız denetim faaliyetlerinin etkin olduğu sonucuna da varılabilmektedir. Bununla beraber, UEFA ‘nın FFP kurallarına uyum konusunda, ilk dönemlerde ve içinde bulunduğumuz dönemlerde toleranslı davranması söz konusu iken, ilerleyen yıllarda bu durumun değişeceği ihtimal dahilindedir. Bu nedenle, gelecekteki bağımsız denetim faaliyetlerinde FFP temelinde değerlendirmelerin yapılmasının ve ilgili hesapların detaylı incelenmesinin gerekebileceği de dikkate alınmalıdır.

5.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı

Literatürde bulunan finansal manipülasyonu araştırmaya yönelik araştırmalar incelendiğinde; futbol-spor sektörünü temel alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırmanın, üzerinde çalışılan sektör açısından bakıldığında ilk çalışma olduğu görülmektedir. Ayrıca, Beneish modelini temel alan çalışmalarda aynı şekilde araştırma konusu sektör incelenmemiştir. Bu anlamda, araştırmanın literatüre katkısı olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aglietta, M., Andreff, W. ve Drut, B. (2010). Floating European Football Clubs In The Stock Market. Paris.

Akkaya, C. (2008). Küreselleşme Ve Futboldaki Dönüşüm. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 1(4), 1–14.

Aksoy, B. ve Boztosun, D. (2018). Diskriminant ve Lojistik Regresyon Yöntemleri Kullanılarak Finansal Başarısızlık Tahmini: BIST İmalat Sektörü Örneği. Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, (646), 9–32.

Akşar, T. (2005). Endüstriyel Futbol. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Akşar, T. (2008). Taraftar mı Müşteri mi? İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, (26), 347–352.

Akşar, T. ve Merih, K. (2006). Futbol Ekonomisi (ss. 470–471). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Akyüz, M. E. (2005). Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Halka Açılması: Avrupa Futbol Piyasasındaki Gelişmeler Çerçevesinde Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Örneğinin Değerlendirilmesi. İstanbul.

Alkibay, S. (2005). Profesyonel Spor Kulüplerinin Taraftar İlişkileri Yoluyla Marka Değeri Yaratmaları Üzerine Bir Araştirma. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 83–108.

Altunöz, U. (2013). Bankaların Finansal Başarısızlıklarının Diskriminant Analizi ve Yapay Sinir Ağları Çerçevesinde Tahmini. Sakarya İktisat Dergisi, 2(4), 1–22.

Alver, F. (2008). Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık , futbol ve medya. İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi, (26), 223–248.

Antonioni, P. ve Cubbin, J. (2000). The Bosman Ruling and The Emergence Of A Single Market In Soccer Talent. European Journal of Law and Economics, 9(2), 157–173.

Aren, S. (2009). Yönetim Değişikliği ve Finansal Rapor Manipülasyonları. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 10(1), 1–10.

Atan, M. (2015). Yaratıcı Muhasebe Teknikleri ile Finansal Tablo Manipülasyonu ve Örnek Uygulamalı Finansal Tablolar. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Avşarlıgil, N. (2010). Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneish Modeli ile Bir Uygulama. T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi.

Aydın, A. D., Turgut, M. ve Bayırlı, R. (2007). Spor Kulüplerinin Halka Açılmasının Türkiye'de Uygulanan Modeller Açısından İncelenmesi. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 59–70.

Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. ve Bülbül, M. Ş. (2017). Akademik Araştırma Yöntemleri ile Örneklem İlişkisi: Doğrulayıcı Döküman Analizi Örneği. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 556–565. doi:10.14582/DUZGEF.1803

Beatty, A., Chamberlain, S. L. ve Magliolo, J. (1995). Managing Financial Reports of Commercial Banks: The Influence of Taxes, Regulatory Capital and Earnings. Journal of Accounting Research, 33(2), 231–261.

Beneish, Messod D. (1997). Detecting GAAP Violation : Implications for Assessing Earnings Management among Firms with Extreme Financial Performance. Journal of Accounting and Public Policy, 16, 271–309.

Beneish, Messod D., Lee, C. M. C. ve Nichols, D. C. (2013). Earnings Manipulation and Expected Returns. Financial Analysts Journal, 69(2), 57–82.

Beneish, Messod Daniel. (1999). The Detection of Earnings Manipulation. Indiana.

Brayshaw, R. E. ve Eldin, A. E. K. (1989). The Smoothing Hypothesis and The Role of Exchange Differences. Journal of Business Finance & Accounting, 16(5), 621–633.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (14. Baskı.). Ankara: Pegem Akademi.

Canbulut, G. (2008). Finansal Bilgi Manipülasyonu Ve Örnek Bir Uygulama. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Cenikli, A., Dalkılıç, M., Yiğit, E. ve Bozkurt, V. (2017). Modern Futbolun Tarihi. Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, (14), 51–61.

Chappelet, J.-L. (2009). A Glocal Vision for Sport (and Sport Management). European Sport Management Quarterly, 9(4), 483–485. doi:10.1080/16184740903331960

Çamdereli, M. ve Gürer, M. (2008). Futbolda Görsel Kimlik Öğesi Olarak Kulüp Armaları. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (26), 135–168.

Dağlı Ekmekçi, Y. A., Ekmekçi, R. ve İrmiş, A. (2013). Küreselleşme ve Spor Endüstrisi. Pamukkale Journal of Sport Sciences, 4(1), 91–117.

Dağtaş, B. ve Yıldız, M. E. (2015). Endüstriyel Futbolla Birlikte Değişen Haber Pratikleri : Eskişehirspor Örneği. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (40), 210–230.

Dalğar, H. ve Pekin, S. (2011). Kurumsal Yönetim İle Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma. Mali Çözüm, (Eylül-Ekim), 19–44.

Dechow, P. M. ve Skinner, D. J. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators. Accounting Horizons, 14(2), 235–250.

Dechow, P. M., Sloan, R. G. ve Sweeney, A. P. (1996). Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by the SEC. Contemporary Accounting Research, 13(1), 1–36.

Demir, H. (2006). Türk Spor Teşkilatı, Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Demir, V. ve Bahadır, O. (2007). Muhasebe Manipülasyonu: Yöntemler ve Teknikler. Mali Çözüm, 17(84), 103–119.

Devecioğlu, S. (2008). Türkiye'de Futbolun Kurumsallaşması. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (26), 373–396.

Devecioğlu, S., Çoban, B., Karakaya, Y. E. ve Karataş, Ö. (2012). Türkiye'de Spor Kulüplerinin Şirketleşmeye Yönelimlerinin Değerlendirilmesi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, (2), 35–42.

Dever, A. (2013). Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık: Kayseri İli Örneği. T.C. Cumhuriyet Üniversitesi.

Dölen, T. (2016). Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları Açısından Borsa İstanbul' da İşlem Gören Gıda Sektöründeki Şirketler Üzerine Bir Uygulama. İşletme Araştırmaları Dergisi, 8(1), 576–591.

Ducrey, P., Ferreira, C. E., Huerta, G. ve Marston, K. T. (2003). Revisiting UEFA's Governance Model: Adaptations For The Challenges of Modern Football. Neuchâtel.

Ekenci, G. (2000). Türkiye'deki Müessese Spor Kulüplerinin Kurumsal Kültürlerinin Toplam Kalite Yönetimine Uygunluğu. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5(4), 43–54.

Ekenci, G. ve İmamoğlu, A. F. (1998). Spor İşletmeciliği (1. Baskı.). Ankara: Alp Ofset.

Er, A. S. (2016). UEFA Finansal Fair Play Düzenlemeleri. Hukuk Postası, Kasım.

Erdoğan, İ. (2008). Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 1(26), 1–58.

Erkorkmaz, Ü. (y.y.). Araştırma Yöntemleri - Sakarya Üni. 17 Kasım 2018 tarihinde http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/54823/46703/ders_3_araştırma_yöntemleri.pdf adresinden erişildi.

Fındık, H. ve Öztürk, E. (2016). Finansal Bilgi Manipülasyonunun Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi : BIST İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 8(1), 483–499.

Fişek, K. (2003). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi. Ankara: Bağırgan Yayımevi.

Frick, B. (2009). Globalization and Factor Mobility: The Impact of The "Bosman-Ruling" On Player Migration In Professional Soccer. Journal of Sports Economics, 10(1), 88–106.

Gacar, A. (2012). Ekonomik krizler sonrası yaşanan şirket iflasları ve yaratıcı muhasebe ilişkisi. Mali Çözüm, Mayıs-Ha, 73–84.

Giddens, A. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev: Osman Akınhay. İstanbul: Alfa Yayınları.

Gürol, E. ve Kılıçlıoğlu, A. (1994). English – Turkish Modern Business World Dictionary. Cem Yayınevi.

Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M. ve Sarstedt, M. (2017). A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM). (Second Edi.). Los Angeles: Sage.

Hatipoğlu, D. ve Aydın, M. B. (2007). Bastır Ankaragücü "Kent, Kimlik, Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık". Ankara: Epos Yayıncılık.

İkiz, M. (2010a). Futbolun Tarihsel Gelişimi. Futbolekonomi.

İkiz, M. (2010b). Türkiye'de Spor Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Halka Arzları.

İmamoğlu, A. F. (1992). Fonksiyonel Açıdan Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(1), 21–34.

İyem, C. (2011). Yeni Çalışma Etiği ve Boş Zaman Çalışanları: Türkiye'deki Profesyonel Futbolcular Örneği. T.C. Sakarya Üniversitesi.

Jones, J. J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. Journal of Accounting Research, 29(2), 193–228.

Jones, K. L., Krishnan, G. V. ve Melendrez, K. D. (2008). Do Models of Discretionary Accruals Detect Actual Cases of Fraudulent and Restated Earnings? An Empirical Analysis. Contemporary Accounting Research, 25(2), 499–531.

Kalaycı, Ş., Eroğlu, A., Albayrak, A. S., Öztürk, E., Kayış, A., Albayrak, A. S., … Çiçek, E. U. (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. (Ş. Kalaycı, Ed.). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Karaatlı, M., Senal, S. ve Öztürk, M. S. (2014). Denetim Planlaması Aşamasında Analitik İnceleme Tekniği Olarak Yapay Sinir Ağları Kullanımı: Bir Firma Uygulaması. Ege Akademik Bakış, 14(4), 637–648.

Kırdar, Y. (2006). Kurumsallaşan Spor Kulüplerinde Pazarlama İletişimi Faaliyetlerinin, Spor Pazarlaması Sürecinde, Kurum İmajı Üzerine Etkisi: Fenerbahçe Spor Kulübünde Bir Uygulama Örneği. T.C. Ege Üniversitesi.

Kızıltepe, M. (2013). Futbol Kulüpleri İçin Değerleme Çerçevesi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 10(3), 77–88.

Kirschenheiter, M. ve Melumad, N. D. (2002). Can "Big Bath" and Earnings Smoothing Co-Exist as Equilibrium Financial Reporting Strategies? Journal of Accounting Research, 40(3), 761–796.

Kocaoğlu, N. K. (2011). Futbol Şirketlerinin Halka Açılması. Ankara Barosu Dergisi, (4), 67–109.

Kongar, E. (2003). Küreselleşme, Mikro Milliyetçilik, Çok Kültürlülük, Anayasal Vatandaşlık. 16 Aralık 2017 tarihinde https://www.kongar.org/makaleler/mak_kum.php adresinden erişildi.

Konishi, T. (2010). Fraud by Certified Public Accountants in Japan and the United States. Asian Journal of Criminology, 5(2), 99–107.

Köse, S. K. (2008). Korelasyon ve Regresyon Analizi. Türk Toraks Derneği. 20 Kasım 2018 tarihinde http://file.toraks.org.tr/TORAKSFD23NJKL4NJ4H3BG3JH/mse-ppt-pdf/Kenan_KOSE3.pdf adresinden erişildi.

Kuyucu, M. (2014). Futbol Endüstrisinde Sosyal Medya Pazarlama Uygulamaları. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(7), 161–175.

Küçükkocaoğlu, G., Benli, Y. K. ve Küçüksözen, C. (2005). Finansal Bilgi Manipülasyonunun Tespitinde Yapay Sinir Ağı Modelinin Kullanımı. İMKB Dergisi, 9(36), 1–94.

Küçüksözen, C. (2004). Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. T.C. Ankara Üniversitesi.

Küçüksözen, C. ve Küçükkocaoğlu, G. (2005). Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. Ankara.

Lev, B. (2003). Corporate Earnings : Facts and Fiction. The Journal of Economic Perspectives, 17(2), 27–50.

Mulford, C. W. ve Comiskey, E. E. (2002). The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices. Wiley.

Ongan, H. T. ve Demiröz, D. M. (2010). Akademik Futbol: Futbolda Rekabet - Başarı İlişkisi (1. Baskı.). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Öcal, N., Atasoy, Y. ve Öcal, Ö. (2017). Muhasebe Bazlı Kazanç Manipülasyonunun Tespitinde Kullanılan Beneish Modelinin Test Edilmesi. 21. Finans Sempozyumu içinde (ss. 1–14). Balıkesir.

Özbay, R. (1990). Hisse Senedi Fiyatlarında Yükseliş ve Çöküşler: Borsalarda Spekülasyon ve Manipülasyon. Ankara.

Özdemir, S. ve Memmedov, S. (2010). Globalization and Industrial Football Management.

Özsoy, S. (2008). Spor Hukukunda Tahkim. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 3(1), 15–29.

Regresyon Analizinin Temel Kavramları. (y.y.). 14 Kasım 2018 tarihinde http://kisisel.ankara.edu.tr/politics.ankara.edu.tr/burca/ekonometri/2- Reg-resim.pdf adresinden erişildi.

Ritzer, G. (2000). Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyulemek, Çev. Ç. S. Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rosenfeld, P. (2000). What Drives Earnings Management? Journal of Accountancy.

Rowe, D. (1996). Popüler Kültürler: Rockta ve Sporda Haz Politikaları, Çev. M. Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ruddy, T. ve Everingham, G. K. (2008). Creative Accounting, Accounting Errors and the Ability of Users To Detect and Adjust For Them. South African Journal of Accounting Research, 22(1), 45–95.

Sevindik, S. ve Şiray, G. Ü. (2018). Diskriminant Analizi ve Bazı Alternatif Regresyon Analizleri. Çukurova Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 35(9), 117–125.

Shah, A. K. (1998). Exploring the Influences and Constraints on Creative Accounting In the United Kingdom. European Accounting Review, 7(1), 83–104.

Simmons, R. (1997). Implications of the Bosman ruling for football transfer markets. Economic Affairs. doi:10.1111/1468-0270.00036

Somalı, V. (1989). Teknik, Taktik Yönleriyle Futbol ve Tarihi. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Spathis, C. T. (2002). Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence From Greece. Managerial Auditing Journal, 17(4), 179–191.

Stolowy, H. ve Breton, G. (2000). A Review Of Research On Accounts Manipulation. European Accounting Association içinde (ss. 1–66). Munich.

Sultanoğlu, B. (2008). Hisseleri Halka Arz Edilen Türk Futbol Kulüplerinin Mali Tablolarının Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde İncelenmesi. T.C. Başkent Üniversitesi.

Sümer, K. K. (2011). Sosyal Bilimler Araştırmalarında Tasnif Edilmiş Bağımlı Değişkenler. Journal of Economy Culture and Society, 0(27), 75–92.

Şahin, K. (2006). Türkiye'de Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlete Bakış. T.C. Sakarya Üniversitesi.

Talimciler, A. (2006). Yeni Futbol: Medyanın Yarattığı Yeni Olanaklarla Küreselleşen; Müşteri/Taraftar Kitlesine Dayanan ve Tüketim Odaklı Bir Oyun/İş. S. İçin Akçalı (Ed.), Gündelik Hayat ve Medya-Tüketim Perspektifinden Okumalar içinde . Ankara: Babil Yayınları.

Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: Endüstriyel Futbol. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 26, 89–114.

Tekin, E. (2017). 2010-2014 Yılları Arasında Türkiye'de Halka Açık Şirketlerde Manipülasyon Üzerine Beneish Modeli İle Ampirik Çalışma. T.C. Başkent Üniversitesi.

Tepeli, Y. ve Kayıhan, B. (2016). Muhasebe Manipülasyonunun Beneish Modeli İle Tespit Edilmesi: BIST Gıda Maddeleri Sanayi Sektörü'nde Bir Uygulama. Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 14(4), 245–264.

Tercüman. (1981). Spor Ansiklopedisi: Futbol. İstanbul.

Terzi, S. (2012). Hileli Finansal Raporlama Önleme ve Tespit: İMKB İmalat Sanayiinde Bir Araştırma.

Tezcanlı, M. V. (1996). İçeriden Öğrenenlerin Ticareti ve Manipülasyonlar. İstanbul: İMKB Yayınları.

TFF. Türkiye Futbol Federasyonu Kulüp Lisans ve Finansal Fair Play Talimatı (2016).

The Origins of Modern Football Games. (2006).footystamps.com. 14 Ekim 2017 tarihinde http://www.footystamps.com/orig_index.htm adresinden erişildi.

Türkiye Futbol Federasyonu. Futbol Kulüpleri Tescil Talimatı (2009).

UEFA. UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations (2018).

Uğurlu, M. ve Sevim, Ş. (2015). Finansal Tablolardaki Hile Riskinin Tahmin Edilmesinde Karma Modellerin Nispi Başarısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 14(1), 65–88.

Usta, Ö. (2005). İşletme Finansı ve Finansal Yönetim. Ankara: Detay Yayıncılık.

Ünüvar, A. R., Gürkan, B., Acar, D., Bıçakçı, L., Karacar, G., İkiz, M., … Akşar, T. (2010). "Kurumsal Yönetim İlkeleri Işığında" Türk Futbol Kulüpleri Yönetim Rehberi (2. Baskı.). İstanbul: Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği Yayınları.

Wahl, A. (2005). Ayaktopu: Futbolun Öyküsü, Çev. Cem İleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wiedman, C. I. (1999). Instructional Case: Detecting Earnings Manipulation. Issues in Accounting Education, 14(1), 145–176.

Wilson, M. ve Shailer, G. (2007). Accounting Manipulations and Political Costs : Accounting Manipulations and Political Costs: Tooth & Co Ltd , 1910 – 1965. Accounting and Business Research, 37(4), 247–266.

Young, M. R. (2002). Accounting Irregularities and Financial Fraud: A Corporate Governance Guide. (M. R. Young ve J. H. Nusbaum, Ed.). Aspen Law & Business.

Yurtsever, G. (2011). Fenerbahçe "Değişim ve Dönüşüm". İstanbul: Caretta Yayınları.

Zeren, F. (2014). Futbol Kulüplerinin Sportif Başarılarının Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisi. T.C. Sakarya Üniversitesi.

Zeren, F. ve Gümüş, F. B. (2013). Türk ve Yabancı Futbol Takımlarının Borsa Performansları Üzerine Bir Uygulama. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 34–54.

https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/organisation/index.html adresinden erişildi.

https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/history/index.html adresinden erişildi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Sercan KARAKAŞ (Serbest Muhasebeci Mali Müşavir)
Doğum Yeri ve Yılı : İskenderun / 1983
E-posta : sercankarakas@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2019 – Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezli Muhasebe Yüksek Lisans
2011 – Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
2011 – Anadolu Üniversitesi Dış Ticaret Bölümü
2002 – İskenderun Demir-Çelik Anadolu Lisesi